

Töö ja püsivusega

500 aastat Madalmaade kuulsaima trükkali
Christophe Plantini sünnist

Näitus Tartu ülikooli raamatukogus 2020. aastal
KATALOOG

Töö ja püsivusega

500 aastat Madalmaade kuulsaima trükkali

Christophe Plantini sünnist

Näitus Tartu ülikooli raamatukogus 2020. aastal

Kataloog

Tartu ülikooli raamatukogu

2020

Töö ja püsivusega – 500 aastat Madalmaade kuulsaima trükkali Christophe Plantini sünnist.

Näitus Tartu ülikooli raamatukogus 2020. aastal.

Tartu ülikooli raamatukogu plantiinide kataloog.

Kataloog ja näituse korraldamine:

Koostaja: Ülle Mölder

Tekstide autorid: Ülle Mölder, Janika Päll, Kaspar Kolk

Toimetaja: Kaspar Kolk

Kujundaja: Lilian Mengel

Digitaliseerija: Jaana Mäesalu

Fotode autor: Moonika Teemus

Täname: Meelis Friedenthal (Tartu ülikool), Jürgen Beyer (Tartu ülikool), Kristof Selleslach (Plantini-Moretuste muuseum).

Näitus ja kataloog on valminud Helleno-Nordica projekti (Vetenskapsrådet 2016–01881, Johanna Akujärvi, Lundi ülikool, TÜ raamatukogu alaprojekt MP1RT1702, Janika Päll) ja Sihtasutuse Eesti Rahvuskultuuri Fond (Ivi Tingre allfond) toel.

© 2020 Tartu Ülikooli raamatukogu

W. Struve 1, 50091 Tartu

Tel.: +372 737 5702

Faks: +372 737 5701

utlib.ut.ee

e-mail: library@utlib.ee

ISBN 978-9985-4-1211-4 (pdf)

Võrguaadress: <https://dspace.ut.ee/handle/10062/67328>

Sisukord

Töö ja püsivusega - 500 aastat Madalmaade kuulsaima trükkali Christophe Plantini sünnist	4
Kronoloogia	8
Plantiinide keel ja temaatika	12
Antiikautorite teosed: Plantini trükikoda kui Antwerpeni humanismi keskus	13
Signeet ja moto	17
Signeedid Tartu ülikooli raamatukogu plantiinides	19
Plantiinid Tartu ülikooli raamatukogus	26
Kataloog	30
Kasutatud kirjandus	85

Töö ja püsivusega – 500 aastat Madalmaade kuulsaima trükkali Christophe Plantini sünnist

Christophe Plantin (u. 1520–1589) oli 16. sajandi Madalmaade silmapaistvaim trükkal, humanist, aga ka ärigeenius, kes suutis üles ehitada ettevõtte, mis tegutses järjepidevalt ühe perekonna käes kolm sajandit.¹

Plantin sündis u. 1520. a. Prantsusmaal, alustas raamatukõitjana, tuli sajandi keskel Antwerpeni ja rajas sinna 1555. a. trükikoja – *Officina Plantiniana* –, tõustes peagi Madalmaade edukaimaks trükkaliks. Tema trükikalimärgiks sai sirkel, mida hoiab kehatu käsi, ja motoks “Labore et constantia” (“Töö ja püsivusega”). Tema trükitud raamatuid nimetatakse plantiinideks.

Plantin abiellus Normandiast pärit Jeanne Rivière’iga (u. 1520–1596). Neile sündis seitse last: kuus tütart ja poeg, kellest täiskasvanuikka jõudis viis tütart. Plantini ja tema järeltulijate Moretuste perekonnas tegutseti alati ühise eesmärgi nimel, milleks oli ettevõtte hea käekäik ja jätkusuutlikkus. Tütred said kodus korraliku hariduse, nad abistasid korrektuuri veergude lugemises ja raamatupidamises ning olid tegevad lina- ja pitsiäris, mida Plantin pidas kõrvalteenistuse saamiseks. Ka tütarde mehelepanekul pidas Plantin silmas firma huve: kolm viiest väimehest töötasid firmas, üks oli pitsi- ja riidekaupmees.

Plantini tegevusaeg trükkalina 16. sajandi teisel poolel jäi keerulisse, suurte religioossete konfliktide ja poliitiliste muutuste aega. Oma eluajal pidi ta pidevalt lasevima oma sisemiste veendumuste ja nii enda kui ka äri elujäämise vahel. Vaatamata ebaõnnestumistele (süüdistused ketserluses ja põgenemised, trükikoja sisustuse müük avalikul enampakkumisel, tribuut Hispaania palgasõduritele) suutis ta edukalt hoida ettevõtet tegutsemas, olles aktiivne väljaspool kodumaadki – ta pidas raamatukauplusi ka Pariisis ja Frankfurdis, ning teist trükikoda Leidenis. Lisaks raamatutele müüs ta kaarte, vasegravüüre, gloobuseid. Turustamine toimus nii raa-

Christophe Plantin (u. 1520–1589).

Portree raamatust: Paul Freber, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

matupoodides Antwerpenis, Pariisis ja Frankfurdis kui ka rahvusvahelisse müügivõrgustikku kuuluvate raamatukaupmeeste kaudu, kes kohtusid kaks korda aastas Frankfurdi raamatumessil.

Officina Plantiniana’st rändasid raamatud peamiselt Madalmaadesse, Prantsusmaale, Saksamaale, Hispaaniasse ja tema asumaadesse, Itaaliasse ning Inglismaale. Plantini trükiseid kasutati peagi ka Eestis, kuigi nende jõudmist siia kanti piiras tugevalt sinne pikaajaline sõjaolukord just Plantini tegevuse kõrgajal. Kui Plantini väljaannete levikut luterlikus Põhja-Eestis kammitsetesid konfessionaalsed barjäärid, siis Poola võimu all olnud Tartu jesuiitide kolleegiumile kuulunud Plantini trükitud “Missale Romanum” on siiaamaani säilinud Tallinna ülikooli akadeemilises raamatukogus.

Plantini trükiste – plantiinide – tekst on polügraafiliselt korrektne ning kaunilt puu- ja vasegravüüridega

1 - Ülevaate aluseks on põhiliselt Voet. The Golden Compasses. Nii siin kui kataloogis toodud eluloolisi andmeid Belgia humanistide kohta vt. Biographie Nationale [de Belgique].

kujundatud. Plantini varustasid trükitüüpidega parimad prantsuse kirjatüüpide loojad nagu Claude Garamond (u. 1499/1510–1561), Robert Granjon (1513–1589/1590), kes lõi Plantini jaoks uue kirjatüübi *Civilité*, ja Guillaume Le Bé (1525–1598). Plantinil oli oma elu lõpus üle 90 erineva trükitüübi.

Ka oskas Plantin leida häid kunstnikke ja graveerijaid. Ta tegi koostööd selliste kunstnike, puu- ja vaselõikajatega nagu Pieter Huys (u. 1519 – u. 1581/1584), Pieter van der Borcht (u. 1540–1608), Chrispijn van den Broeck (1523/1524–1589/1591), Jan Wierix (1549–1618/1620), Maarten de Vos (1532–1603), Arnold Nicolai (?–1585), Gerard Janssen van Kampen, Antonij van Leest (u. 1545 – u. 1592), Abraham de Bruyn (u. 1540 – u. 1587), Philipp Galle (1537–1612) jt. Plantini tütrepoja Balthasar I Moretuse (1574–1641) ja tema koolivennast kunstniku Peter Paul Rubensi (1577–1640) koostöö tulemusena tulid trükipressi alt välja rikkalikult kaunistatud barokkraamatud.

Plantin andis välja eelkõige religiooset ja humanistlikku kirjandust ning antiikautoreid, vähem teaduslikku kirjandust, aga ka riiklikke määrusi ja muid pisitrükiseid. Tema trükikojas nägid trükivalgust mh. kuulsate botaanikute Rembert Dodoensi (1517–1585), Carolus Clusiuse (1526–1609) ja Matthias Lobeliuse (1538–1616) botaanikaraamatud, hispaanlase Juan Valverde de Amusco (u. 1525 – u. 1587) anatoomiaatlas, mille illustreerimisel kasutas Plantin esmakordselt vaselõikeid (1566), flaami kartograafi ja geograafi Abraham Orteliusi (1527–1598) esimene kaasaegne atlas, flaami matemaatiku Simon Stevini (1548–1620) kümnendmurde tutvustav teos, Cornelis Kiliaani (1528/1530–1607)

esimene hollandi keele seletav sõnaraamat (Moretus, 1599), itaalia kaupmehe Lodovico Guicciardini (1521–1589) rohkete kaartide ja linnaplaanidega varustatud Madalmaade kirjeldus prantsuse ja itaalia keeles, Sambucuse ja Alciato embleemiraamatud jpt.

Kokku on Léon Voeti koostatud plantiinide bibliograafias “The Plantin Press (1555–1589): a Bibliography of the Works Printed and Published by Christopher Plantin at Antwerp and Leiden” (6 kd., Amsterdam, 1980–1983) kirjeldatud 2494 Plantini eluajal Antwerpeni ja Leideni trükikojas välja antud teost.

Plantin suri 1. juulil 1589. a. ja ta maeti Jumalaema katedraali Antwerpenis. Tema ametijärglaseks sai väimees Jan I Moretus (1543–1610). Trükikoda tegutses Moretuste perekonna käes kuni 1876. aastani.

1876. a. müüs trükikoja viimane omanik Edward-Johannes-Hyacintus Moretus (1804–1880) trükikoja Antwerpeni linnale ja 1877 avati seal Plantini ja tema järglaste muuseum. Plantini ajastust pole säilinud ühtki teist originaal- või ajastuomase sisustusega trükikoda. Muuseumis on eksponeeritud kaks trükipressi, mida dateeritakse Plantini aega, ning viis trükipressi 17. ja 18. sajandist. Muuseumis on u. 5000 patriitsi, u. 15000 matriitsi, u. 15000 puulõikeklotsi ja u. 3000 vaselõikeplaati, 638 käsikirja, mis pärinevad 9.–16. sajandist, ning u. 20000 enne 1800. a. ilmunud raamatut. Plantini-Moretuste muuseum kuulub UNESCO maailmapärandi nimistusse.

Officina Plantiniana oli läbi aegade edukaim järjepidevalt tegutsenud trüki- ja kirjastusettevõtte.

1 La chiesa di nostra Donna.	6 La porta Cesarea.	11 La badia di S. Michele.
2 La chiesa di S. Iacopo.	7 La porta Kipdorpica.	12 La nuoua villa.
3 La chiesa di S. Andrea.	8 La porta Cronenborga.	13 Il palazzo de Signori.
4 La chiesa di S. Giorgio.	9 La porta Cisterna.	14 La casa delli Ostarlini.
5 La chiesa del Borgo.	10 La porta di Berga.	15 La borsa de gli Inglesi.

Antwerpeni kaart.

Vaselöige, 1587. Raamatust: Lodovico Guicciardini. Descrizione di tutti i Paesi Bassi.

Antwerpen, 1588. (TÜR, R XIIIa 627)

Jumalaema katedraal

16 Laborfa nuoua.	21 S. Domenico.	25 La Beccheria.
17 Il mercato de buoi.	22 I Carmini.	26 Il peso.
18 La casa delle figlie.	23 Lo spedale.	27 Il mercato del grano.
19 La casa de fanciulli.	24 Il Panto delle tapezzerie.	28 Il mercato de Cauaili.
20 S. Francesco.		

Kronoloogia²

U. 1520³	Christophe Plantin (hollandi k. Christoffel Plantijn) sünnib Prantsusmaal Saint-Avertinis Toursi lähedal.
1534 v. 1537	noorukina Pariisis.
Pärast 1534 (1537)	õpiaastad Caenis raamatukaupmehe ja -kõitja Robert Macé noorema (1503–1563) juures.
1545/46	abiellub Jeanne Rivière'iga (u. 1520–1596).
1545/46	tagasi Pariisis, töötab raamatukõitja ja nahatöötlejana (safiani parkal).
1547	sünnib tütar Margaretha (Marguerite, 1547–1594), kes abiellub 1565 tuntud orientalisti ja Plantini kaastöölise Franciscus Raphelengius (1539–1597); alates 1586 juhatab Raphelengius <i>Officina Plantiniana</i> filiaali Leidenis.
1548/49	siirdub perega Antwerpeni, kuna seal on religioosne õhkkond sallivam ja majanduslikud olud paljutootavamad.
1550	registreeritakse Antwerpeni linna elanikuks (<i>Christoffel Plantin Janssz[one] van Tours</i>) ja võetakse vastu Püha Luuka gildi (<i>Sint Lucasgilde</i>); hakkab töötama raamatukõitja, nahatöötleja (safian, marokään) ja nahkesemete valmistajana; sünnib tütar Martina (Martine, 1550–1616), kes 13-aastasena alustab tööd isa pitsiäris, mille juhtimise ta hiljem üle võtab; 20-aastaselt abiellub ta Jan I Moretusega (Moerentorf, 1543–1610), kellest saab Christophe Plantini ametijärglane.
U. 1550 – u. 1567	kuulub anabaptistlikku vennaskonda “Familia Caritatis” (“Huis de Liefde”), mille juht müstik Hendrik Niclaes (u. 1501 – u. 1580) hoidub protestantide ja katoliiklaste vahelisest ususõjast ja jutlustab religioosset sallivust.
1553	sünnib tütar Catharina (Catharine, 1553–1622), kes töötab perekonna siidipoes, 1571 abiellub Pariisi lina- ja pitsikaupmehe Jean Gasseniga (? – enne 1574), 1575 vürtsikaupmehe Hans Spierinckiga (? – 1611).
1554	väidetavalt töötab trükkal Jean Bellère'i (Bellerus, 1526–1595) juures trükkalisellina.
1555	langeb kallaletungi ohvriks, saab õlast vigastada ja on sunnitud käsitöölise ametist loobuma; “Familia Caritatis’e” juhi Hendrik Niclaese rahalisel toetusel rajab oma trükikoja <i>Officina Plantiniana</i> aadressil Twaalfmaandenstraat 4; tema trükipressi alt väljub esimene trükis – Giovanni Michele Bruto “La institutione di una fanciulla nata nobilmente”; kasutab signeeti, millel on kujutatud viinamarjakasvatajat lõikamas viinapuult metsikuid vääte, ja motot “Exerce imperia et ramos compesce fluentes”; Madalmaades hakkab reformatsiooni tulemusena levima kalvinism.
1556	Madalmaad lähevad katoliku usku Hispaania kuninga Felipe II võimu alla.
1556–1557	kasutab viinapuu motiiviga signeeti ja motot “Vitis vera Christus”.

2 - Kronoloogia aluseks on põhiliselt Voet. The Golden Compasses. Kataloogis leiduvate elulooliste andmete kohta vt. Biographie nationale [de Belgique].

3 - Plantini täpne sünniaasta pole teada. Antwerpeni linnaarhiivi dokumentidest selgub, et Plantin on ise öelnud või märkinud oma vanuseks 1561. a. – 40 (arvestuslik sünniaasta 1521), 1564. a. – 45 (1519), 1570. a. samuti 45 (1525), 1572. a. – 54 (1518), 1576. a. – u. 56 (1520). Jan Wierixi graveeritud Plantini portreel on tema vanuseks märgitud “*aet[at]is] LXXXIII*”, mis teeb tema sünniaastaks 1514, mille suhtes oli aga tema tütrepoeg Franciscus Raphelengius skeptiline. Raphelengius väidab perekonna valduses olevate kirjade põhjal, et vanaisa sündis 1520. a. mais. Kahes dokumendis oma elu lõppjärgust, dateeritud 30. aprillil 1582 ja 31. detsembril 1583, kirjutab Plantin oma sünniaastaks samuti 1520. Ka tundmatu kunstniku maalitud Plantini portreel Leideni ülikoolis on kaks arvu, mis osutavad sünniaastale 1520: “*Anno 1584. Aetatis 64*”. Tema hauakivil Antwerpeni katedraalis on aga kirjas: “*Vixit Ann. LXXV, desit hic vivere Kal. Quintil., Anno Christi MDXXCIX*” (sünniaasta 1514). Vt. Voet. The Golden Compasses, I. kd., lk. 4–6.

1557	sünnib tütar Magdalena (Madeleine, 1557–1599), keda Plantin pidas oma tütardest kõige andekamaks; Magdalena loeb Polüglottpiibli korrektuuriveerge, abiellub 15-aastaselt Gilles Beys'ga (1541?–1595), kellega koos kolib Pariisi, kus peavad raamatukauplust; pärast Gilles Beys' surma abiellub 1596 raamatukaupmehe Adrien Périer'ga (?–1629); Plantin kolib trükikoja Kammenstraatile majja nimega “Gulden Eenhoorn” (‘Kuldne ükssarvik’).
1558	võtab kasutusele signeedi, mida kasutab kogu oma ülejäänud elu – sirklit hoidev kehatu käsi joonistab ringi –, ning moto “Labore et constantia” (‘Töö ja püsivusega’); hakkab regulaarselt osa võtma Frankfurdi ja Pariisi raamatumessist.
1561	pane trükikoja majale uue nime “Gulden Passer” (‘Kuldne sirkel’).
1561/62	sünnib tütar Henrica (Henriette, 1561/1562–1640), kes 1578 abiellub teemandikaupmehe Pieter Moerentorfiga (Petrus Moretus, 1544–1616).
1562	süüdistatuna ketserlike raamatutute trükkimises põgeneb Pariisi, kus tegutseb raamatukaupmehena; tema trükikoja sisustus müüakse avalikul oksjonil (arvatavasti olid võlausaldajad ostjad Plantini sõbrad, kes sel moel Plantini vara päästsid ja hiljem Plantini äris kaasosanikeks said).
1563	tagasi Antwerpenis, hakkab tegema koostööd rikaste kaupmeestega, kellest paljudel on kalvinistlikud tõekspidamised: moodustab Cornelis van Bomberghe, Karel van Bomberghe, Jacob de Schotti ja Goropius Becanusega “Compagnie” e. äriühingu, mis tegutseb 1567. aastani.
1564	kolib trükikoja Kammenstraatil asuvasse majja nimega “Grote Valk” (‘Suur pistrik’) ja annab sellelegi uueks nimeks “Gulden Passer” (‘Kuldne sirkel’).
1565	Antwerpeni trükikojas on 6 trükipressi ja 33 töötajat.
1566	sünnib poeg Christoffel, kes sureb juba väikelapseas (1566 – enne 1570).
1567	Madalmaades kasvab vastupanu Hispaania valitsusele; Hispaania kuningas Felipe II saadab Madalmaadesse valitsema hertsog Alba, et peatada kasvavat protestantide vastupanu; partnerlusettevõtte laguneb, kuna reformatsiooniga liitunud äriosanikud peavad Antwerpenist põgenema; Plantin jätkab ettevõtte juhtimist üksinda, seistes silmitsi suurte rahaliste probleemidega, kuna lahkunud äripartneritele tuleb nende osa välja maksta; et kõrvaldada igasugused kahtlused ketserluses, alustab Plantin monumentaalse projektiga – Polüglottpiibli väljaandmisega, mida toetab kuningas 21200 kuldnaga; kuningas saadab humanisti Benito Arias Montano selle ettevõtmise ülevaatajaks; Plantin rajab Pariisi raamatukaupluse ja trükikoja, mida hakkavad juhtima Plantini sõber Pierre Porret ja väimees Gilles Beys.
1568–1572	annab välja 8-köitelise Polüglottpiibli (kutsutakse ka <i>Biblia Regia</i> (Kuninglik Piibel) ja Antwerpeni Polüglott); lisaks ladinakeelsele Vulgatale, kreekaakeelsele Septuagintale ja algsele vanaheebrea tekstile sisaldab Polüglottpiibel ka arameakeelset Targumit ja süüriaakeelset Pešittat ühes nende ladinakeelsete tõlgetega; tiraaž on 1213 komplekti ja ühe komplekti hind olenevalt kujundusest ja köitest 70 kuni 200 kuldnat; Hispaania kuningale Felipe II-le kingiks mõeldud 13 komplekti trükitakse pärgamendile; Plantini ettevõtte laieneb.
1570	Hispaania kuningas Felipe II annab Plantinile aunimetuse <i>Proto- et Architypographus</i> (kuninglik trükkal, esitrükkal), millega kaasneb kontroll ja järelevalve kõigi Hispaania Madalmaades

tegutsevate trükikodade ja trükkalite üle (1576 palub Plantin ennast sellest ametist vabastada); saab kuningliku privileegi (monopoli) liturgiliste väljaannete trükkimiseks ja müümiseks Hispaanias ja tema asumaades, mille kinnitab paavst Pius V.

1574/75 trükikoja produktiivsuse kõrgaeg – Antwerpeni trükikojas on 16 trükipressi ja 55 töötajat, ajuti isegi 22 trükipressi ja kuni 150 töötajat.

1576 *Officina Plantiniana* kolib Vrijdagmarktile ('Reedene turg'), kus tänapäeval asub Plantini-Moretuste muuseum;
Hispaania palgasõdurite mäss Antwerpenis;
Plantin põgeneb Liège'i, aga peab maksma suuri summasid, et oma vara päästa.

1577 müüb Pariisi trükikoja.

1579 Antwerpeni elanikud ühinevad Hispaania-vastase ülestõusuga; Madalmaade põhjaosa eraldub Lõuna-Madalmaadest: 7 protestantlikku põhjaprovintsi moodustavad Utrechtli uniooni ja kuulutavad end 1581 Hispaaniast lahkulöönuks;
lõunaprovintsid moodustavad katoliikliku Arrasi uniooni ja sõlmivad Felipe II-ga separaatlepingu (a-ks 1585 õnnestub hispaanlastel Lõuna-Madalmaad tagasi vallutada);
raamatute müük Hispaaniasse on raskendatud; Plantin peab laveerima erinevate osapoolte vahel: välismaailma jaoks jääb ta katoliiklaseks, aga trükib ka Hispaania-vastaseid pamflette ja teoseid;
Plantin nimetatakse Antwerpeni linna trükkaliks.

1583 Plantin kolib Leidenisse, seab seal sisse trükikoja ja ta määratakse trükkaliks Leideni ülikoolis, mille rajavad kalvinistlikud protestandid;
Plantini süüdistatakse ketserluses katoliku kiriku suhtes.

1585 naaseb Antwerpeni, kus on taastatud Hispaania valitsus;
Leideni trükikoda hakkab juhtima väimees Raphelengius, kelle surma järel 1597 peavad seda ta pojad Christopherus Raphelengius (1566–1600) ja Franciscus Raphelengius (1568–1643) veel kuni 1619. aastani;

1589 Plantin sureb 1. juulil, ta maetakse Antwerpeni Jumalaema katedraali;
trükikoja pärib väimees Jan I Moretus ja see püsib perekonna käes kuni 19. sajandini.

1877 Antwerpeni linna selles hoones, kus aastatel 1576–1871 elasid ja töötasid Plantin ja tema järeltulijad, avatakse muuseum.

Plantini-Moretuste muuseum Antwerpenis. Siseõue vaade.
© Uwe Aranas / Wikimedia Commons (CC)

Plantini-Moretuste muuseum Antwerpenis. Tänavapoolne vaade.
© Ad Meskens / Wikimedia Commons (CC)

Officina Plantiniana omanikud

(sulgudes tegutsemisaastad omanikuna)

Christophe Plantin (u. 1520–1589).
Peter Paul Rubens. Õli, 1612–1616.
Plantini-Moretuste muuseum,
Antwerpen. (CC)

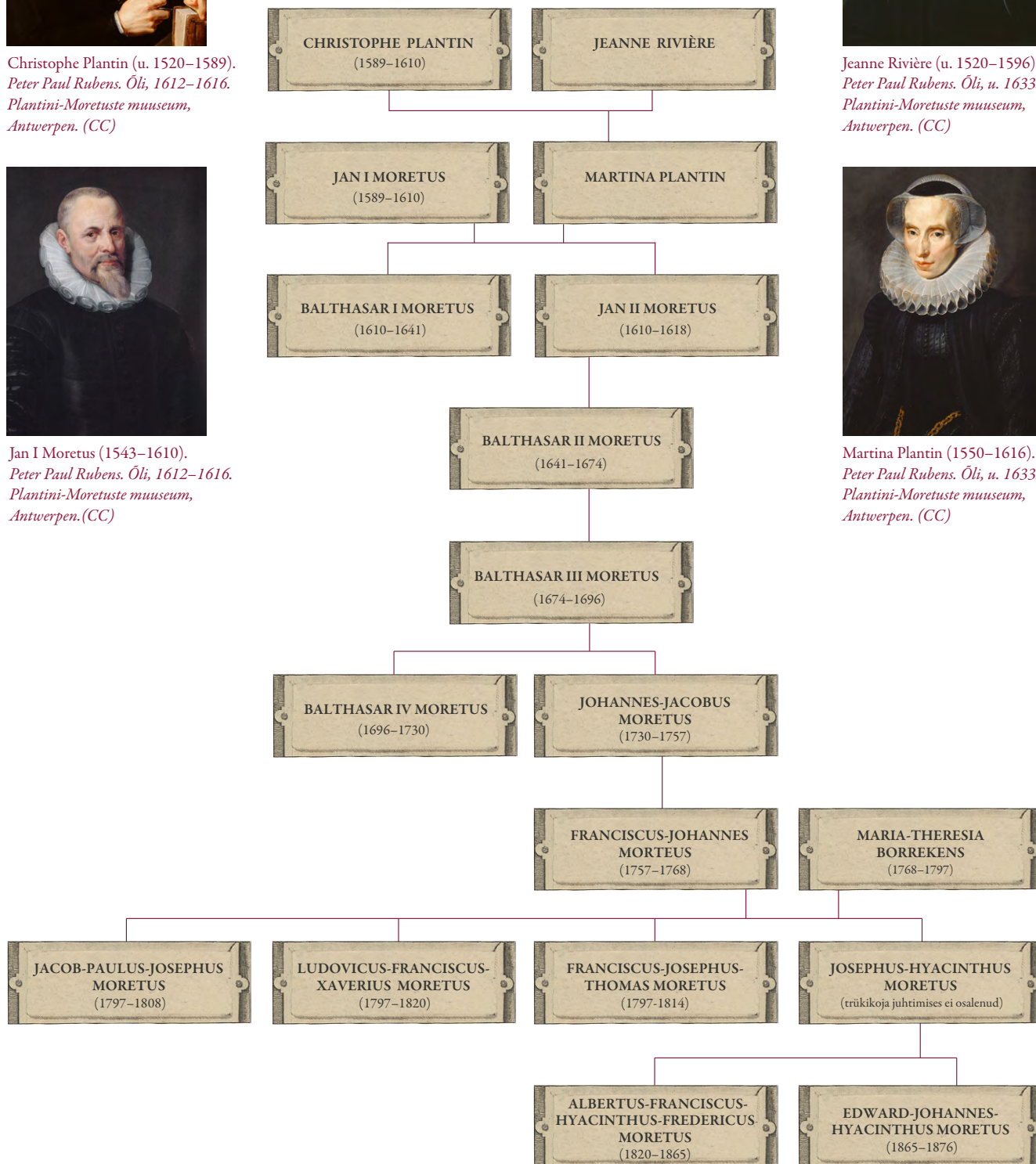
Jan I Moretus (1543–1610).
Peter Paul Rubens. Õli, 1612–1616.
Plantini-Moretuste muuseum,
Antwerpen. (CC)

Jeanne Rivière (u. 1520–1596).
Peter Paul Rubens. Õli, u. 1633.
Plantini-Moretuste muuseum,
Antwerpen. (CC)

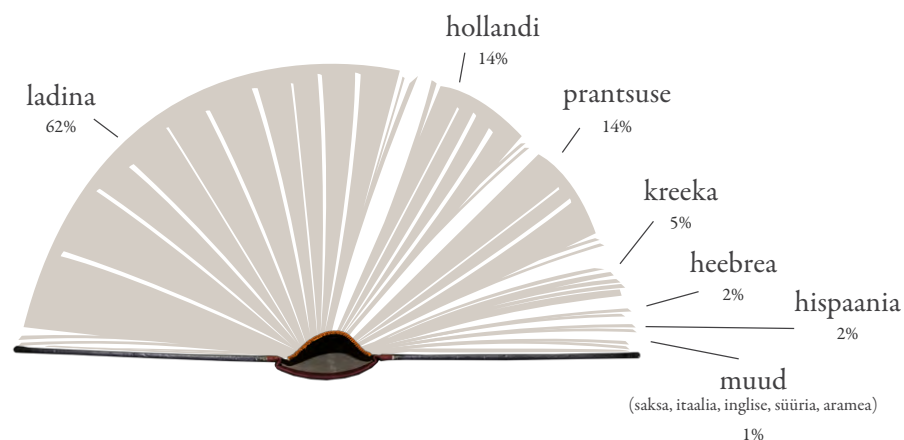
Martina Plantin (1550–1616).
Peter Paul Rubens. Õli, u. 1633.
Plantini-Moretuste muuseum,
Antwerpen. (CC)

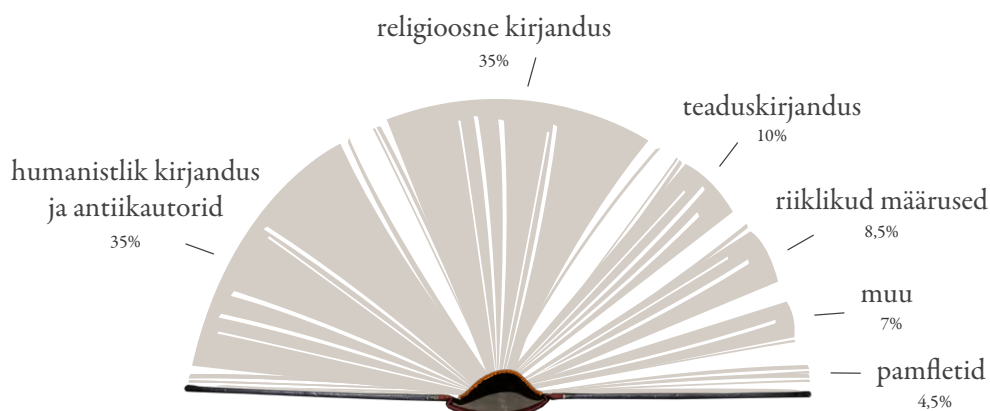
Allikas: Francine de Nave. The Plantin-Moretus Museum: Printing and Publishing Before 1800. Antwerp, 2004.

Plantiinide keel ja temaatika

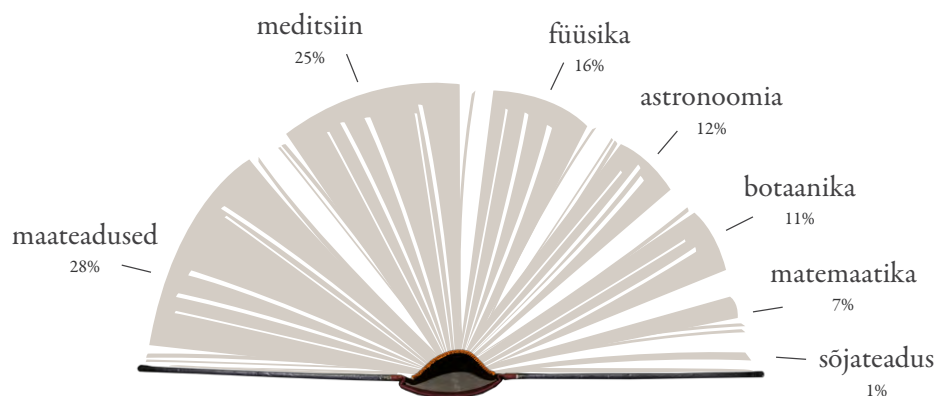
Plantini trükiste keeleline jaotus

Plantini trükiste jaotus liigiti

Plantini trükitud teaduskirjanduse jaotus valdkonniti

Antiikautorite teosed: Plantini trükikoda kui Antwerpeni humanismi keskus

Humanistlik kirjandus ja antiikautorite teoste väljaandmed moodustavad Plantini-Moretuste trükikoja toodangust märkimisväärse osa, mis iseloomustab 16. sajandi humanistlikku haridust: kui ühelt poolt arenesid rahvakeeled ja rahvakeelne kirjandus, millega kaasnes ka pühakirja tõlkimine, siis teiselt poolt oli kõrgem haridus endiselt ladinakeelne ning kõik pisutki haritumad inimesed (nii ülikud ja vaimulikud kui kaupmehed, kunstnikud ja käsitöölised) otsisid inspiratsiooni ja inimlikku tarkust, aga ka meelelahutust vanakreeka ja rooma autorite teostest. Nii leiame Plantini trükiste hulgas

arvukalt tuntumate kreeka ja rooma autorite teoseid (Homerose, tragöödiad, lüürika, Caesar, Cicero, Tacitus, Seneca jpt.). Plantin avaldas küll ka antiikautorite foolioformaadis luksusväljaandeid, ent tema kommertsedu aluseks olid põhiliselt odavad kooli- ja rahvaväljaanded kvart-, oktaav- või isegi kahekümneneljandikformaadis. Kreekakeelsed väljaanded olid natuke kallimad, sest kreeka trükitehnik oli haruldasemad, samuti polnud piisava keeleoskusega ladujaid ning korrektoreid sugugi mitte igas trükikojas.⁴

Võistlus esikoha pärast: kreeka ja rooma autorite *editio princeps*'ite väljaandmine

Paljud 15. sajandi lõpu ja 16. sajandi trükkalid soovisid avaldada antiikautorite *editio princeps*'eid ehk esmatrukke, mis andis esmatrükija au ning tagas müügiedu. Seni avaldamata teoste käsikirjade leidmisel olid kasuks sidemed suurte raamatu- ja käsikirjakogude omanike või

nende bibliotekaaridega. Käsikirjade vahendajaks Plantinile olid näiteks kardinal Granvelle, Fulvio Orsini ja Joannes Sambucus. Selliste teoste puhul lisati tiitellehele märkus: *nunc primum in lucem editus* ('esmakordselt päevavalgele toodud').

Antoine Perrenot de Granvelle (1517–1586). *Frans Floris Vanem. Öli, 1541 ja 1570 vabel. Fondation Bemberg, Toulouse. (CC)*

Joannes Sambucus (1531–1584). *Portree raamatust: Paul Freher, Theatrum virorum eruditione clarorum. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a) (CC)*

Fulvio Orsini (1529–1600). *Tundmatu kunstnik. Vaselõige. Portree raamatust: Philipp Galle, Theodoor Galle. Italarum doctrina illustrium imagines, Antverpiae, 1600. (CC)*

Nemesios Emesast. *De natura hominis liber unus. Antwerpen, 1565. (TÜR, R II d 1023)*

4 - Vt. Hanselaer. De Prijs van Antieke Teksten.

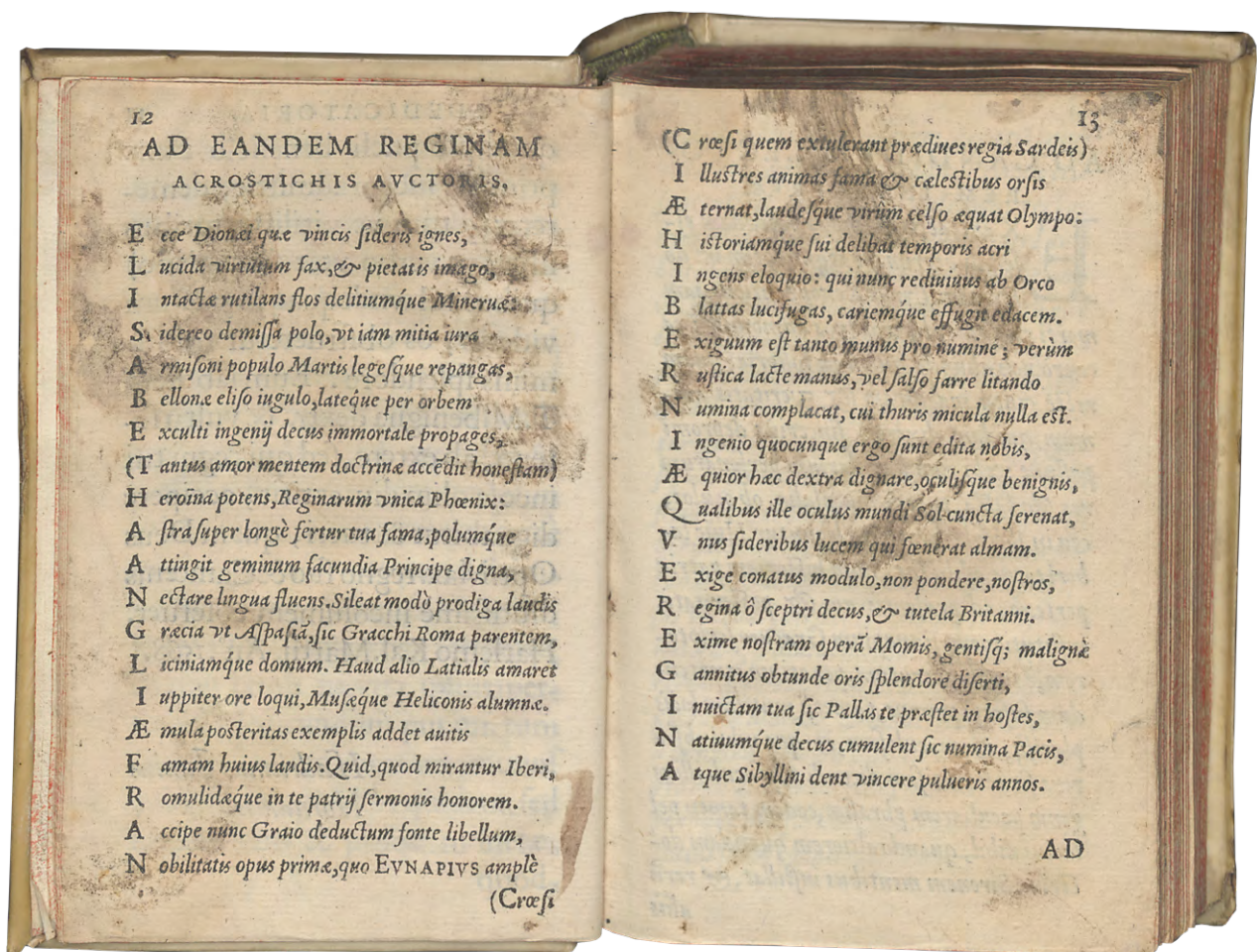
Kuigi Plantini tegutsemise algusajaks oli suur osa tuntumate antiikautorite esmatrükkude juba ilmunud, õnnestub Christophe Plantinil siiski mõned välja anda. Tuntuim neist on hilisantiigi kreeka eepiku Nonnose “Dionysiaka” (“Dionysose lood”, 1569. a.) *editio princeps*, mille väljaandja Geraard Falckenburg tegi Plantiniga mõnda aega tihedalt koostööd.

Tartu ülikooli raamatukogus on kaks Plantini trüki-kojast pärit antiikautorite *editio princeps*’it. Emesa piiskopi Nemesiose religioonifilosoofilise sisuga traktaadi “Inimese loomusest” kreeka keelse teksti editeeris flaami päritolu õpetlane Nicasius Ellebodus, kes tegutses hiljem Ungaris ja on tuntud ungari humanismi ühe suurkujuna. Teose alguses pöördub Ellebodus kreeka keeles enda ja Plantini ühise patrooni, kardinal Antoine Perrenot de Granville’i poole, kellele teos on pühendatud.

TÜ raamatukogus on ka antiikaja filosoofi, ajaloolase ja retoorikaõpetaja Eunapiose “Filosoofide ja sofistide elulugude” kreeka keelse teksti esmatrükk (tõlge ladina keelde oli juba varem avaldatud), sellele viitab tiitel-lehele lisatud märkus *Nunc primum Graecè et Latine editus* (‘nüüd avaldatud esmakordselt nii kreeka kui ladina keeles’). Teos on pühendatud kuninganna Elizabeth I-le.

Kuninganna Elizabeth I (1533–1603).
Tundmatu kunstnik. Öli, u. 1575.
National Portrait Gallery, London. (CC)

Hadrianus Juniuse värsdedikatsioon kuninganna Elizabeth I-le.
Eunapios. De vitis philosophorum et sophistarum.
Antwerpen, 1568. (TÜR, R Mrg 1370)

Kriitilised, kommenteeritud ja tõlkega tekstiväljaanded

Antiikautorite teoste esmatrükide puhul lähtuti sageli vaid ühest, õnnelikul kombel näppu juhtunud käsikirjast, mille tekst võis sajandite jooksul tehtud ümberkirjutusvigade tõttu olla arusaamatuks muutunud. Seetõttu vajati mitte ainult kordustrukke, vaid ka uusi, parandatud tekstiga ja mitmete käsikirjade võrdluse tulemusel loodud tekstiväljaandeid, mille autoriks olid enamasti tuntud humanistid. Samal ajal oli Madalmaade hästi korraldatud koolidesse vaja odavaid rooma ja kreeka autorite kooliväljaandeid, mida Plantin samuti arvukalt trükkis.

Plantin andis mitu korda välja Justus Lipsiuse Tacituse editsiooni koos kommentaaride ja tekstikriitiliste märkustega. Kaht esimest odavas oktaavformaadis välja-

annet reklaamiti tiitellehele lisatud sõnaga *emendati* ('parandatud'), järgnevat täpsustusega *denuo castigati* ('veelkord parandatud'). 1585. aasta hoopis kallimat suureformaadilises foolioköites, järjekordsete paranduste ja täpsustustega kordustrukki reklaamitakse tiitellehel märkega: *editio ultima* ('uusim väljaanne').

Suur formaat eeldas jõukamat ja tähtsat publikut: trükkis on pühendatud Saksa-Rooma keisrile Maximilian II-le ning Joannes Sambucusele. Sambucus (1531–1584) oli Maximilian II õukonnaarst, humanistlike huvidega ning oma aja suurima eraraamatukogu omanik, mis tegi temast Plantini koostöövõrgustiku ühe väärtuslikuma liikme⁵.

Saksa-Rooma keiser Maximilian II (1527–1576).
Nicolas Neufchatel. Õli, u. 1566.
Kunsti ajaloo muuseum, Viin. (CC)

Publius Cornelius Tacitus. Opera.
Antwerpen, 1585. (TÜR, R II 1918:6369)

Jan I Moretus (1543–1610).
Peter Paul Rubens. Õli, 1612–1616.
Plantini-Moretuse muuseum,
Antwerpen. (CC)

Justus Lipsius (1547–1606).
Portree raamatust: Paul Freher,
Theatrum virorum eruditione
clarorum. 2. kd. Nürnberg, 1688.
(TÜR, R XV 65a)

Justus Lipsius alustas oma karjääri Plantini soosija kardinal Granvelle'i sekretärina, oli Plantini ja Moretuse isiklik sõber ning tema kogutud teosed andis postuumselt välja Plantini väimees ja järeltulija Jan I Moretus. Lipsius kirjutas saatesõnaks luuletuse ka Plantini välja antud luksuslikule Lodovico Guicciardini "Madalmaade kirjeldusele" (mis on pühendatud kuningas Felipe II-le).

Justus Lipsiusele on pühendatud ühe Madalmaade humanismi suurkuju, Leideni humanisti Bonaventura Vulcaniuse ette valmistatud Moschose luuletuste editsioon, mille andis samuti välja Plantin (ka Plantini väimees Raphelengius andis välja Vulcaniuse editsioone).

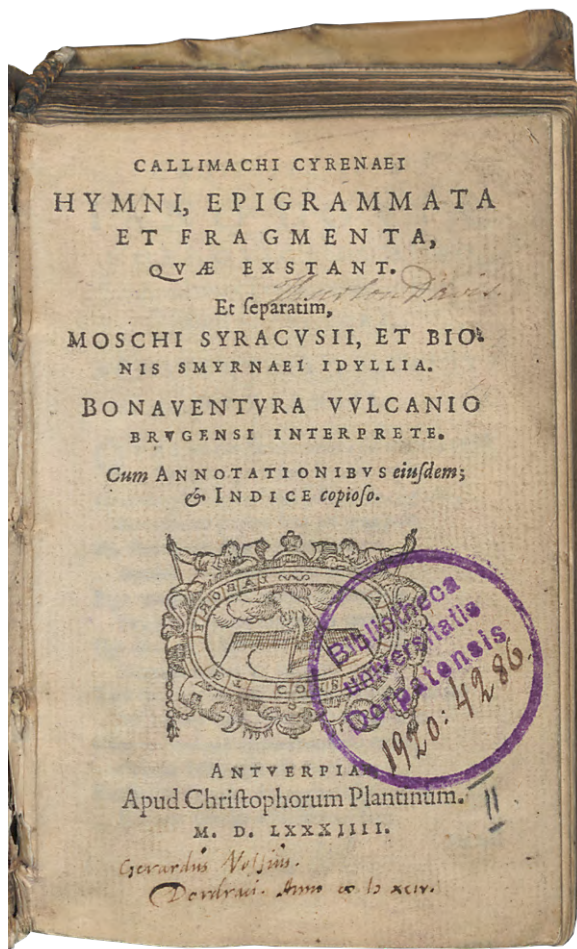

Bonaventura Vulcanius (1538–1614).
Tundmatu kunstnik. Õli, 1609.
Leideni ülikooli raamatukogu. (CC)

Tartus oleval Moschose köitel on huvitav saatus: see kuulus ülimalt mõjukale hollandi õpetlasele, humanistile ja teoloogile Gerardus Vossiussele (1577–1649), kes siirdus 1595. a. õppima Leideni ülikooli, õppis seal muuhulgas Bonaventura Vulcaniuse juures kreeka keelt ja promoveerus 1598. aastal filosoofiad doktoriks. Vossiusse kuueköitelist teost "Commentariorum rhetoricorum, sive oratoriarum institutionum libri" võib pidada mõjukaimaks 16.–17. sajandi kokkuvõtlikuks retoorikakäsitluseks, mõjult samalaadseks Scaligeri "Poetikaga". Tartu ülikooli raamatukokku jõudis Vulcaniuse Moschos 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust.

Lodovico Guicciardini. Descrittione di tutti i Paesi Bassi.
Antwerpen, 1588. (TÜR, R XIIIa 627)

Kallimachos. Hymni, epigrammata et fragmenta.
Antwerpen, 1584. (TÜR, R II 1920:4286)

Signeet ja moto

1555. aastal rajas Christophe Plantin Antwerpeni trükikoja *Officina Plantiniana*. Tema maja- ja kaubamärgiks sai kuldne sirkel (hollandi. k. *de Gulden Passer*).

Esimesel tegevusaastal kasutas ta signeeti ehk trükkalimärki, millel on kujutatud viinamarjakasvatajat lõikamas viinapuult metsikuid vääte, ja motot “Exerce imperia, et ramos compesce fluentes” (‘Võimu sa teosta ja kärbi ta lopsakat oksade tulva’, Vergilius, “Georgica” II, 370, L. Anveltli tõlke ainetel K. Kolk).

Lucius Annaeus Seneca Noorem. Flores.
Antwerpen, 1555. (Openbaare Bibliotheek Brugge, 1934d)

Seejärel, kuni 1557. aastani oli kasutusel viinapuu motiiviga signeet koos motoga “Vitis vera Christus” või “Christus vera vitis” (‘Kristus on tõeline viinapuu’).⁶

Andreas Dominicus Floccus.
De potestativs Romanorum, lib. II.
Antwerpen, 1561. (Openbaare Bibliotheek Brugge, 2/993)

Mõlemad esimesed signeedid olid inspireeritud saksa müstiku Hendrik Niclaese (u. 1501 – u. 1580) ja tema

anabaptistliku vennaskonna “Familia Caritatis”, kuhu Plantin tol ajal kuulus, religioossetest vaadetest.⁷

Teine signeet sarnaneb visuaalselt illustratsiooniga Hendrik Niclaese teosest “Den Spiegel der Gerechtigheit” (‘Õigeks saamise peegel’), mis ilmus Plantini trükikojas (1556).

Ka selle signeedi moto “Kristus on tõeline viinapuu” viitab selgesti seosele selle vennaskonna ideede maailmaga, mille piibelliku vundamendi võib leida Johannese evangeeliumist (Jh 15:1–12). Tegelikult on juba ka esimese signeedi motoga “Exerce imperia et ramos compesce fluentes” (‘Võimu sa teosta ja kärbi ta lopsakat oksade tulva’) vihjatud Jh 15:2 esimesele poolele (‘Iga oksa minu küljes, mis ei kanna vilja, lõikab ta ära ...’).⁸

Kuid üsna pea sai Plantin aru, et ärihuve silmas pidades on turvalisem kasutada neutraalsemat signeeti.⁹ Nii võttis ta 1558. aastast kasutusele sümboli, mida kasutas kogu oma ülejäänud elu – sirkli, mida hoidev kehatu käsi joonistab ringi –, ning moto “Labore et constantia” (‘Töö ja püsivusega’), millega ta rõhutas hoolsa töötamise ja kristliku püsivuse tähtsust.

Nemesios Emesast. De natura hominis liber unus.
Antwerpen, 1564. (TÜR, R II d 1023)

Ehkki trükkalimärk varieerus aastate jooksul, jäid mõned elemendid samaks: sirkli sümbol, kehatu käsi joonistamas ringi ja moto “Labore et constantia”. Teised elemendid nagu ehisraamid, lehtornamendid, inim- ja loomafiguurid ning arhitektuurilised motiivid muutusid

6 - Voet. The Golden Compasses, 1. kd., lk. 31.

7 - Delfos. Der goldene Zirkel, lk. 86.

8 - Delfos. Der goldene Zirkel, lk. 86.

9 - Wolkenhauer, Scholz. Typographorum Emblemata, lk. 93.

pidevalt. Mõnikord kujutati ka ainult sirkli. Pärast Christophe Plantini surma 1589. a. jätkasid tema järeltulijad kaubamärgi kasutamist. Üldse kasutasid Plantin ja tema järeltulijad rohkem kui sadat erinevat signeedi-varianti.

Sirkli ja ringi tähenduse kohta on antud erinevaid seletusi. Plantin ise selgitas oma trükkalimärgi sümbolikat kuulsa Polüglottpiibli eessõnas niimoodi: keskpunkt, kus asub sirkli teravik, tähistab püsivust ja ringjoon ehk liikumine tööd.¹⁰

Leo Delfose (1895–1967) arvates on see tõlgendus ühekülgne, tegelikult väljendavat sirkliga pilt kristlikku

usutunnistust. Jumala tahe on see, mis inimest juhhib ja tema tegusid suunab – see on Delfose arvates Christophe Plantini kolmanda signeedi vaimne sisu. Arvestades vana sümbolika mitmekihilisust, võib tema arvates sirkel kui ehitusmeistri tööriist vihjata sellele, et Vanas Testamendis räägitakse korduvalt Jumala koja ehitamisest. Piibli lugejana võis Plantin mõelda Õpetussõnade 8. peatükile tarkuse väärtusest ja olemusest, kus mainitakse sõõri, millega maailma Looja sügavuse ääristas (“Kui tema valmistas taevad, olin mina seal, siis kui ta joonistas sõõri sügavuse pinnale”, Õp 8:27). Maailma loojale viitab kindlasti “käsi pilvest” (st. taevast), mis tagab inimese meelekindluse ja suunab tema tegusid.¹¹

Sirkel ja ring

Sirkel (< ladina k. *circulus*, ‘ring, sõõr, ringjoon’) sümboliseerib Jumala täiuslikkust. Keskajal oli see kosmilise korra (korrastatuse) sümbol. Kujutatavas kunstis, mille alla kuuluvad ka signeedid, on Jumalat, keda sümboliseerib pilvedest tulev käsi (ja küünarvars), kujutatud geomeetrina, kes mõõdab maailma (mitmel signeediversioonil näeme sirkli all ka ruudukujulisi põlde).

Sirkel on Temperantia, mõõdukuse personifikatsiooni üks atribuutidest. Sirkel on muuhulgas ringi, mis omakorda sümboliseerib vaimset (igavikku, kõiksust), sümbol.

Prantsuse kirjaniku ja filosoofi Daniel Béresniaki (1933–2005) järgi on vinkel ja sirkel vaba inimese tööriistad. “Need on selle mõtteviisi tööriistad, mis usub, et ta valdab võimet anda ülevaadet tegelikkusest, avaldada selle seadusi ja neid parandada, vähemalt niivõrd, kui on tegemist inimeste elu kergendamisega ja nende saatuse paremaks muutmisega. Need asuvad talismanide kohale, on niisiis objektid, mis iseenesest mingit võimu vallata ei saa. Need on tööriistad, mille Inimene on valmistanud, et nad oleksid talle käepärast tegelikkusega toime tulemisel. Sümbolid väljendavad nende tööriistade mõtet, millega nad osutavad neile kui selle vaimu piltidele, kes need on visandanud ja loonud. Vinkel ja sirkel on sümbolid,

kuna nad peegeldavad aines vaimu vorme.”¹² Sirkel oli humanistliku mõtteviisi märgiks.

Plantin ja tema järglased kujutavad oma trükkalimärkides sirkli, mis joonistab ringi. Ring on Jumala loomingu täiusliku ilu sümbol. Aga üheski Plantini signeedis ei ole see ring lõpuni tõmmatud, alati jääb üks segment vabaks. Ehk soovib Plantin sellega mõista anda, et Viimnepäev saabub alles siis, kui ring on lõpetatud.¹³

Signeedi valikul jääb küsimus: kas see, et Plantin valib oma sümboliks sirkli, näitab, et ta näeb end Jumala tööriistana? Algse, viinapuusigneedi ja hilisema sirkliga signeedi vahel on siduvaks figuuriks Labor ehk Töö, keda mitmel signeedil kujutab labidaga talupoeg, samuti on mõnel signeedil sirkli all kujutatud põld. Huvitav on ka see, et Rubens visandas Plantini järglaste Moretuste jaoks 1630. aastail uue signeedi, millel Laborit kujutatakse nuiaga Heraklesena, ent Moretused kasutasid seda vaid korra.¹⁴

Sümbolid “töö” ja “püsivus” (ehk kindlaks jäämine) iseloomustasid terve Plantini-Moretuste suguvõsa ellusuhtumist, mis lubas luua ajaloo pikima trükkalite dünastia.

10 - Voet. The Golden Compasses, 1. kd., lk. 31.

11 - Delfos. Der goldene Zirkel, lk. 87.

12 - Béresniaki. Symbole der Freimaurer, lk. 50–59.

13 - Drucker Plantin und Nachfolger (http://www.drucker-marken.de/images/druck/pdf/buch_47a_Plantin.pdf).

14 - Vt. <https://www.museumplantinmoretus.be/en/page/rubens-design-printers-mark>.

Signeedid Tartu ülikooli raamatukogu plantiinides

Tartu ülikooli raamatukogus leiduvates plantiinides, mis on välja antud Christophe Plantini Antwerpeni trükikojas aastatel 1560–1589, esineb vähemalt 19 erinevat signeedivarianti. Signeedid on teostatud puulõiketehnikas, v.a. nr. 10, mis on vaselõiketehnikas ja pärit Polüglottpiibli 1. köite graveertiitellehelt.

1. VH¹⁵ 10

Signeet kujutab vapikilpi, millel on kehatu käsi sirkliga, vasakul ja paremal naiskentaaurid. Vapikilbi ümber moto “Labore et constantia”.

Jodocus Lommius. *Medicinalium observationum libri tres*. Antwerpen: *Gulielmus Silvius*, 1560 (Antwerpen: *Christophe Plantin*). TÜR, R VM 216

2. VH 13

Motoga “Labore et constantia” raamistatud ovaalikujueline signeet kujutab sirklit, mida hoiab vasakult pilvest tulev kehatu käsi.

Nemesios Emesast. *De natura hominis liber unus*. Antwerpen: *Christophe Plantin*, 1565 (Antwerpen: *Christophe Plantin*, 1564). TÜR, R II d 1023

3. VH 15

Motoga “Labore et constantia” raamistatud ringikujueline signeet kujutab sirklit, mida hoiab paremalt tulev kehatu käsi.

Gaius Valerius Flaccus Setinus Balbus. *Argonauticon libri VIII*. Antwerpen: *Christophe Plantin*, 1565. TÜR, R II e 226

15 - Siin ja edaspidi on viidatud Gustave van Havre monograafia “*Marques typographiques des imprimeurs et libraires anversoises*”, 2. kd., lk. 87–193, kus on reprodutseeritud 115 Plantini ja tema järeltulijate trükkalimärki, sh. 45 märki Christophe Plantini eluajast.

4. VH 17

Ringikujuline signeeet kujutab sirklit, mida hoiab vasakult pilvest tulev kehatu käsi, tagaplaanil mäGINE maastik, üleval nurkades puuviljad, keskel mask. Moto “Labore et constantia” asub ovaali ülaosas.

Rembert Dodoens. Frumentorum, leguminum, palustrium et aquatiliu herbarum ac eorum quae eo pertinent historia.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1566.

TÜR, R V 1918:6838

Jacobus Raevardus. De auctoritate prudentum liber singularis.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1566.

TÜR, R IV Mb 48 (4. alligaat)

5. VH 19

Motoga “Labore et constantia” raamistatud ovaalikujuline signeeet kujutab sirklit, mida hoiab vasakult tulev kehatu käsi, nurkades puuviljad.

Decimus Junius Juvenalis. Satyrarum libri V; Aulus Persius Flaccus. Satyrarum liber I.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1566.

TÜR, R II 1920:4269

6. VH 18

Ovaalikujuline signeeet kujutab vasakult poolt pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga. Üleval keskel mask, äärtes õlipuuoksad. Moto “Labore et constantia” asub ovaali ülaosas.

Marco Girolamo Vida. Opera.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1567 (Antwerpen: Christophe Plantin, 1566).

TÜR, R Mrg 451

Carmina novem illustrium feminarum.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

TÜR, R II d 90b

Euripides. Tragoediae XIX.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1571.

TÜR, R II d 376

Novum Testamentum.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1575.

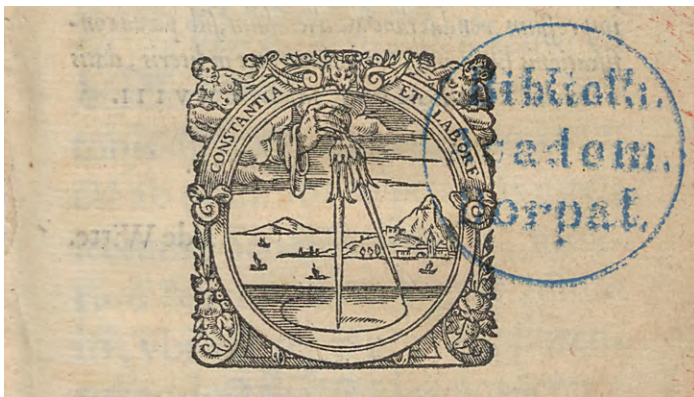
TÜR, R III II 44

Andrea Alciato. Omnia emblemata.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1577.

TÜR, R XVI 441

7. VH 20

Eunapios. De vitis philosophorum et sophistarum.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

TÜR, R Mrg 1370 (1. alligaat)

Eunapios. De vitis philosophorum et sophistarum (kreeka k.).

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

TÜR, R Mrg 1370 (2. alligaat)

Stephanus Vinandus Pighius. Themis dea, seu De lege divina.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

TÜR, R Mrg 3569

Hesychios Mileetosest. De his qui eruditionis fama claruere liber

(kreeka k.). Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

TÜR, R Mrg 1021 (3. alligaat)

Ovaalikujuline signeeit kujutab vasakult pilvest tulevat kehatut kätt, mis hoiab sirkli. Tagaplaanil meri saarega, kus kõrgub mägi, mäe jalamil kirik, lisaks mõned laevad. Ülemistes nurkades putod, alumistes nurkades puuviljad. Moto “Constantia et labore” asub ovaali ülaosas.

Hesychios Mileetosest. De his qui eruditionis fama claruere liber.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

TÜR, R Mrg 1021 (4. alligaat)

Gaius Julius Solinus. [Opera].

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

TÜR, R II 1920:4502 (1. alligaat)

Thomas Aquinost. Summa totius theologiae. 2. kd.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1569.

TÜR, R III 199

8. VH 14

Ovaalikujuline signeeit kujutab vasakult pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga. Sirklist vasakul istub mees kepi ja suletud raamatuga (Labor), tema vastas raamatut lugev naine (Constantia). Kiviplaadi all tuli, selle all mask. Üleval vasakul ja paremal kaks figuuri palmiokstega. Ovaali ülaosas moto “Labore et constantia”.

Paulus Leopardus. Emendationum et miscellaneorum libri viginti.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

TÜR, R II c 183

Jacobus Raevardus. Ad titulum Pand. de diversis regulis iuris antiqui commentarius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568 (Antwerpen: Christophe Plantin, 1567).

TÜR, R IV Mb 48 (1. alligaat)

9. VH 11

Analoogne eelmisega, ainult sirkliit hoidev kehatu käsi tuleb paremalt. Ovaali ülaosas moto “Constantia et labore”.

Thomas Aquinost. Summa totius theologiae. 1. kd.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1569.

TÜR, R III 199

10. VH-s puudub

Signeet kujutab poodiumi, mille esiküljel on paremalt tulev sirklit hoidev kehatu käsi, selle kohal moto “Constantia et labore”. Detail Polüglottpiibli 1. kd. graveeritellehest, tundmatu kunstniku järgi graveerinud Pieter van der Heyden.¹⁶

Biblia Sacra. 1. kd.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1569.
TÜR Bergm 67

11. VH

Ovaalikujuuline signeet kujutab vasakult tulevat kehatut kätt sirkliga. Sirkliharude vahel Hispaania kuninga Felipe II vapp (kuldvillakut kandva jääraga allosas). Üleval nurkades vaasid lillekimpudega. All puuviljavanikud, külgedel haigrud. Sirkli ümber lint motoga “Labore et constantia”.

Trükkalimärk asub Polüglottpiibli 5. osa kolofoonis.

Biblia Sacra. 5. kd.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1571.
TÜR, Bergm 67

12. VH 24

Analoogne eelmisega, ainult ilma Felipe II vapita ja paremalt poolt tuleva käega.

Guido Fabricius Boderianus. *Dictionarium Syro-Chaldaicum*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.
TÜR, R II b 87r

Justinianus I. *Corpus iuris civilis*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1575.
TÜR, R IV 1944:333
TÜR, R IV Ma 5

13. VH 21

Ringikujuline signeet kujutab paremalt pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga. Ringi ümbritseb moto "Labore et constantia". Tagaplaanil linnamaastik. Nurkades neli figuuri sirkliga; ülemistel figuuridel käes oksad, alumistel sirkel. Figuuride vahel on puuviljad, lilled ja lehed. Vasakul raamis ristiga number neljaga sarnanev Plantini maja- ja omanikumärk, mida on kasutatud ainult kolmel signeedil.

Martinus Antonius Delrio. In C. Ivlii Solini polyhistoren emendationes.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.
TÜR, R II 1920:4502 (2. alligaat)

Matthias Lobelius. *Plantarum seu stirpium historia*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1576.
TÜR, R X 759

14. VH 29

Dionysios Periegetes. *De situ orbis liber*; Musaios. *Hero et Leander*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1575.
TÜR, R II 1920:3281

Justus Lipsius. *Ad Annales Corn. Taciti liber commentarius*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1581.
TÜR, R II e 731p

Fulvio Orsini. *In omnia opera Ciceronis notæ*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1581.
TÜR, R Mrg 2526

Pierre Belon. *De neglecta stirpium cultura, atque earum cognitione libellus*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1589.
TÜR, R VM 180 (2. alligaat)

Pierre Belon. *Plurimarum singularium et memorabilium rerum in Graecia, Asia, Aegypto, Iudaea, Arabia, aliisque exteris provinciis ab ipso conspectarum observationes, tribus libris expressae*.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1589.
TÜR, R XIIIa 211

Ovaalikujuline signeet kujutab paremalt pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga. Ovaali ümbritseb raam motoga "Labore et constantia". Üleval paremal ja vasakul vaasid lilledega, keskel mask, all vasakul ja paremal puuviljavanikud, keskel mask.

15. VH 32

Ovaalikujuline signeet kujutab paremalt pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga. Ovaali ümbritseb raam motoga “Labore et constantia”. Üleval paremal ja vasakul putod, all puuviljavanikud.

Arnobius. Disputationum adversus gentes libri septem.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.
TÜR, R Myg 2580

16. VH 34

Ovaalne signeet kujutab vasakult pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga. Ülemistes nurkades vaasid oliiviokestega, alumistes nurkades puuviljad. Ovaali ümbritsevas raamis moto “Labore et constantia”.

George Buchanan. Paraphrasis psalmorum Davidis poetica.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.
TÜR, Bergm 111

Polybios. De legationibus.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.
TÜR, R II d 739

Sacrosancti et oecumenici concilii Tridentini ... canones et decreta.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1586.
TÜR, Alxd 2865

17. VH 44

Signeet kujutab ülevalt pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga, sirkli ümber lint motoga “Labore et constantia [sic!]”. Vasakul seisab töö personifikatsioon Labor labidaga, paremal püsivuse personifikatsioon Constantia ristiga, üleval vasakul ja paremal maskid.

Hugues Doneau. Commentarius ad titulum Institutionum de actionibus.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.
TÜR, R IV Mb 25 (1. alligaat)

Hugues Doneau. Commentarius ad titulum Digestorum, de rebus dubiis.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.
TÜR, R IV Mb 25 (2. alligaat)

Richard Stanyhurst. De rebus in Hibernia gestis, libri quattuor.
Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.
TÜR, R XIIIb 1930:5082

Ovaalne signeet kujutab vasakult pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga, ovaali ümbritsevas raamis osaliselt peegelpildis kirjutatuna moto “Labore et constantia”. Üleval paremal ja vasakul mehefiguurid.

Kallimachos. Hymni, epigrammata et fragmenta.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

TÜR, R II 1920:4286 (1. alligaat)

Moschos; Bion Smürnast. Idyllia.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

TÜR, R II 1920:4286 (2. alligaat)

Signeet kujutab pilvest tulevat kehatut kätt sirkliga, sirkli ümber lint motoga “Labore et constantia”. Vasakul seisab töö personifikatsioon Labor labidaga, paremal püsivuse personifikatsioon Constantia ristiga.

Publius Cornelius Tacitus. Opera.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1585.

TÜR, R II 1918:6369 (1. alligaat)

Justus Lipsius. Ad Annales C. Taciti liber commentarius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1585.

TÜR, R II 1918:6369 (2. alligaat)

Justus Lipsius. Ad libros Historiarum [Taciti] notæ.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1585.

TÜR, R II 1918:6369 (3. alligaat)

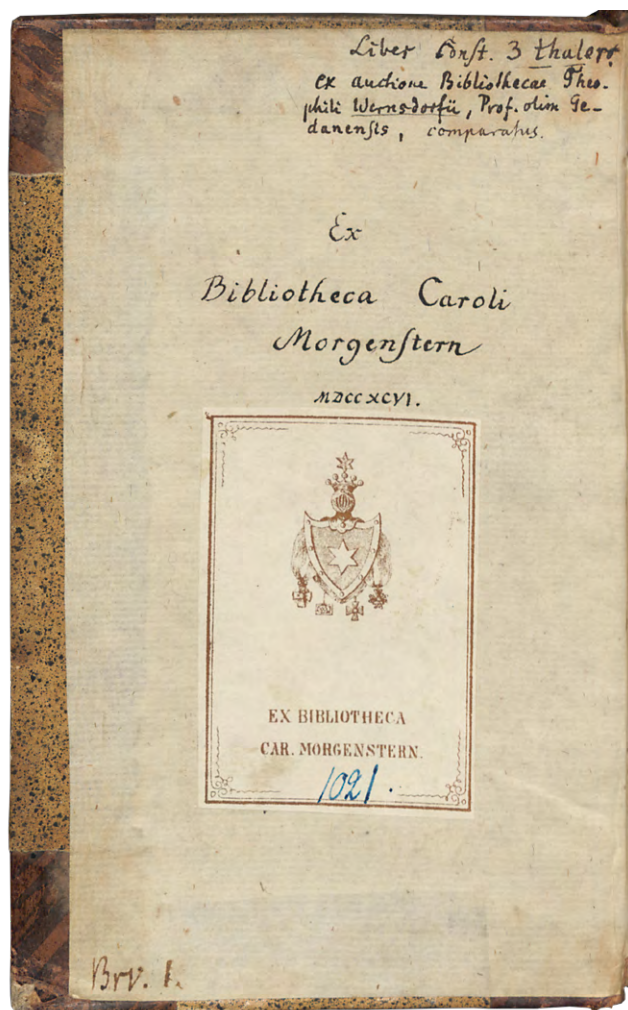
Plantiinid Tartu ülikooli raamatukogus

Kataloog kajastab kõiki teadaolevalt Tartu ülikooli raamatukogus leiduvaid plantiine, mis on välja antud Christophe Plantini Antwerpeni trükikojas *Officina Plantiniana* aastatel 1560–1589. Teosed on kataloogis esitatud ilmumise kronoloogilises järjekorras täiskirjete-na koos raamatukogu kohaviida, bibliograafilise info, proveniensi, annotatsioonide ning fotoga tiitellehest.

TÜ raamatukogus on teadaolevalt 45 plantiini (43 köidet). Plantiinid on saadud ostude või annetustena ajavahemikus 1803–1920, 16 köite raamatukokku jõudmine vajab veel selgitamist. 10 teost (6 köidet, 3 neist kirjastuskonvoluudid) pärinevad Raadi mõisnike Liphartide kogust ning on saabunud TÜ raamatukokku 1918. ja 1920. a. Põhiliselt on need antiikautorite väljaanded, tõlked ja kommentaarid (5, 20–21, 22, 36–37, 39–41, millest viimane on varem kuulunud Konstanzi jesuiitide kolleegiumile), lisaks hollandi botaaniku Rembert Dodoensi taimeraamat (4).

Teine suurem kogus plantiine pärineb klassikalise filoloogi, Tartu ülikooli kauaaegse professori, ülikooli raamatukogu rajaja ja direktori ning kunstimuseumi asutaja Karl Morgensterni (1770–1852) annetusest 1852. a. (9 teost 7 köites, 2 neist kirjastuskonvoluudid) – jällegi põhiliselt antiikautorite väljaanded, tõlked ja kommentaarid (9–10, 17–18, 30, 32), sealhulgas Eunapiose ainsa tervikuna säilinud teose “Filosoofide ja sofistide elulood” kreeka keelse originaalteksti *editio princeps*, ning humanistide teosed (7, 13, 29). Teine kahest *editio princeps*’ist plantiinide hulgas, Nemesiose Emesast “Inimese loomusest”, on kunagi kuulunud saksa juristile ja arstile, Helmstedti ülikooli professorile Hermann Conringile (1606–1681) (2).

Annetusena on TÜ raamatukokku jõudnud veel neli plantiini: 1804 Andrea Alciato embleemiraamat dr. J. G. Schultzilt (27), 1818 Hugues Doneau õiguslaste traktaatide kirjastuskonvoluut õigusteadlaselt, advo-

Karl Morgensterni eksliibris raamatus: Hesychios Mileetosest. De his qui eruditionis fama claruere liber. Antwerpen, 1572. (TÜR, Mrg 1021)

kaadilt ning Tartu linna ja ülikooli sündikult Johann Karl Wilhelm Friedrich von Hezelilt (34–35), 1832 kindralleitnant Pavel Aleksandrovi koguga Trento kirikukogu otsused (42) ning 1877 anonüümse annetusena Fabricius Boderianuse süüria-kaldea sõnaraamat (19).

Kuus plantiini, nende hulgas kuulsa Polüglottpiibli esmatrükk (5 kd.), saabus raamatukokku Ruhja pastori G. Bergmanni kogu ostuga 1837. a. (15, 31). Mainimist väärivad veel Johann Gottfried von Herderi koguga ostetud prantsuse loodusteadlase Pierre Beloni reisikirjad (45) ja 1863. a. Karowi raamatukauplusest ostetud itaalia humanisti Fulvio Orsini koostatud kreeka luuletajate kogumik “Carmina novem illustrium feminarum” (11), mis oli kunagi kuulunud Antwerpeni jesuiitide residentsile.

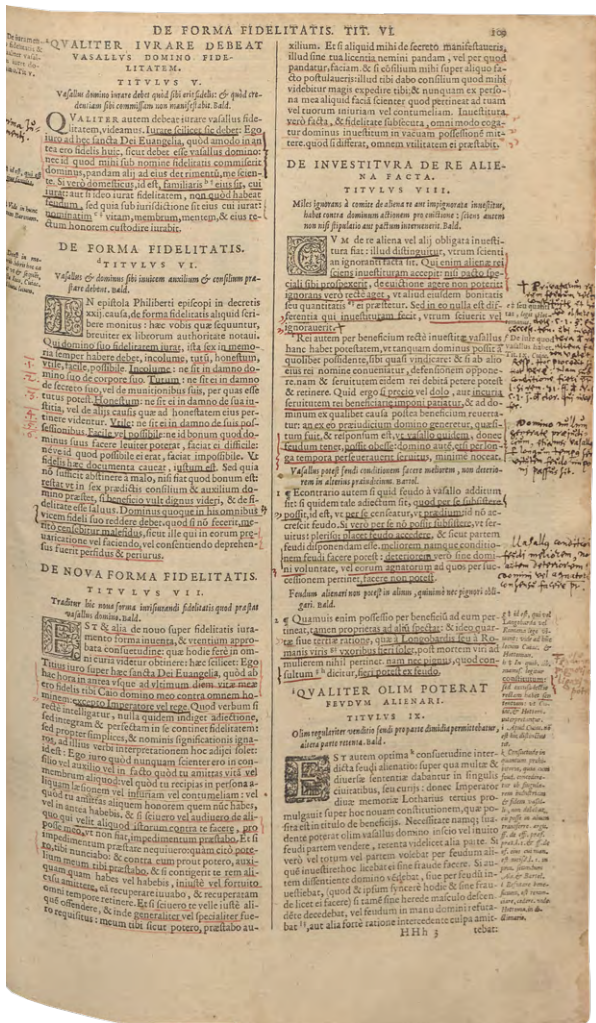
Kuldtrüki dekooriga pärgamentköide. Biblia Sacra. 1. kd.
Antwerpen, 1569. (TÜR, Bergm 67)

1920. aastatel Tallinna gümnaasiumist üle antuna saabus TÜ raamatukokku anglo-iiri õpetlase Richard Stanyhursti Iirimaa varasemat ajalugu käsitlev teos “De rebus in Hibernia gestis” (38), mille oli omakorda Tallinna

gümnaasiumile kinkinud 1730. a. kohalik aadlik Robert Wilhelm von Groeninger.

Teda olevatest varasematest omanikest väärivad äramärkimist veel saksa klassikaline filoloog, Leipzigi ülikooli professor Friedrich Wolfgang Reiz (1733–1852) (7); Waldenburgi superintendent, hilisem Lübeni kindralsuperintendent Johann Gottlob Stoltze (1668–1746) (12); saksa katoliiklik teoloog Martin Eisengrein (1535–1578) (14, Aquino Thomase “Teoloogia summa”, mille hilisem omanik oli Freisingi frantsisklaste klooster); saksa õpetlane, teoloog ja jutlustaja Berliinis Friedrich Jacob Roloff (u. 1721 – 1788) (15); Danzigi Akadeemilise Gümnaasiumi orientaalkeelte professor, rektor ja pastor Gottlieb Wernsdorf (1717–1774) (17–18); flaami vaimulik, jesuiit, Antwerpeni ülikooli kõnekunsti professor Andreas Schott (1552–1629) (20–21); Helmstedti advokaat Johann Jeremias Weyell (17/18. saj.) (23); hollandi õpetlane, humanist ja teoloog Gerardus Joannes Vossius (1577–1649) (36–37) ning saksa jurist Christoph Adam Rinder (1688–1766) (43).

Vastavalt TÜ raamatukogu plantiinide varasemate omanike Karl Morgensterni ja Liphartide põhilistele huvialadele leidub TÜ raamatukogu plantiinide seas kõige arvukamalt antiikautorite väljaandeid, tõlkeid ja kommentaare ning humanistide teosed (60 %), järgnevad võrdselt religioon ja õigusteadus 11 %-ga. Ülejäänud valdkonnad – botaanika, geograafia, ajalugu, meditsiin – on esindatud tagasihoidlikumalt. Antiikautoritest on TÜ plantiinide kogus esindatud paljud kreeka poeedid nagu tragöödiakirjanik Euripides (16), lüürikud, sealhulgas naisluuletajad kogumikus “Carmina novem illustrium feminarum” (11), hellenismiaja poeedid Kallimachos (36), Moschos (37) ja Bion Smürnast (37), ning Rooma impeeriumi ajajärgul tegutsenud Dionysios Periegetes (22) ja Musaios (22). Rooma luulet esindavad komöödiakirjanik Terentius (32), Valerius Flaccuse eepika (3) ning Persiuse ja Juvenalise satiirid (5). Esindatud on ka poliitikud ja oraatorid: kreeklane Demosthenes ja roomlane Cicero (32), prosaistidest veel kreeka ajaloolane Polybios (33) ning rooma ajaloolane ja kõnemees Tacitus (oma aja ühe kuulsaima humanisti Justus Lipsiuse väljaandes) (39); elulookirjutust esindavad kreeka sofist ja retoorik Eunapios (9–10) ning leksikograaf ja ajalookirjutaja Hesychios (17–18). Hilis-

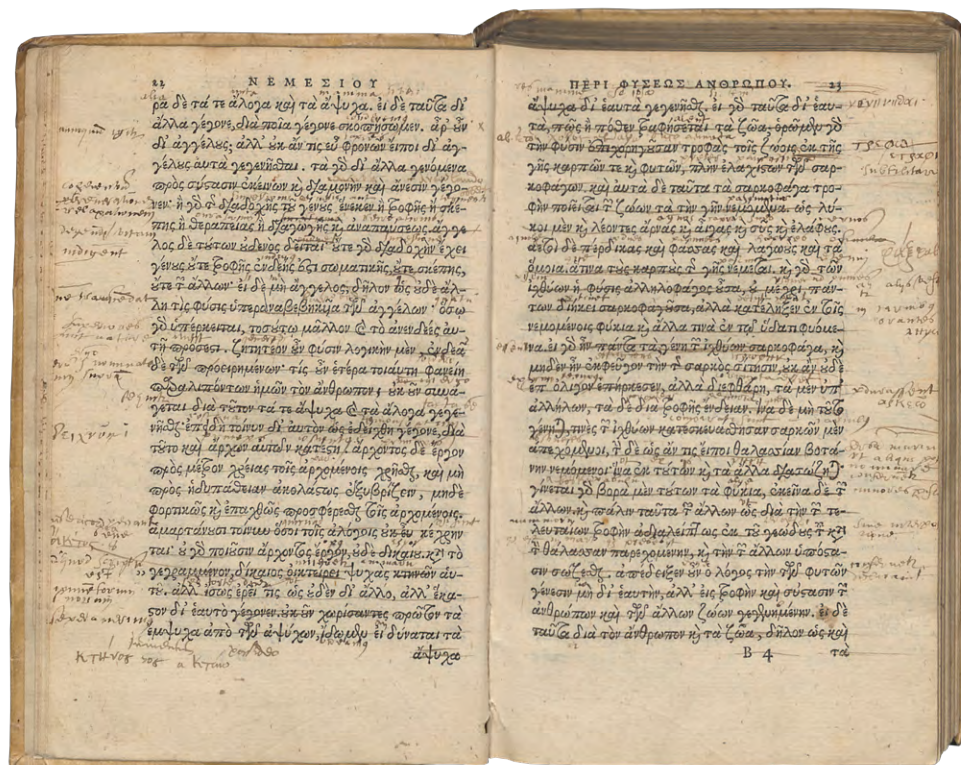

Käskirjalised allakriipsutused raamatus: Justinianus I, Bütsantsi keiser. Corpus iuris civilis. Antwerpen, 1575. (TÜR R IV 1944:333)

antiigi autoritest on esindatud rooma kompilaator Solinus (20), kreeka kristlik filosoof Nemesios Emesast (2) ning ladina kristlik apoloogiet Arnobius (30).

Peale provenientsimärgmete leidub plantiinides ka endiste omanike käsikirjalise ääremärgusi, ja allakriipsutusi tekstis. Eriti hoolsalt on läbi töötatud "Corpus iuris civilis" (23), osa Euripidese tragöödiad nagu "Hekabe", "Orestes", "Hiketiidid", "Iphigeneia Aulises", "Iphigeneia tauride juures" ja "Rhesos" (16), samuti Nemesiose kreekakeelse traktaadi "Inimese loomusest" algus (2). Palju allakriipsutusi esineb Pighiuse traktaadides Rooma arheoloogiast ja mütoloogiast (13), sissekirjutusi Alciato embleemiraamatu juurdekõidetud vahelehtedel (27), Lommiuse meditsiinialases traktaadis (1), Buchanani psalmide parafrasides (31) ning Solinuse teoste kirjastuskonvoluudis (20–21). Vähem ääremärgusi ja allajoonimisi leidub Dodoensi taimeraamatus (4) ning Arnobiuse (30) ja Vida teostes (7).

Harilikult saadeti 16. sajandil raamatud turule trükipoognates ning kõideti alles hiljem. Kuigi Plantinil olid köitmisalased teadmised ja väike köitekoda ning trükkaliks olemise algusaastatel

Käskirjalised ääremärgused ja allakriipsutused raamatus: Nemesios Emesast. De natura hominis liber unus. Antwerpen, 1564. (TÜR, R II d 1023)

kõitis ta ka raamatuid (põhiliselt klientide tellimusel ja Hispaania turule), on tema köidetud plantiine säilinud vähe. Tartu ülikooli raamatukogus neid teadaolevalt ei leidu. Köidetest väärivad äramärkimist kuus 16. sajandi renessanssköidet (12, 14 (3 kd.), 25–26, 39–41), mille puust kaaned (nr. 12 puhul papist kaaned) on kaetud maarjasparknahaga, mida kaunistab plaat-, rull- ja üksik-templitega pimetrükis raamornament, köited on (või on algselt olnud) varustatud nahkrihma otsa kinnitatud kaunilt graveeritud metallsulguritega.

Ülejäänud seitsmest nahkköitest pärinevad kolm tõenäoliselt samuti 16. sajandi lõpust ja neli hilisemast ajast. Pärgamentköiteid on 18. Enamus neist on kaunistusteta või tagasihoidlikult dekoreeritud kas kuld- või pimetrükis joonraami või joonraami ja taimornamendiga. Ülejäänud plantiinidest on ühel poolpärgament-, kuuel poolnahk- ja viiel paberköide.

16. sajandi renessanssköide. Thomas Aquinost. Summa totius theologiae.

Antwerpen, 1569. (TÜR, R III I 99)

Punane marokäänköide. G. Buchanan. Paraphrasis psalmorum Davidis poetica.

Antwerpen, 1582. (TÜR, Bergm 111)

Valge nahkköide. Marcus Tullius Cicero et al. Sententiae.

Antwerpen, 1582. (TÜR, R Mrg 3548)

Kataloog

1. Lommius, Jodocus (u. 1500 – u. 1564).

Medicinalium observationum libri tres.

Antwerpen: Gulielmus Silvius, 1560 (Antwerpen: Christophe Plantin).

Medicinalium observationum libri tres. Quibus notæ morborum omnium, et quæ de his possint haberi præsentia, iudiciaque, proponuntur. Autore Iodoco Lommio Burano. Ad amplissimum Ordinem Senatorium Reip. Bruxellanae. – Antverpiæ, Ex officina Gvlielmi Sylvii Typographi Regii, M.D.LX. – [8], 129, [3] l.; 8° (17 cm). – Signatuurid: *8, A–Q8, R4. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeeet motoga: Labore et constantia. – Puulõikes ehisraamis tiitelleht, ehisnitsiaalid, lõppvinjetid. – Kolofoon: Antverpiæ, Excudebat Christophorus Plantinus Kalendis Ivnii, M. D. LX.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1581B.

Kohaviit: R V M 216 (4 V A-13403)

Kõide: pärgamentkõide.

Märkused: vahelehestatud eksemplar; raamatus käsi-kirjalised märkmed.

Hollandi arsti Jodocus Lommiuse (Joost/Josse van Lom) kolmest raamatust koosnev meditsiinialane traktaat. Teos on trükitud Plantini trükikojas, kuid osa eksemplare (sh. ka Tartu oma) said tiitellehe Christophe Plantini kolleegi Gulielmus Silvius (Willem Silvius, Willem Verwilt, u. 1520 – 1580) trükikoja andmetega. Ilmselt oli tegemist ühisväljaandega, kuna privileeg teose väljaandmiseks anti mõlemale – nii Plantinile kui ka Silvius (vt. tiitellehe pöördel (l. *1v)).

2. **Nemesios Emesast** (u. 4. saj. lõpp – 5. saj. algus).

De natura hominis liber unus (kreeka ja ladina k.).

Toim. ja tõlk. Nicasius Ellebodus.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1565 (Antwerpen: Christophe Plantin, 1564).

Νεμεσίου Ἐπισκόπου Καὶ Φιλοσόφου Περὶ Φύσεως Ἀνθρώπου, Βιβλίον ἓν. = Nemesii Episcopi Et Philosophi De Natvra Hominis, Lib. Vnvs, Nunc primum & in lucem editus, & Latinè conuersus à Nicasio Ellebodio Casletano. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXV. – 181, [11], 142 lk.; 8° (18 cm). – Signatuurid: A–M8, A–I8 (18 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitel-lehel signeet motoga: Labore et constantia. – Puulõikes piltinitsiaalid. – Kolofoon: Excudebat Christophorus Plantinus Antverpiæ, Anno CIO. IO. LXIV. Idibvs Decemb. – Dedikatsioon: kardinal Antoine Perrenot de Granvelle.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1728.

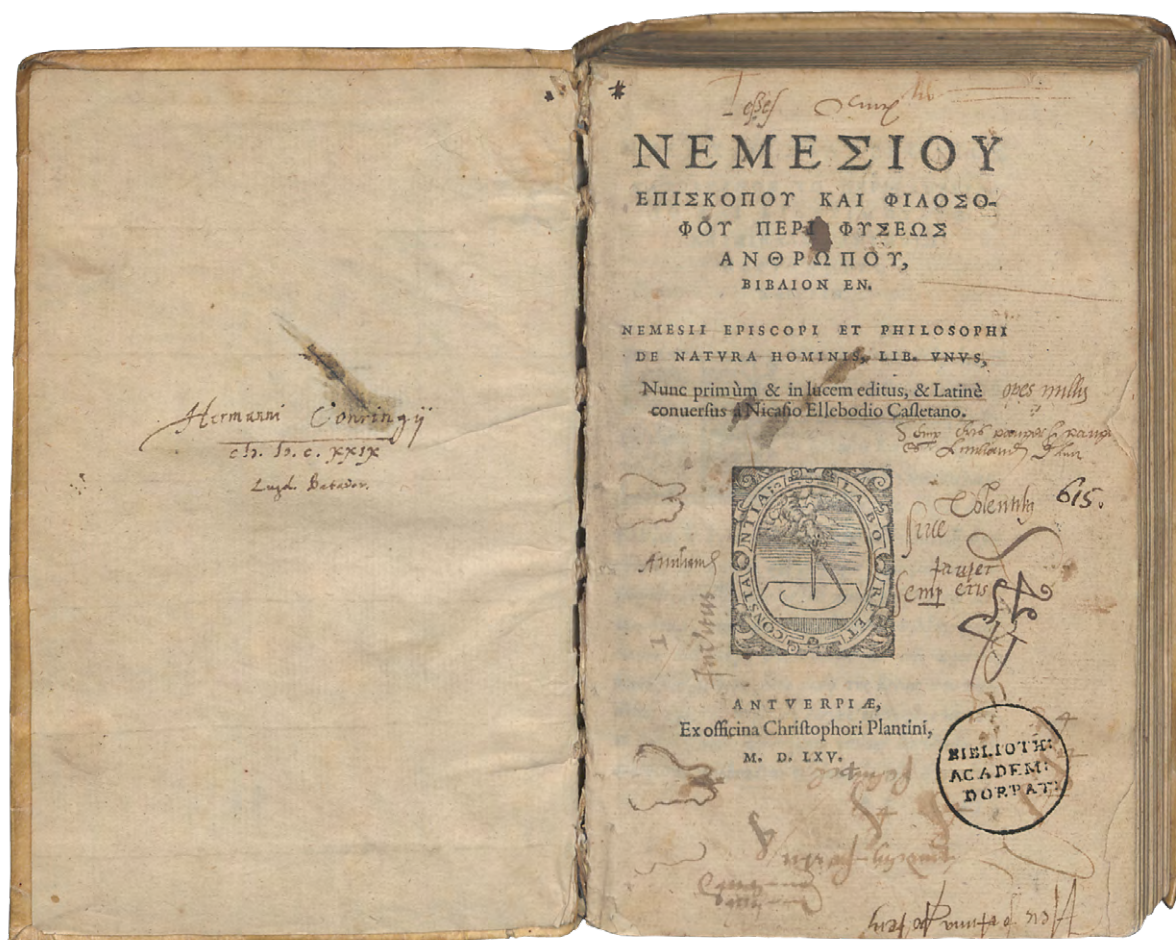
Kohaviit: R II d 1023 (4 II A-5125)

Kõide: pärgamentkõide.

Provenients: saksa jurist ja arst, Helmstedti ülikooli professor Hermann Conring (1606–1681).

Märkused: eesmisel köitelehel omaniku sissekirjutus: *Hermanni Conringij CIO. IO. C. XXIX Lugd[uni] Batavor[um]*; tiitel-lehel ja tagumisel köitelehel sissekirjutused, teksti serval käsikirjalised ääremärkused.

Kreeka kristliku filosoofi, Emesa piiskopi Nemesiose religioonifilosoofilise sisuga traktaadi “Inimese loomusest” kreekakeelne originaaltekst ja ladina tõlge. Kreekakeelsele tekstile eelneb teose editeerija, tuntud flaami päritolu ungari õpetlase Nicasius Ellebodiuse (Nicaise Ellebault, van Ellebode, 1535–1577) kreekakeelne pöördumine kardinal Antoine Perrenot de Granvelle'i poole, kellele teos on pühendatud. Ladina tõlkele eelnevad Gregorios Nazianzenose kiri Nemesiosele kreeka ja ladina keeles, väljaandja Christophe Plantini ja tõlkija Nicasius Ellebodiuse ladinakeelsed pöördumised lugeja poole.

3. Valerius Flaccus Setinus Balbus, Gaius (1. saj. 2. pool).

Argonauticon libri VIII. Toim. Ludovicus Carrio (Louis Carrion).

Antwerpen: Christophe Plantin, 1565.

Argonavticon C. Valerii Flacci Setini Balbi Libri VIII. A Ludouico Carrione Brugensi locis prope innumerabilibus emendati. Eiusdem Carrionis scholia, quibus tum correctionum magna ex parte ratio redditur, tum loci obscuriores explicantur, vna cum varijs lectionibus. – Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, CIO. IO. LXV. – 303, [1] lk.; 8° (17 cm). – Signatuurid: A–T8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Puulõikes chisraamis tiitelleht, ehisinitiaalid. – Kolofoon: Excvdebat Antverpiae Christophorus Plantinus Anno MDLXV. Idibus Iulii. – Dedikatsioon: Jacob van Pamele (Jacobus Pamelius). – Gratulatsioon: Franciscus Martinius (ladinakeelne luuletus).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2408.

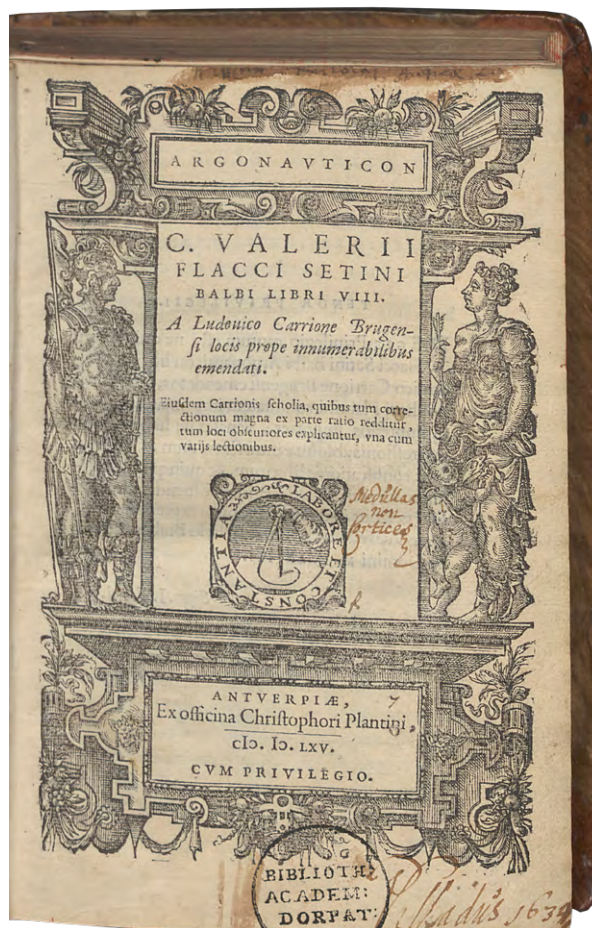
Kohaviit: R II e 226 (4 II A-6380)

Kõide: poolnahkkõide, pritsitud plokilõige, köiteseljal kuldne dekoor.

Provenients: Nicolaus Andreae [?]; P. Cilladus [?].

Märkused: tiitellehel sissekirjutused: *Κρηνα Nicolaj Andreae [?] [...]; Medullas non Cortices; P. Cilladus [?] 1634.*

Rooma luuletaja Gaius Valerius Flaccus Setinus Balbuse keiser Vespasianusele pühendatud eepiline romaan "Argonautica" (8 raamatut, lõpetamata), mis kirjeldab argonautide retke kuldvillaku otsingul. Teoses on autor Rhodose Apollonioselt laenatud teemat käsitledes kasutanud eeskujuna Vergiliuse "Aeneist". Raamatu alguses on selle väljaandja Ludovicus Carrio (Louis Carrion, 1547–1595) ladinakeelne dedikatsioon flaami teoloogile Jacobus Pameliusse (Jacob van Pamele, 1536–1587), tekstile järgnevate märkuste (*scholion*'ide) ees Carrio pöördumine lugeja poole. Väljaanne on oluline ka Valerius Flaccuse teose tekstiloo seisukohalt: nimelt avaldas Carrio teksti tänapäevaks kaduma läinud käsikirja järgi.¹⁷

17 - Cambier. Attribution du manuscrit, lk. 236–243.

4. Dodoens, Rembert (1517–1585).

Frumentorum, leguminum, palustrium et aquatiliū herbarum ac eorum quae eo pertinent historia.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1566.

Frumentorum, Leguminum, Palustrum Et Aquatiliū Herbarum, Ac Eorum, Quae Eo Pertinent, Historia: Remberto Dodonæo Mechliniensi Medico auctore. Additae Sunt Imagines Vivae exactissimae, iam recens non absque haud vulgari diligentia et fide artificiosissime expressae, quarum pleraeque novae, et hactenus non editae. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXVI. – 271, [8] lk.; illustreeritud; 8° (17 cm). – Signatuurid: A–R8, S4. – Antiikva, antiikvakursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Sisaldab 81 taimejoonistust, millest kolm on kaks korda trükitud (lk. 83 ja 89; 102 ja 104; 269 ja 271); kunstnik Pieter van der Borcht. – Register ladina ja kreeka keeles. – Dedikatsioon: Wigle van Aytta (Viglius Zuichemus).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1095.

Kohaviit: R V 1918:6838 (4 V A-13614)

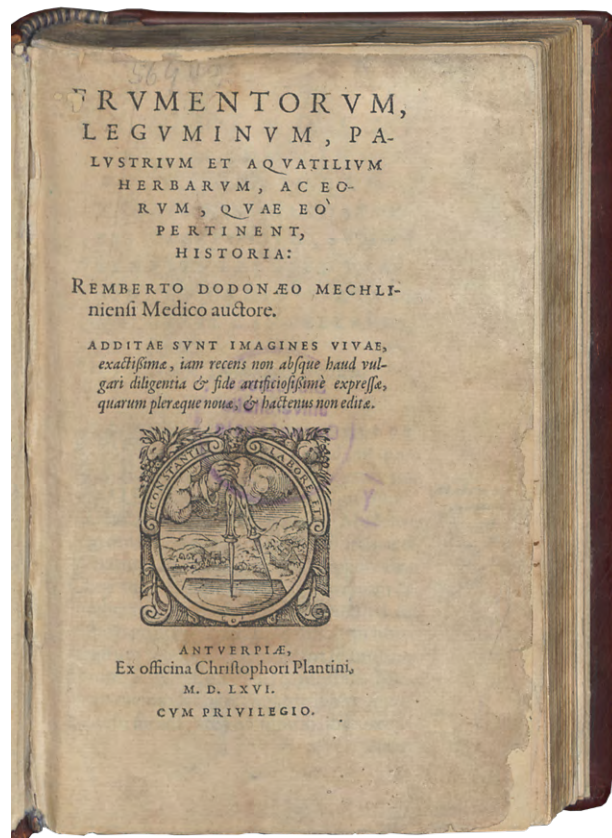
Köide: uus täisnähkköide.

Provenients: saadud 1918. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1918:6838).

Märkused: kolm taimejoonistust käsitsi koloreeritud.

Hollandi botaaniku ja arsti, Leideni professori Rembert Dodoensi botaanikaalane uurimus tera- ja aedviljadest ning soo- ja veetaimedest. “Frumentorum ... historia” on esimene Christophe Plantini välja antud Dodoensi teos. Taimejoonistused on joonistanud kunstnik Pieter van der Borcht (u. 1540 – 1608). Tõenäoliselt tutvustas just Dodoens teda Christophe Plantinile. 1565 maksis Plantin Borchtile Dodoensi “Frumentorum ... historia” joonistuste eest.¹⁸

Kuigi Dodoens kirjutas ka meditsiinilaseid teoseid, oli ta tuntud peamiselt botaanikuna. Oma ravimtaimede raamatuga “Crujide Boeck” (1. tr., väljaandja Jan van der Loe, 1554) oli ta üks uusaegse botaanika alusepanijaid. Uudne oli see, et ta võttis oma raamatusse ka taimi, millel ei olnud tervendavaid omadusi. Dodoens oli oma aja parimaid taimekirjeldajaid. Ta kirjeldab taime sümboolset kuuluvust, nende päritolu, õitseaega ja kasutamist. Dodoens täiendas taimeraamatut kuni oma surmani. Viimane kordustrükk *Officina Plantiniana*’s anti välja 1644. a. See väljaanne on olemas ka Tartu ülikooli raamatukogus, saadud 1875. a. Peterburi Meditsiinilis-kirurgiliselt akadeemialt (Crydyt-Boeck Remberti Dodonæi ..., t’Antwerpen: Inde Plantijnsche Druckery van Balthasar Moretus, 1644, kohaviit R X 796 ab).

Rembert Dodoens (1517–1585).

Portree raamatust: Paul Freber, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

18 - Vt. Koning et al. Drawn After Nature, lk. 47.

5. Juvenalis, Decimus Junius (u. 60 – u. 127);

Aulus Persius Flaccus (34–62).

Juvenalis: Satyrarum libri V; Persius: Satyrarum liber I.

Toim. Theodor Poelmann.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1566.

D. Ivnii Ivenalis Satyrarym Libri V. A. Persii Flacci Satyrarym Lib. I. Theod. Pulmanni in eosdem Annotationes, quibus & castigationum suarum ratione[m] reddit, & loca difficiliora è scriptis doctiss. hominum explicat. – Antverpiae, Ex Officina Christoph. Plantini, CIO. IO. LXVI. – 202 [i.e. 192] lk.; 12° (12 cm). – Signatuurid: A–M8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Tiitelleht puulõikes ehisraamis. – Glossid. – Dedikatsioon: Joannes Flemingus. – Luuletused autoritelt: Johannes Murmellius, Elio Antonio de Nebrija (Aelius Antonius Nebrissensis), Giovanni Pietro Dalle Fosse (Ioannes Pierius Valerianus Bellunensis) (lk. [129])

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1494.

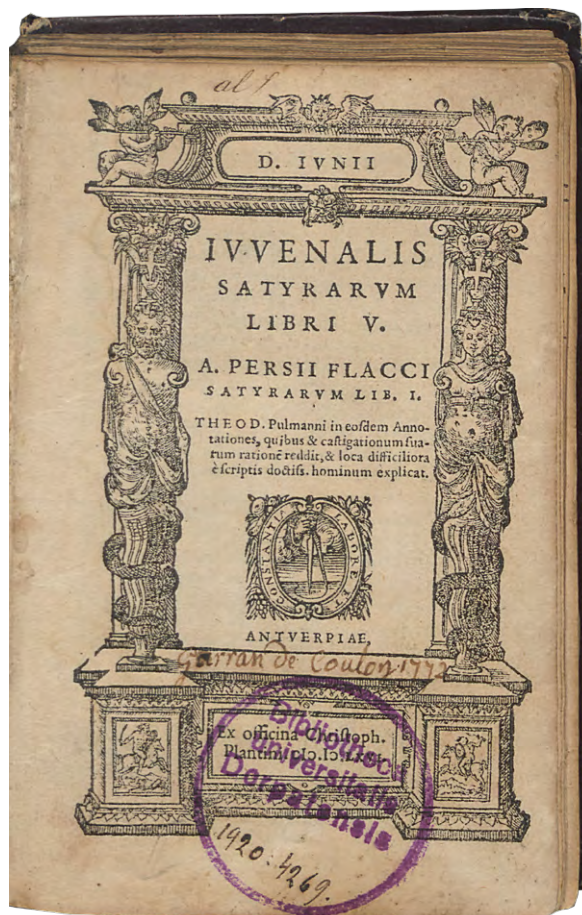
Kohaviit: R II 1920:4269 (II A-11149)

Kõide: paberkõide.

Provenients: Garran de Coulon; saadud 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1920:4269).

Märkused: esikaane siseküljel tempel: Ex libris v. Liphart; tiitellehel sissekirjutus: *Garran de Coulon 1772*.

Rooma satiiriku Decimus Junius Juvenalise 16 satiirist koosnev kogu (5 raamatut), milles ta mõistab hukka kaasaegse Rooma ülemkihtide pahesid ja moraallangust. Rooma luuletaja Aulus Persius Flaccuse heksameetris satiirid. 1565. a. väljaande täiendatud korduustrükk. Väljaandja ja kommentaator Theodor Poelmann on Persiuse satiiride ette lisanud kolm Persiuse loomingule pühendatud ladinakeelset epigrammi kuulsatelt renessansiaja humanistidelt, hollandi õpetlaselt Johannes Murmelliuse (u. 1480 – 1517), hispaania õpetlaselt Antonio de Nebrijalt (1444–1522) ning itaalia teoloogilt ja humanistilt Giovanni Pietro Dalle Fosselt (tuntud ka kui Pierio Valeriano Bolzano, 1477–1560).

6. Raevardus, Jacobus (u. 1535 – 1568).

De auctoritate prudentum liber singularis.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1566.

Iac. Raevardi Antecessoris Dvacaeni De Avctoritate Prudentum Liber Singularis. – Antverpiae. Ex officina Christophori Plantini, CIO. IO. LXVI. – 144 lk.; 8° (16 cm). – Signatuurid: A–I8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitel-lehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Piltinitsiaalid. – Dedikatsioon: Christophe d'Assonleville (Christophorus Assonvilius).

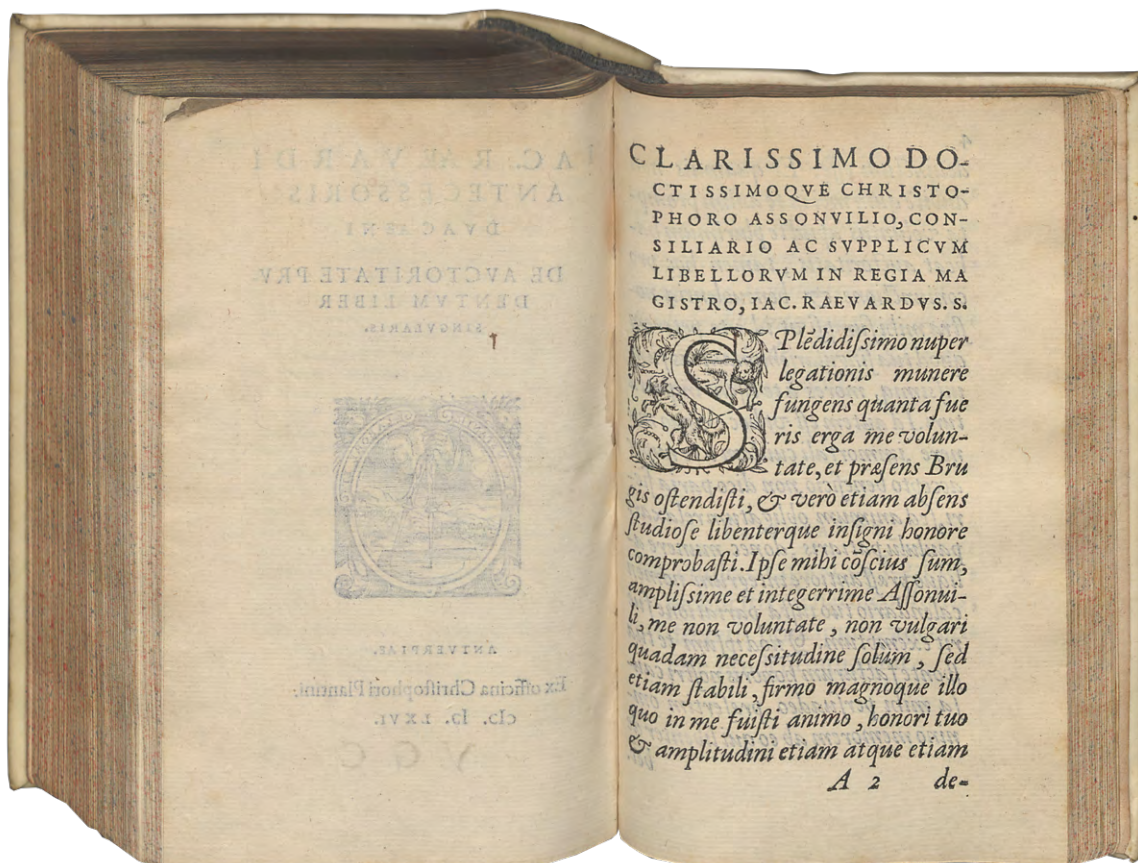
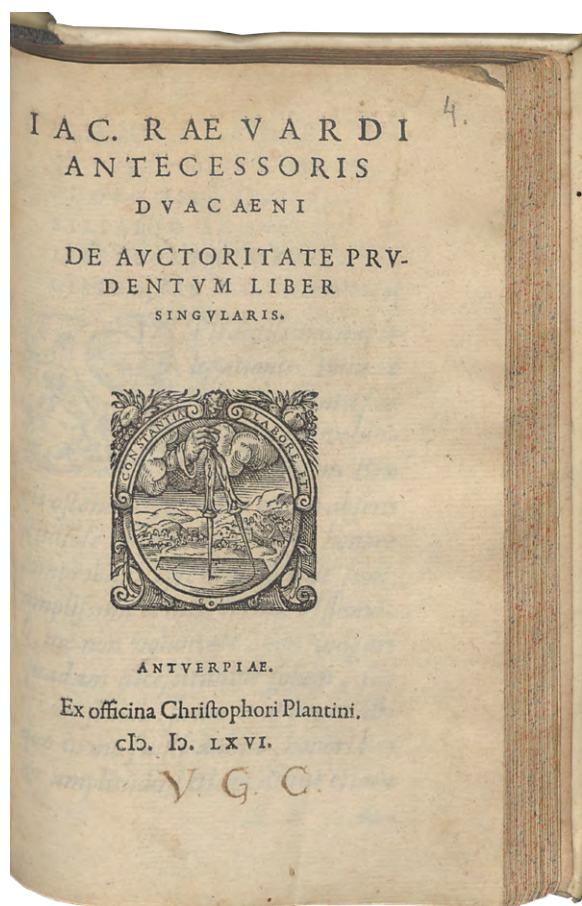
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2118.

Kohaviit: R IV Mb 48 (konvoluut) (4 IV A-15555)

Kõide: pärgamentkõide, pritsitud plokilõige.

Märkused: neli trükist (sh. ka nr. 6 ja 8, kaks ülejäänud ei ole plantiinid) sisaldava konvoluudi 4. alligaat; tiitel-lehel käsitsi initsiaalid: *V. G. C.*; teksti serval käsikirjalised märkmed.

Jacobus Raevardus (Jakob Reyvaert, u. 1535 – 1568) oli flaami päritolu õigusteadlane, Douai ülikooli professor. Tema käsitus “Tarkade meeste mõjujõust” käsitleb mitmeid tsiviilõiguse peatükke (nt abieluvara, pärimisõiguse jm küsimusi) Rooma õigusele tuginedes.

Dedikatsioon Christophe d'Assonleville'ile.

7. Vida, Marco Girolamo (u. 1485 – 1566).

Opera.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1567 (Antwerpen: Christophe Plantin, 1566).

Marci Hieronymi Vidæ Cremonensis, Albæ Episcopi Opera. Quorum catalogum sequens pagella continet. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXVII. – 535 lk.; 16° (11 cm). – Signatuurid: A–Z8, a–k8, l4. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Kolofoon: Antverpiæ, Excudebat Christoph. Plantinus, Anno M. D. LXVI.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2437.

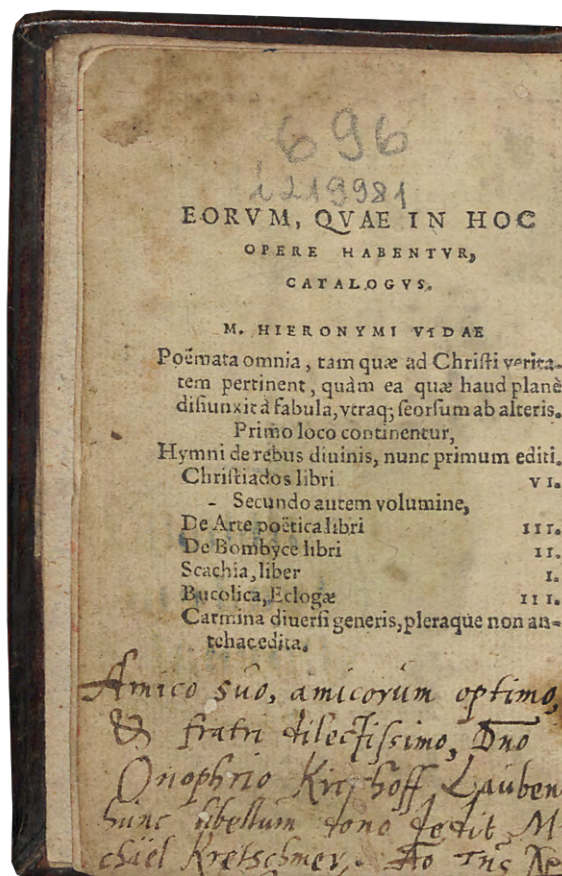
Kohaviit: R Mrg 451 (Mrg 696)

Kõide: pruun nahkkõide, pimetrukis dekoor, pritsitud plokilõige.

Provenients: Michael Kretschmer kingib raamatu oma sõbrale Onophrius Kirchoffile; raamatu järgmised teadaolevad omanikud: saksa klassikaline filoloog, Leipzigi ülikooli professor Friedrich Wolfgang Reiz (1733–1790); klassikaline filoloog, Tartu ülikooli kauaaegne professor, ülikooli raamatukogu rajaja ja direktor ning kunstimuuseumi asutaja Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bibliotheca Car. Morgenstern; eeslehel sissekirjutus: *E bibliotheca F. Volg. Reizii, Prof. Lips.*; tiitellehe pöördel sissekirjutus: *Amico suo, amicorum optimo, & fratri dilectissimo, D[omi]no Onophrio Kirchoff Laubens. hunc libellum dono dedit Michael Kretschmer. A[nn]o τῆς Χρ[ι]στογονίας;* defektne: viimane leht (l4) puudub.

Marco Girolamo Vida (Marcus Hieronymus Vida, u. 1485 – 1566) oli itaalia humanist, vaimulik ja luuletaja. Väljaanne sisaldab Vida kogutud ladinakeelseid teoseid, mille hulgas on arvukalt kristlikke hümnid, eepos “Christias” (“Kristuse elu”) kuues raamatus, aga ka omal ajal väga populaarsed “De arte poetica” (“Luulekunstist”) ning “Scachia ludus” (“Malemäng”). 1558. a. väljaande korduustrükk.

Sissekirjutus tiitellehe pöördel.

8. Raevardus, Jacobus (u. 1535 – 1568).

Ad titulum Pand. de diversis regulis iuris antiqui commentarius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568 (Antwerpen: Christophe Plantin, 1567).

Iac. Rævardi I.C. Ad Titvlvm Pand. De Diversis Regvlis Ivris Antiqui, Commentarijs. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini. M.D.LXVIII. – 387, [3] lk.; 8° (16 cm). – Signatuurid: A–Z8, a8, b4 (–b4). – Antiikva, antiikvakursiiv. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Piltinitsiaalid. – Kolofoon: Excudebat Antverpiæ Christophorus Plantinus Anno M.D.LXVII. Mense Novembri.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2119.

Kohaviit: R IV Mb 48 (konvoluut) (4 IV A-15555)

Köide: pärgamentköide, pritsitud plokilõige.

Märkused: nelja trükist (sh. ka nr. 6 ja 8, kaks ülejäänud ei ole plantiinid) sisaldava konvoluudi 1. alligaat; defektne: tiitelleht (l. A1) puudub.

Väga mahuka "Digestide" ehk "Pandektide" korpuse viimase alajaotuse (*titulus* 50.17 "De diversis regulis iuris antiqui", 'vanaaja õiguse mitmesuguseid reegleid') kohta koostasid kommentaare paljud kesk- ja varauusaegsed õigusteadlased. Jacobus Raevarduse (Reyvaerti) kommentaar on nn. Hollandi elegantse õigustraditsiooni näide.

9. Eunapios (345–420).

De vitis philosophorum et sophistarum. Toim. ja tõlk. Hadrianus Junius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

Evnapius Sardinus, De Vitis Philosophorum Et Sophistarum: Nunc primum Græcè & Latinè editus, interprete Hadriano Junio Hornano. Cum indice et Græci exemplaris castigatione. – Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXVIII. – 194, [6] lk.; 8° (15 cm). – Signatuurid: A–M8, N4. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Piltinitsiaalid. – Dedikatsioon: Hadrianus Juniuse nii proosa- kui värsivormis dedikatsioon Inglise kuninganna Elizabeth I-le. – Gratulatsioon: Geraard Falckenburg (Gerardus Falckenburgius) (kreekakaelne luuletus).

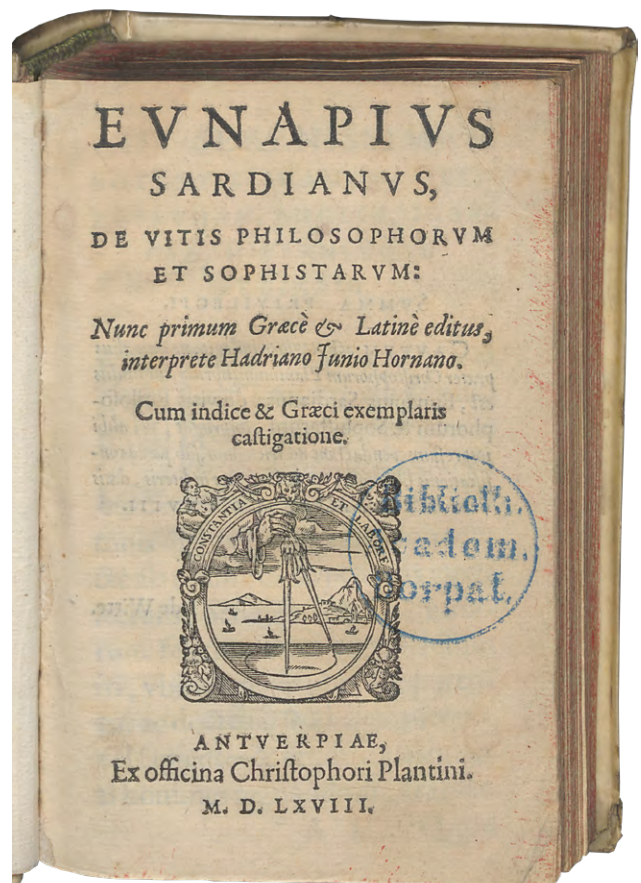
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1142.

Kohaviit: R Mrg 1370 (Mrg 2080)

Köide: pärgamentköide.

Provenients: Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: 2 trükist (nr. 9–10) sisaldava kirjastuskonvoluudi 1. alligaat; esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bibliotheca Car. Morgenstern ja sissekirjutus: *Morgenstern 1822. Accepi a T.A.S. Revaliensi, auditore meo.*

10. Eunapios (345–420).

De vitis philosophorum et sophistarum (kreeka k.).

Toim. Hadrianus Junius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

Εὐναπίου Τοῦ Σαρδιανοῦ Βίαι Φιλοσόφων Καὶ Σοφιστῶν.
E bibliotheca Ioan. Sambuci Pannonij Tirnauiensis. –
Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, CIO. IO. LXVIII. – 213, [2] lk.; 8° (15 cm). – Signatuurid: A–N8, Z4.
– Kreeka tähestik, antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel
signeet motoga: Constantia et labore. – Piltinitsiaalid. –
Kolofoon: Excudebat Antverpiæ Christophorus Plantinus,
XII. Calend. Martias, Anno CIO. IO. LXVIII.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1143A.

Kohaviit: R Mrg 1370 (Mrg 2080)

Köide: pärgamentköide.

Provenients: Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: 2 trükist (nr. 9–10) sisaldava kirjastuskon-
voluudi 2. alligaat; esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bib-
liotheca Car. Morgenstern ja sissekirjutus: *Morgenstern*
1822. *Accepi a T.A.S. Revaliensi, auditore meo.*

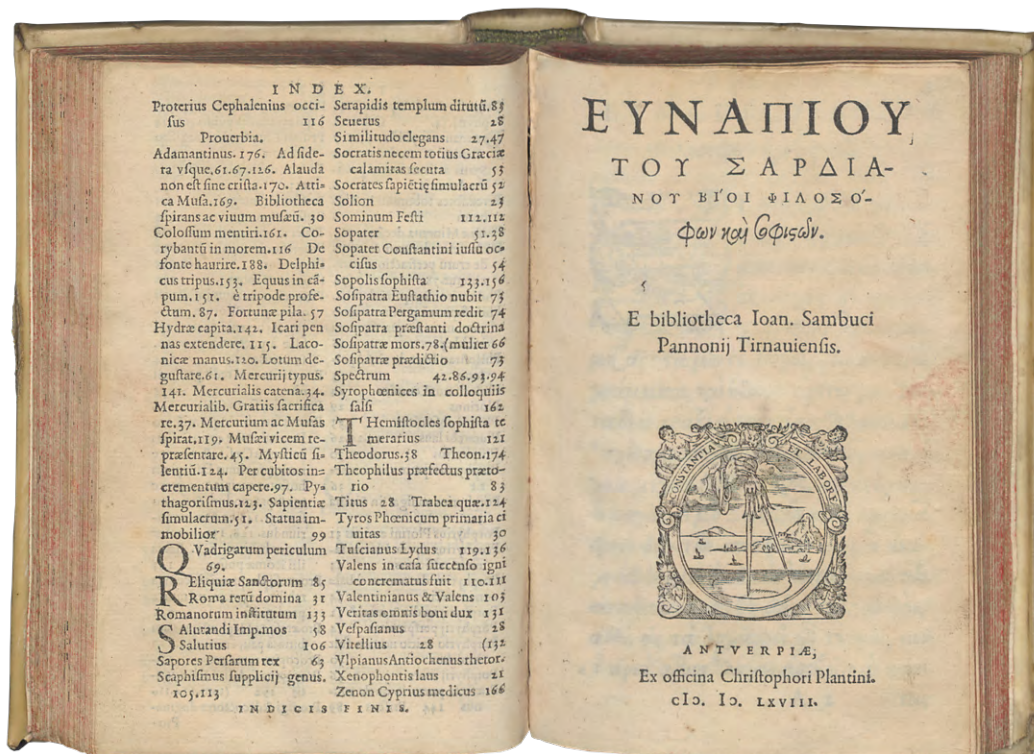
Kreeka sofisti, ajaloolase ja retooriku Eunapiose ainsa tervi-
kuna säilinud teose “Filosoofide ja sofistide elulood” kreeka-
keelse originaalteksti *editio princeps*, millele kirjastuskon-
voluudis eelneb ladinakeelne tõlge. Lisaks koostas Eunapios

kroonika ajavahemiku 270–404 kohta, millest on säilinud
aga vaid katkendeid.

Raamatu trükkimisel on kasutatud erinevaid kirjatüüpe,
sealhulgas Garamondi (Eunapiose elulugu, lk. 17–20), mille
looja oli prantsuse tähevalaja ja templilõikaja Claude Gara-
mond (Garamont, u. 1499/1510–1561). Plantin oli üks esi-
mesi trükkaleid Lõuna-Madalmaades, kes võttis kasutusele
prantsuse kirjalojate nagu Garamond ja Granjon elegantsed
kirjatüübid.

Kreekakeelse teksti väljaandja ja ladina keelde tõlkija, tuntud
Madalmaade arst ja humanist Hadrianus Junius (Adriaen de
Jonghe, 1511–1575) pühendas teose kuninganna Elizabeth
I-le, kelle auks ta lisas ka ladinakeelse pühendepigrammi,
milles akrostihhina saab lugeda “Elisabetha Angliae Franciae
Hiberniaeque regina” (‘Elisabeth, Inglismaa, Prantsusmaa ja
Iirimaa kuninganna’). Teosele on lisatud veel kreekakeelne
gratulationsioon Madalmaade rännumehelt ja humanistilt Ge-
raard Falckenburgilt (Gerardus Falckenburgius, Gerartus
Phalkepyrgeios, 1538–1578), kes andis Plantini juures välja
Nonnose eepose “Dionysiaka” kreekakeelse teksti. Nagu
mitmed teisedki Plantini trükitud väljaanded, toetub ka
Eunapiose väljaanne Joannes Sambucuselt (János Zsámboky,
1531–1584) pärit kreeka käsikirjale, kelle jaoks Plantin oli
üks olulisemaid kaastöötajaid Madalmaades.

See, et teos kuulus Morgensterni raamatukokku, pole juhus-
lik: tal oli plaan koostada teosest oma väljaanne, mis aga jäi
teostamata nagu paljud teisedki Morgensterni plaanid.¹⁹

11. *Carmina novem illustrium feminarum ...*

Toim. Fulvio Orsini (Fulvius Ursinus).

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

Carmina Novem Illvstrivm Feminarvm, Sapphvs Myrtidis Praxillæ Erinnae Corinnae Nossidis Myrvs Telesillæ Anytæ. Et Lyricorvm Alcmanis Ibyci Stesichori Anacreontis Alcæi Simonidis Bacchylidis. Elegiæ Tyrtæi, & Mimnermi. Bvcolica Bionis & Moschi. Latino versu à Laurentio Gambara expressa. Cleanthis, Moschionis, Aliorumque Fragmenta nunc primum edita. Ex bibliotheca Fvlvii Vrsini Romani. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini: CIO. IO. LXVIII. – [12], 387 lk.; 8° (17 cm). – Signatuurid: *6, A-Y8, Z2, a-b8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signee motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaal C; puulõiked Sappho pea ja kaheksajala kujutise ning kirjaga MYTIA[HNH]. – Dedikatsioon: kardinal Alessandro Farnese. – Gratulatsioonid: Lorenzo (Laurentius) Gambara (ladinakeelne luuletus), Juan (Ioannes) Verzosa y Ponce de León (ladinakeelne luuletus), Matthaios Devaris (Matthaeus Devarius) (kreekakeelne luuletus).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 917.

Kohaviit: R II d 90h (4 II A-2186)

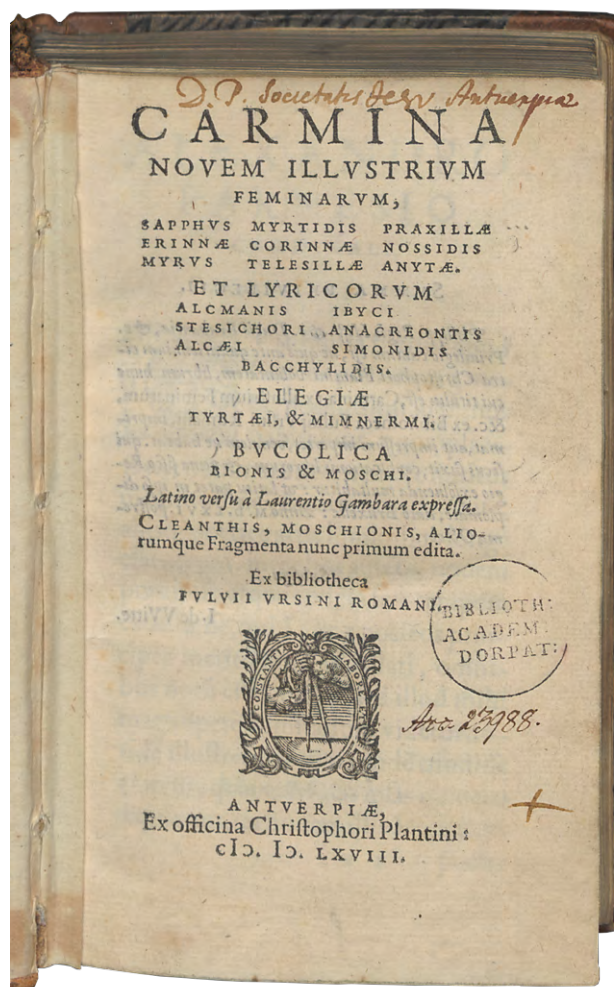
Köide: poolnahkköide, värvitud plokilõige.

Provenients: jesuiitide ordu residents Antwerpenis; ostetud 1863. a. Karowi raamatukauplusest.

Märkused: tiitellehel sissekirjutus: *D. P.* [= Domus Professae] *Societatis Jesu Antverpiae*; raamatus käsikirjalisi märkmeid.

Väljaanne sisaldab:

- kreekakeelseid luuletusi üheksalt kreeka naisluuletajalt: Sappho (u. 600 e.Kr.), Erinna (4. saj. e.Kr.), Moiro (4.–3. saj. e.Kr.), Myrtis (5. saj. e.Kr.), Korinna (6.–5. või 3.–2. saj. e.Kr.), Telesilla Argosest (5. saj. e.Kr.), Praxilla Sikyonist (5. saj. e.Kr.), Nossis Lokrisest (u. 300 e.Kr.), Anyte Tegeast (4.–3. saj. e.Kr.);
- kreekakeelseid luuletusi kreeka lüürilistelt luuletajatelt: Alkman (u. 650 – u. 600 e.Kr.), Stesichoros (7.–6. saj. e.Kr.), Alkaios (7.–6. saj. e.Kr.), Ibykos (6. saj. e.Kr.), Anakreon (6. saj. e.Kr.), Simonides Keoselt (u. 556 – 467 e.Kr.), Bakchylides (u. 505 – u. 450 e.Kr.);
- kreekakeelseid luuletusi kreeka elegilistelt luuletajatelt: Tyrtaios (7. saj. e.Kr.), Mimnermos (7. saj. e.Kr.);
- kreekakeelset bukoolikat: Bion Smürnast (2. saj. e.Kr.), Moschos (2. saj. e.Kr.);

e. Kleanthese, Moschioni ja teiste kreeka luuletajate teoste fragmente;

f. Fulvio Orsini kommentaare;

g. Bioni ja Moschose teoste ladinakeelseid tõlkeid L. Gambaralt.

Koguteose koostaja ja väljaandja Fulvio Orsini (1529–1600) oli Itaalia humanist, tuntud ka Alessandro Farnese raamatu-kogu koostaja ja bibliotekaarina, Farnesele on teos ka pühendatud. Fulvio Orsini oli väga hea vanade keelte valdaja, muuhulgas andis ta uuesti välja Septuaginta. Orsinit soovitas Plantinile mõlema ühine patroon kardinal Granvelle, nad tegid Plantiniga sageli koostööd, mida näitab lisaks trükistele ka nende tihe kirjavahetus.²⁰

20 - Vt. Rooses, Denucé. Correspondance de Christophe Plantin.

12. Leopardus, Paulus (u. 1510 – 1567).

Emendationum et miscellaneorum libri viginti.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

Pavli Leopardi Isebergensis Fvrnii, Emendationvm Et Miscellaneorvm Libri Viginti. In quibus plurima tam in Græcis quàm Latinis auctoribus à nemine hactenus animaduersa aut intellecta, explicantur & emendantur. Tomus prior, decem libros continens. Cvm Indice Copiosissimo. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXVIII. – [12], 279, [12] lk.; 4° (21 cm). – Signatuurid: *6, A–Z4, a–m4, n6. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitel-lehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaal. – Sisaldab ka: Pieter Nannincki (Petrus Nannius, 1500–1557) üheksat kirja Paulus Leopardusele aastaist 1549–1552 ja Willem Pantini (Guilielmus Pantinus, ?–1583) kirja Franciscus Nansiussele (1520–1595).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1519.

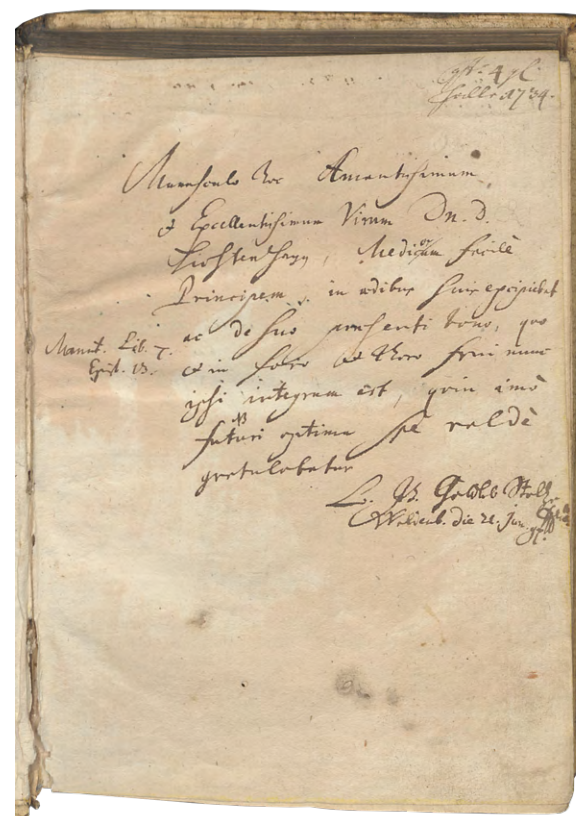
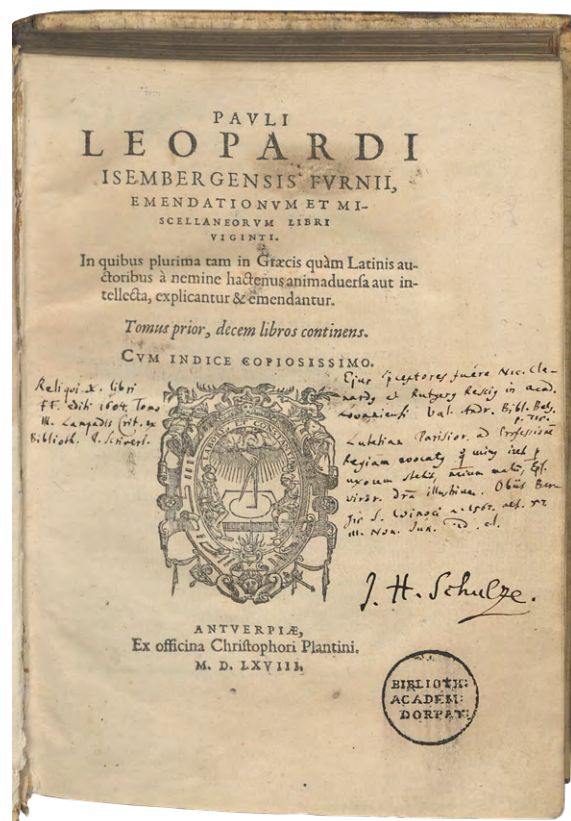
Kohaviit: R II c 183 (4 II A-1529)

Kõide: renessansskõide: pappkaantega maarjaspark-nahkkõide, kahe erineva rulltempliga pimetrükis raamornament, üks rulltempel medaljonportreedega, teine Kristus Maaailma Päästja (Salvator Mundi, all kiri DATA ES), Ristija Johannese (ECCE AGN) ning apostel Pauluse (APPARV) kujutisega; esi- ja tagakaane plaattemplil kujutatud piiblistseenid, tagakaane plaattemplil aastaarv 1550 [?], köite seljal reljeefsed kaksik-kõitmed, linase niidiga põimitud kaptaalid.

Provenients: teoloogialitsentsiaat, Waldenburgi superintendent (hiljem teoloogiadoktor ja Lübbeni kindral-superintendent) Johann Gottlob Stoltze (1668–1746) kingib raamatu 1697 [?] D. Lichtenhaynile [?]; raamatu järgmine teadaolev omanik on J. H. Schulze.

Märkused: eesmisel köitelehel sissekirjutused: ... 4 [krossi], Halle 1734; *Munusculo hoc Amantissimum et Excellentissimum Virum Dn. D. Lichtenhayn [?], Medicorum facile Principem, in edibus suis excipiebat ac de suo presenti bono, quo et in foro et thoro frui nunc ipsi integrum est, quin imo futuri optima spe valde gratulabatur. L. Joh. Gottlob Stoltze. Waldenb. die 21. Jun. [16]97 [?];* tiitel-lehel sissekirjutus: J. H. Schulze; sisaldab käsikirjalisi märkmeid.

Flaami humanisti ja filoloogi Paulus Leoparduse (Paul Léopard, 1510–1567) teose “Kakskümmend raamatut parandusi ja selgitusi ladina ja kreeka autorite juurde” 1. osa (ülejäänud kümme raamatut ilmus esmatrikis

Sissekirjutused eesmisel köitelehel.

alles 1604. a. Frankfurdis Janus Gruteruse “Lampas, sive fax artium, hoc est, thesaurus criticus’e” (“Lampas ehk kunstide tõrvik ehk kriitika varakamber”) 3. osas (lk. A1–408).

13. Pighius, Stephanus Vinandus (1520–1604).

Themis dea, seu De lege divina.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1568.

Themis Dea, Sev De Lege Divina; Stephani Pighii Campensis. Ad Ampliss. Antonivm Perrenotum Cardinalem Granuellanum. Item Mythologia Eivsdem In Qvatuor anni partes, ab auctore recognita. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXVIII. – 207 [i.e. 211], [13] lk.; illustreeritud; 8° (17 cm). – Signatuurid: A–N8, O–P4. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: Constantia et labore. – Ehisinitsiaalid. – Puulõiketehnikas illustratsioonid kavandanud Pieter van der Borch, lõiganud Antonij van Leest. – Vahetiitellehel (l. K5) pealkiri: Mythologia Eiv Tòς Ὀρας, vel Anni Partes. Ex symbolis antiqui cuiusdam Toreumatis argentei, quod extat apud Reuerendiſſimum Episcopum Atrebatensem. – Dedikatsioon: kardinal Antoine Perrenot de Granvelle. – Sisaldab ka: Dominicus Lampsoniuse epigrammi (lk. [154]), Nicolaus Florentiuse kirja Stephanus Pighiusele ja Stephanus Pighiuse kirja Nicolaus Florentiusele (l. P1–4).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2053.

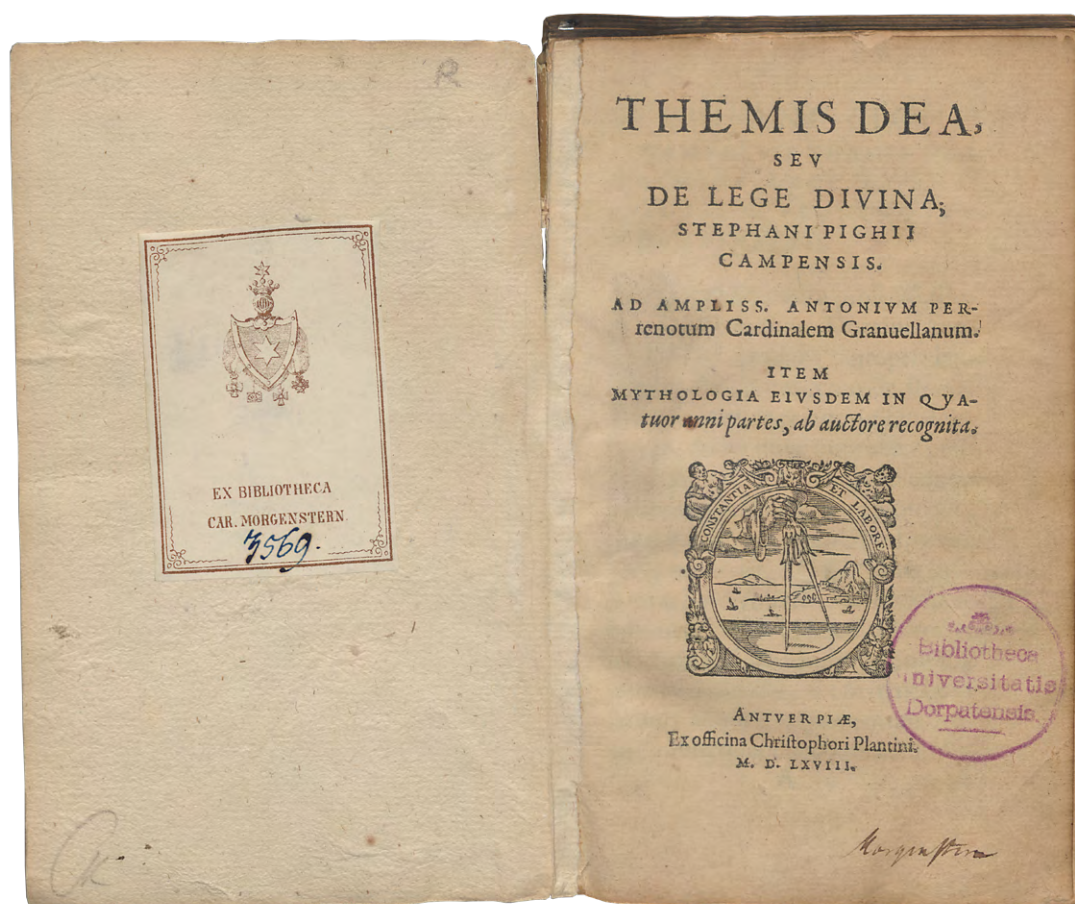
Kohaviit: R Mrg 3569 (Mrg 5027)

Köide: paberkaaned.

Provenients: Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bibliotheca Car. Morgenstern; tiitellehel sissekirjutus: *Morgenstern*; Rooma vaasi kujutav illustratsioon puudub.

Madalmaade humanisti Stephanus Vinandus Pighiuse kaks traktaati Rooma muististe ja antiikmütoloogia teemadel. Esimeses kirjeldab autor kohtumist tuntud antikvaari Antoine Morilloniga (1522–1556) kardinal Rodolfo Pio da Carpi (1500–1564) palees, kus asus skulptuurigrupp (pilt raamatus lk. 23), mis kujutas jumalanna Themist ('Hea tava' või 'Jumalik seadus', nagu ka teose pealkirjas) ning Themise ja Zeusi tütreid Hoore nimega Dike ('Õiglus'), Eunomia ('Hea seadusandlus') ja Eirene ('Rahu')²¹. Lähtudes skulptuurigrupi tõlgendusest arutletakse Themise e. jumaliku õigusega seotud pärimuste üle. Teine traktaat käsitleb aastaegu puudutavaid müüte. Teos on pühendatud Plantini patroonile kardinal Granvelle'ile, kelle bibliotekaarina Pighius töötas. Teose antikvaarse ainese tõttu esinevad selles ka autori ning Haarlemi arheoloogi ja humanisti Nicolaus Florentiuse kirjad.

14. Thomas Aquinost (1225–1274).

Summa totius theologiae. 1.–3. kd.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1569.

1. kd.

P. 1: S. Thomae Aquinatis Summa Totius Theologiae: In Qua Quicquid In Vniuersis Bibliis Continetur Obscure, quicquid in veteru[m] Patru[m] (ab ipso nascentis Ecclesiae initio) monumentis est doctrinae notabilis; quicquid deniq[ue] vel olim vocatum est, vel hodie vocatur ab haereticis in controuersia[m], id totu[m], vel certe maxima ex parte ut eruditè & piè, ita fideliter atq[ue] dilucidè, Per Quaestiones, Et Responsiones explicatur; In Tres Partes Ab Auctore Svo Distributa. Quid hac editione praestitum sit, sequenti pagella indicatur. – Antwerpiae, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXIX. – [20], 374, [2] lk.; 4° (28 cm). – Signatuurid: (:), 6, *4, A–I4, K–Z8, Aa–Ee8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signee motoga: Constantia et labore. – Ehisinitsiaalid. – Tekst lehel kahes veerus. – Augustinus Hunnaeuse (1521–1577) dedikatsioon paavst Pius V-le.

P. 2.1: Prima Secvndae Partis Summae Theologicae Sancti Thomae Aquinatis. De ultimo fine humanae vitae, De virtutibus & vitiis in generali. In cuius initio praefixi sunt duo Indices: quoru[m] Alter vniuersam istius partis doctrinam ad locos co[m]munes seu summa Doctrinae Christianae capita, Alphabeti ordine digesta, reuocatam continet: Alter omnium est Quaestionum, quibus ij loci communes in eadem parte explicantur; seruato eo qui in auctore est ordine; ut inde litterarum sacrarum studiosi & quid in ea parte tractetur statim videre, & quod in ea quaerent, sine negotio inuenire queant. Nunc Demum Ex plurimis manuscriptis exemplaribus, quorundam Louaniensium Theologorum opera, & labore maximo, ab infinitis, quibus antea scatebat, mendis repurgata, & suo pristino nitore restituta, conclusionibusque, quas ad singulas quaestiunculas prius habebat, castigatis, illustrata. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini. CIO IO LXIX. – [24], 376 lk.; 4° (28 cm). – Signatuurid: † 6, .)6, A–F4, G–Z8, a–c8, d4. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signee motoga: Constantia et labore. – Ehisinitsiaalid. – Tekst lehel kahes veerus.

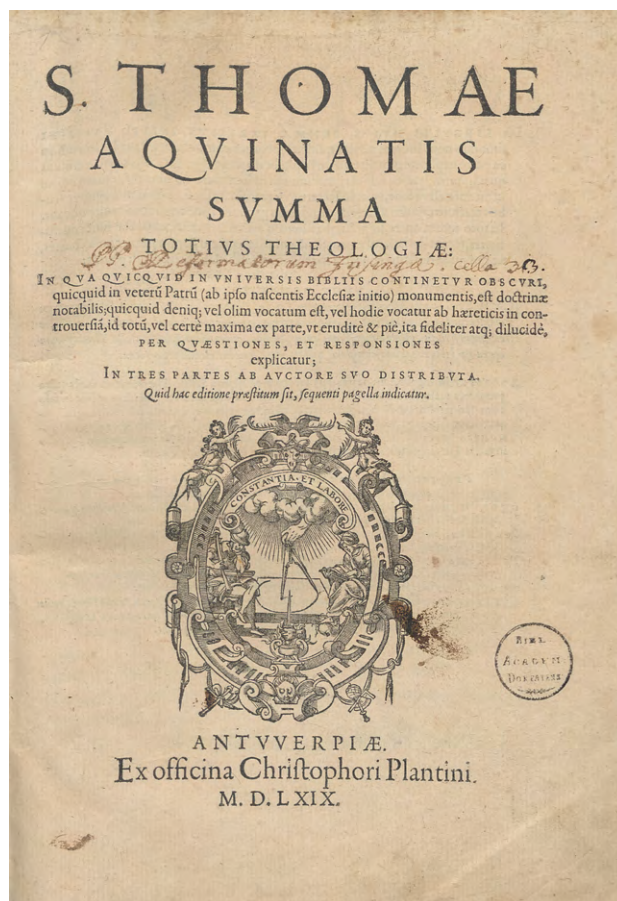
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2312 I–II.

Kohaviit: R III I 99 (4 III B-168)

Köide: renessanssköide: puust kaantega maarjaspark-nahkköide, kolme erineva rulltempli, kahe üksiktempli ja joonrauaga pimetrükis raamornament, piiblitegelasi (Kristus (Saluator Mundi), Taavet, Paulus, Ristija Johannes) kujutaval rulltemplil tekstid: DATA ES // T MICHI; DE FRVC // TV VENT; APPARVI //

16. sajandi renessanssköide.

T BENIGN; ECCE AN // GNVS DE; Taaveti kujutisel köitja nimetähed L S; köite seljal reljeefsed kaksik-köitmed, linasest niidist kaptaalid, nahkrihmaga metall-sulgurid.

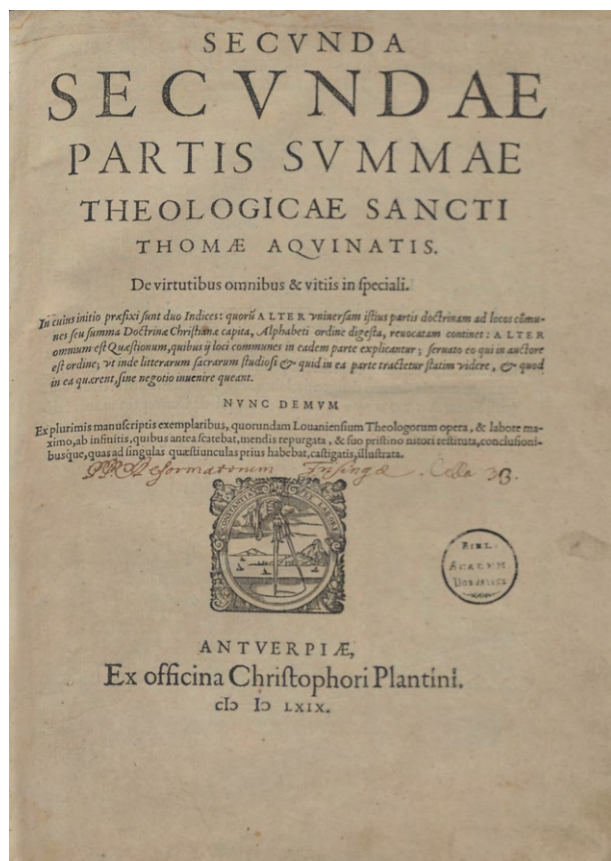
Provenients: saksa katoliiklik teoloog Martin Eisengrein (1535–1578); Freisingi frantsisklaste klooster.

Märkused: kaks osa ühes köites; esikaane siseküljel Martin Eisengreini puulõikes vappeksliibris tekstiga: Martinvs Eisengrein, Stvtgardianvs, S. Theologiae Licentiatvs, & Præpositus Oetingensis. 1568; tagakaane siseküljel Martin Eisengreini puulõikes vappeksliibris tekstiga: Martinvs Eisengrein S. Theologiae Doctor, Protonotarius & Comes Palatinus, Apostolicus & Cæsareus, Cathedralis Frisingensis Ecclesiae Canonicus; tiitellehel sissekirjutus: *PP. Reformatorum Frisingæ. cella 33.*

2. kd.

P. 2.2: Secvnda Secvndae Partis Summae Theologicae Sancti Thomæ Aquinatis. De virtutibus omnibus & vitiis in speciali. In cuius initio præfixi sunt duo Indices: quoru[m] Alter vniuersam istius partis doctrinam ad locos co[m]munes seu summa Doctrinæ Christianæ capita, Alphabeti ordine digesta, reuocatam continet: Alter omnium est Quæstionum, quibus ij loci communes in eadem parte explicantur; seruato eo qui in auctore est ordine; vt inde litterarum sacrarum studiosi et quid in ea parte tractetur statim videre, et quod in ea quærent, sine negotio inuenire queant. Nvnc Demvm Ex plurimis manuscriptis exemplaribus, quorundam Louanien-sium Theologorum opera, & labore maximo, ab infinitis, quibus antea scatebat, mendis repurgata, & suo pristino nitore restituta, conclusionibusque, quas ad singulas quæstiunculas prius habebat, castigatis, illustrata. – Antwerpia, Ex officina Christophori Plantini, CIO IO LXIX. – [16], 551, [1] lk.; 4° (28 cm). – Signatuurid: † † † 4, † † † † 4, A–Z8, aa–ll8, mm4. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Constantia et labore. – Ehisinitsiaalid. – Tekst lehel kahes veerus.

P. 3: Tertia Pars Summae Theologicae S. Thomæ Aquinatis. De Christi incarnatione, & actis per eum atque passis. De sacramentis, quibus salutem consequimur. De resurrectione, & iis quæ eam sequuntur. In cuius initio præfixi sunt duo Indices: quoru[m] Alter vniuersam istius partis doctrinam ad locos co[m]munes seu summa Doctrinæ Christianæ capita, Alphabeti ordine digesta, reuocatam continet: Alter omnium est Quæstionum, quibus ij loci communes in eadem parte explicantur; seruato eo qui in auctore est ordine; vt inde litterarum sacrarum studiosi et quid in ea parte tractetur statim videre, et quod in ea quærent, sine negotio inuenire queant. Nvnc Demvm Ex plurimis manuscriptis exemplaribus, quorundam Louanien-sium Theologorum opera, &

labore maximo, ab infinitis, quibus antea scatebat, mendis repurgata, & suo pristino nitore restituta, conclusionibusque, quas ad singulas quæstiunculas prius habebat, castigatis, illustrata. – Antwerpia, Ex officina Christophori Plantini, CIO IO LXIX. – [16], 356 lk.; 4° (28 cm). – Signatuurid: † 4, † † 4, A–X8, Y10. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Constantia et labore. – Ehisinitsiaalid, lõppvinjett. – Tekst lehel kahes veerus.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2312 III–IV.

Kohaviit: R III I 99 (4 III B-169)

Kõide: renessansskõide: puust kaantega maarjas-park-nahkkõide, kolme erineva rulltempli, kahe üksik-templi ja joonrauaga pimeetriüks raamornament, piiblitegelasi (Kristus (Salvator Mundi), Taavet, Paulus, Ristija Johannes) kujutaval rulltemplil tekstid: DATA ES // T MICHI; DE FRVC // TV VENT; APPARVI // T BENIGN; ECCE AN // GNVS DE; Taaveti kujutisel köitja nimetähed L S, köite seljal reljeefsed kaksik-köitmed, linasest niidist kaptaalid, nahkrihmaga metall-sulgurid, 2. köitel üks sulgur puudub.

Provenients: saksa katoliiklik teoloog Martin Eisengrein (1535–1578); Freisingi frantsisklaste klooster.

Märkused: kaks osa ühes köites; esikaane siseküljel

Martin Eisengreini puulõikes vappeksliibris tekstiga: Martinvs Eisengrein, Stvtgardianvs, S. Theologiæ Licentiatuſ, & Præpoſituſ Oetingenſiſ. 1568; tagakaane ſiseküljel Martin Eisengreini puulõikes vappeksliibris tekstiga: Martinvs Eisengrein S. Theologiæ Doctor, Cathedraliſ Paſſauienſiſ & Oetingenſiſ Eccleſiarum Præpoſituſ, Conſiliariuſ Bauaricuſ, & Academiae Ingolſtadien: Vicecancellariuſ; tiitellehel ſiſſekirjutuſ: *PP. Reformatorum Friſingæ. Cella 33.*

3. kd.

P. 3. Supplementum: Tertiæ Partis Svmme Theologicæ (Qvam d. Thomas Aquinas Morte Præventuſ Perficere Nequiuſ) Svpplementvm, Ex Eiuſdem Avctoriſ Lvcvbrationibvſ Svmma Cvm Diligentia Et Fide Collectvm. – [Antwerpia, Ex officina Chriſtophori Plantini, CIO IO LXIX]. – 289 [i.e. 279], [1]; [220] lk.; 4° (28 cm). – Signatuurid: a–r8, s4; a–n8, o6. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Ehiſinitſiaal D, lõppvinjett. – Tekſt lehel kahes veeruſ. – Kolofoon: Excvdebat Chriſtophorvſ Plantinvſ Antverpiæ, Anno M. D. LXVIII. Mense Octobri. – Sisaldab ka: Seqvntvr Qvinque Novi Indices Generales Div Mvltvmque Hactenvſ A Stvdioſiſ Deſiderati.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2312 IV-V.

Kohaviit: R III I 99 (4 III B-170)

Kõide: renessanskõide: puuſt kaantega maarjaſpark-nahkkõide, kolme erineva rulltempli, kahe üksiktempli ja joonrauaga pimetrükis raamornament, piiblitegelasi (Kriſtuſ (Salvator Mundi), Taavet, Pauluſ, Riſtiſja Johannes) kujutaval rulltemplil tekſtid: DATA ES // T MICHI; DE FRVC // TV VENT; APPARVI // T BENIGN; ECCE AN // GNVS DE; Taaveti kujutiſel kõitſja nimetähed L S, kõite ſeljal reljeefſed kakſik-kõitmed, linaseſt niidiſt kaptaalid, nahkrihmaga metallſulgurid.

Provenients: ſakſa katoliiklik teoloog Martin Eiſengrein (1535–1578); Friſingi frantsiſklaste klooſter.

Märkused: päiſtiitel; eſikaane ſiseküljel Martin Eiſengreini puulõikes vappeksliibris tekstiga: Martinvs Eiſengrein, SS. Theologiæ Doctor. Cathedraliſ Paſſauienſiſ Eccleſiæ & veteriſ Oettingæ præpoſituſ. Nec non Academiae Ingolſtadien: Vicecancellariuſ; tagakaane ſiseküljel Martin Eiſengreini puulõikes vappeksliibris tekstiga: Martinvs Eiſengrein S. Theologiæ Doctor, Protonotariuſ & Comes Palatinuſ, Apoſtolicuſ & Cæſareuſ, Cathedraliſ Friſingenſiſ Eccleſiæ Canonicuſ; tiitellehel ſiſſekirjutuſ: *PP. Reformat. Friſingæ. cella 33.*

Thomas Aquinost (1225–1274).

Portree raamatuſt: Paul Freber, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

Itaalia päritolu, kuid aastaid ka Pariiſi ülikooliſ õpetanuſd teoloogi ja filosoofi Aquino Thomase “Summa theologiæ” (“Teoloogia ſumma”) võtab kokku katoliku kiriku õpetuſe. Autori ſõnul on ſee kirjutatuſd teoloogia õpingutega aluſtajuſe; teoſ oli nii keſkaegſeſ käſikirjades kui varauaſeſeſe trükivaljaannetena väga levinuſd, ſee on ſoovituſlik katoliku kiriku õpetuſe mõiſtmiseks ka tänapäeval.

15. *Biblia Sacra*. 1.–5. kd. (Polüglott: viies keeles: ladina, kreeka, heebrea, süüria ja aramea).

[Toim. Benedictus Arias Montanus (Benito Arias Montano)].

Antwerpen: Christophe Plantin, 1569–1571.

Biblia Sacra Hebraice, Chaldaice, Græce, & Latine Philippi II. Reg. Cathol. Pietate, Et Studio Ad Sacrosanctæ Ecclesiæ Vsvm.

Kuldtrükis dekooriga pärgamentköide.

Kullatud plokilõige.

T. 1: *Sacrorvm Bibliorvm tomvs primvs: [Qvinque Libri Moysi].* – Christoph. Plantinvs Excvd. Antverpiæ. [1569]. – [22] l., 743 lk.; illustreeritud (vasegravüürid); 2° (42 cm). – Signatuurid: *6,*6,**6,***4, A–Z6, a–z6, Aa–Qq6. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka ja heebrea tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: *Constantia et labore*. – Ehisinitsiaalid. – Graveertiitellehel illustratsioon lõvi, härja, hundi ja lambaga, kes kõik söövad rahumeelselt koos samast künast, mis põhineb piiblikohal Jesaja 65:25 “Hunt ja tall käivad koos karjas, lõvi sööb õlgi nagu veis ja mao toiduks on põrm: ei tehta paha ega kahju kogu mu pühal mäel, ütleb Issand”; signeeritud: P AME; tundmatu kunstniku järgi graveerinud Pieter van der Heyden²². Tiitellehe pöördel frontispiss kuninglike sümbolitega; signeeritud: P AME; Chrispijn van den Broeck'i järgi graveerinud Pieter van der Heyden²³. Vasegravüür lehel *4 kujutab kummalisi juhtumeid viiest Moosese raamatust. – Dedikatsioon: Hispaania kuninga Felipe II.

Bibl.: Voet, *The Plantin Press*, nr. 644 I.

Kohaviit: Bergm 67 (Bergm C-690)

Köide: pärgamentköide, kaantel pimetrukis raamjooned, kuldtrükis dekoor, esi- ja tagakaanel kuldtrükis

22 - Bowen, Imhof. *Christopher Plantin and Engraved Book Illustrations*, lk. 85.

23 - Samas, lk. 90.

initsiaalid H. H. V. L. V. N. ja oletatavasti köitmise aasta M. D. LXXVII, kullatud plokilõige.

Provenients: saksa õpetlane, teoloog ja jutlustaja Berliinis Friedrich Jacob Roloff (u. 1721 – 1788)²⁴; Ruhja pastor Gustav Bergmann (1749–1814); TÜ raamatukokku saabunud Bergmanni kogu koosseisus 1837. a. (tulme: Acc. 1130)²⁵.

Märkused: köiteseljal ja esikaane siseküljel kleebis: Bibl. Bergm. N 67; esikaane siseküljel kleebis: Ex bibl. Frid. Jac. Roloff; eeslehel sissekirjutused, mh. raamatu rareiteetsuse kohta: *Editio haec biblicorum polyglottorum Antverpiensium (biblia regia polyglotta vulgo dicta) inter rarissima bibliothecarum ornamenta refertur. Plurima exemplaria more turbido perierunt. Cf. Masch Vogt. p. 92. Baumgartens Nachrichten von merkwürdigen Büchern. 1. Band. p. 289. sqq.; E Collectione Biblicorum Gustavi Bergmann. C. 40 [riigitaaler?] alb.*

T. 2: Sacrorvm Bibliorvm Tomvs Secvndvs: [Prophetæ Priores]. – [Antverpia: Plantinus, 1569]. – [8], 720 [i.e. 743], [1], 213, [2] lk.; illustreeritud (vasegravüür); 2° (42 cm). – Signatuurid: []4, A–Z6, a–z6, Aa–Qq6, A–S6. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka ja heebrea tähestik. – Ehisinitsiaalid. – Vasegravüür lehel []2 “Qvi Per Angelos Dictvs Est Sermo Factvs Est Firmvs. Heb. 1” signeeritud JH. W [Jan Wierix, 1549 – 1618/1620].

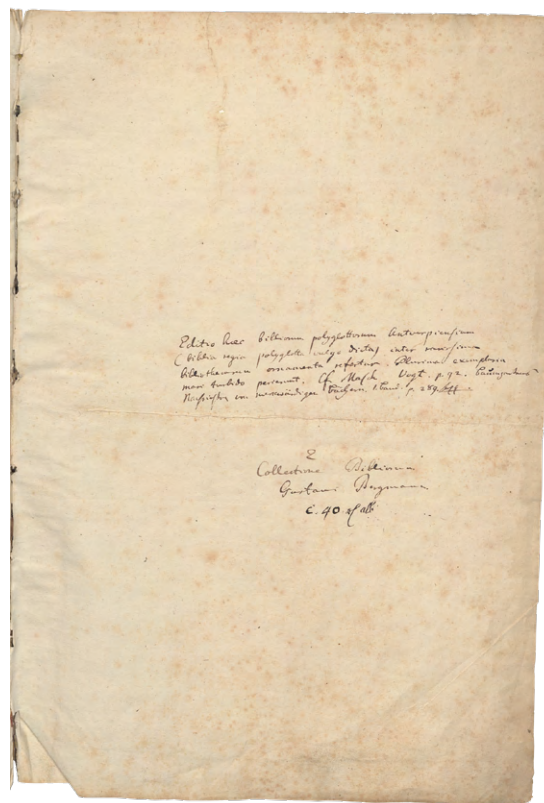
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 644 II.

Kohaviit: Bergm 67 (Bergm C-691)

Kõide: pärgamentkõide, kaantel pimetrukis raamjooned, kuldtrükis dekoor, esi- ja tagakaanel kuldtrükis initsiaalid H. H. V. L. V. N. ja oletatav köitmise aasta M. D. LXXVII, kullatud plokilõige.

Provenients: saksa õpetlane, teoloog ja jutlustaja Berliinis Friedrich Jacob Roloff (u. 1721 – 1788); Gustav Bergmann (1749–1814); TÜ raamatukokku saabunud Bergmanni kogu koosseisus 1837. a. (tulme: Acc. 1130).

Märkused: köiteseljal ja esikaane siseküljel kleebis: Bibl. Bergm. N 67; esikaane siseküljel kleebis: Ex bibl. Frid. Jac. Roloff.

Sissekirjutus eeslehel raamatu rareiteetsuse kohta.

24 - 1789. a. ostis Berliini kuninglik raamatukogu 8000 taalri eest Roloffi raamatukogu (u. 5100 köidet). Raamatukogu sisaldas eelkõige antiikautorite teoseid ja inkunaableid. Vt. Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland. Bd. 14/1, lk. 56.

25 - Gustav Bergmann (1749–1814) oli Liivimaal tegutsenud baltisaksa vaimulik ja trükkal. 1837. a. müüs G. Bergmanni poeg ühe osa isalt päritud raamatukogust, Piiblite kollektsiooni, Tartu ülikooli raamatukogule. Osteti eelkõige neid raamatuid, mis ülikooli raamatukogus puudusid. Kogu sisaldas 5 inkunaablit, Piibli rareiteetseid väljaandeid, sealhulgas Plantini Polüglottpiibli esmatrükki (5 köidet), esimesi rahvuskeelseid Piibleid, palve- ja lauluraamatuid, katekismusi ja umbes 100 väitekirja. Koos Meieisapalve polüglott-väljaannetega on Bergmanni pärandis kirjandust enam kui saja viiekümnes keeles. Vt. Kersti Taal. Gustav Bergmann ja tema memoriaalkogu.

T. 3: Sacrorvm Bibliorvm Tomvs Tertivs: [Hagiographoi Sancti Libri]. – [Antverpiæ: Plantinus, 1569]. – [4], 83, [29] lk., lk. 73–679, [1], 130 lk.; 2° (42 cm). – Signatuurid: [] 2 ([] 2 tühi), A–G6, ij G8, iij G6, H–Z6, Aa–ZZ6, aA–kK6, lL4, a–l6 (l6 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka ja heebrea tähestik. – Ehisinitsiaalid.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 644 III.

Kohaviit: Bergm 67 (Bergm C-692)

Köide: pärgamentköide, kaantel pimetrükis raamjooned, kuldtrükis dekoor, esi- ja tagakaanel kuldtrükis initsiaalid H. H. V. L. V. N. ja oletatav köitmise aasta M. D. LXXVII, kullatud plokilõige.

Provenients: saksa õpetlane, teoloog ja jutlustaja Berliinis Friedrich Jacob Roloff (u. 1721 – 1788); Gustav Bergmann (1749–1814); TÜ raamatukokku saabunud Bergmanni kogu koosseisus 1837. a. (tulme: Acc. 1130).

Märkused: köiteseljal ja esikaane siseküljel kleebis: Bibl. Bergm. N 67; esikaane siseküljel kleebis: Ex bibl. Frid. Jac. Roloff.

T. 4: Sacrorvm Bibliorvm Tomvs Qvartvs: [Prophetæ Posteriores]. – [Antverpiæ: Plantinus, 1570]. – [4], 919, [1], 141, [1] lk.; illustreeritud (vasegravüür); 2° (42 cm). – Signatuurid: [] 2, A–Z6, a–z6, Aa–Zz6, AA–GG6, HH4, a–m6 (m6 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka ja heebrea tähestik. – Ehisinitsiaalid. – Lehel [] 2 vasegravüür “Domvs Israel”. – Kolofoon: ... Christophorus Plantinus excudebat Antuerpiæ, Pridie D. Iohannis Baptistæ anno Domini M. D. LXX.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 644 IV.

Kohaviit: Bergm 67 (Bergm C-693)

Köide: pärgamentköide, kaantel pimetrükis raamjooned, kuldtrükis dekoor, esi- ja tagakaanel kuldtrükis initsiaalid H. H. V. L. V. N. ja oletatav köitmise aasta M. D. LXXVII, kullatud plokilõige.

Provenients: saksa õpetlane, teoloog ja jutlustaja Berliinis Friedrich Jacob Roloff (u. 1721 – 1788); Gustav Bergmann (1749–1814); TÜ raamatukokku saabunud Bergmanni kogu koosseisus 1837. a. (tulme: Acc. 1130).

Märkused: köiteseljal ja esikaane siseküljel kleebis: Bibl. Bergm. N 67; esikaane siseküljel kleebis: Ex bibl. Frid. Jac. Roloff.

T. 5: Τῆς Καινῆς Διαθήκης Ἀπαντα ... Novvm Iesv Christi D. N. Testamentvm. Sacrorvm Bibliorvm Tomvs Qvintvs. – Antverpiæ: Plantinus, 1571. – [14], 499 [i.e. 501], [3], 566, [1] lk.; illustreeritud (vasegravüür); 2° (42 cm). – Signatuurid: † 8 († 8 tühi), A–Z6, Aa–Tt6 (Tt6 tühi), a–z6, aa–zz6, aaa8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, heebrea, kreeka ja süüria tähestik. – Kolofoonis signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Lehel † 2 vasegravüür “Novissime Diebvs His Locvtvs Est Nobis Devs In Filio, Qvem Constitvit Hæredem Vniversorvm. Heb. 1”. – Kolofoon: Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus Regivs Prototypographvs, Anno CIO. IO. LXXI. Kal. Febrvarii.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 644 V.

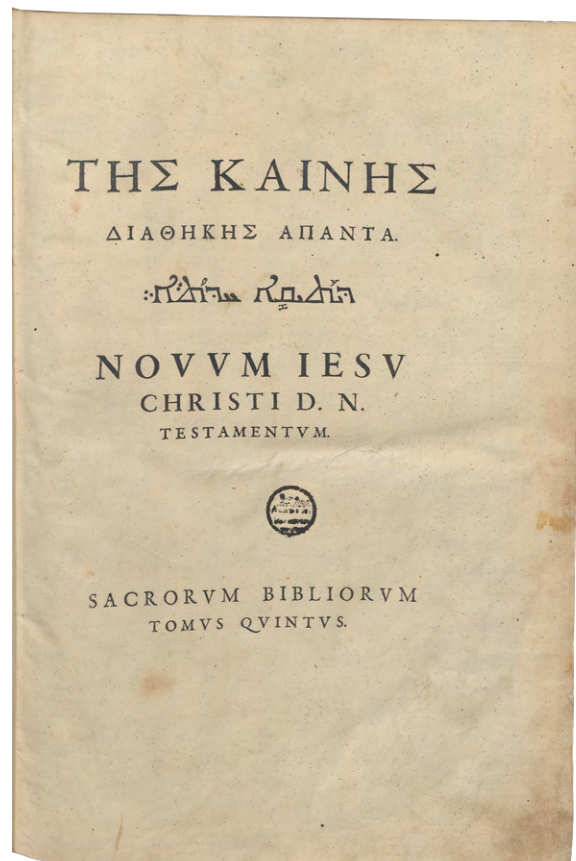
Kohaviit: Bergm 67 (Bergm C-694)

Kõide: pärgamentkõide, kaantel pimetrükis raamjooned, kuldtrükis dekoor, esi- ja tagakaanel kuldtrükis initsiaalid H. H. V. L. V. N. ja oletatav köitmise aasta M. D. LXXVII, kullatud plokilõige.

Provenients: saksa õpetlane, teoloog ja jutlustaja Berliinis Friedrich Jacob Roloff (u. 1721 – 1788); Gustav Bergmann (1749–1814); TÜ raamatukokku saabunud Bergmanni kogu koosseisus 1837. a. (tulme: Acc. 1130).

Märkused: köiteseljal ja esikaane siseküljel kleebis: Bibl. Bergm. N 67; esikaane siseküljel kleebis: Ex bibl. Frid. Jac. Roloff.

Polüglottpiibel ehk Antwerpeni Polüglott ehk Biblia Regia ('Kuninglik Piibel') oli Plantini tähtsaim trükikunstialane saavutus. Polüglottpiibel koosnes kaheksast foolioköitest (6.–8. kd., Apparatus, puudub TÜ raamatukogus). Plantini sooviks oli välja anda õpetlaslik väljaanne Piibli tekstidest originaalkeeltes. Lisaks ladinakeelsele Vulgatale, kreekakeelsele Septuagintale ja algele vanaheebrea tekstile sisaldas Plantini uus polüglott ka arameakeelset Targumit ja süüriakeelset Pešittat ühes nende ladinakeelsete tõlgetega. Plantinil õnnestus saada ka Hispaania kuninga Felipe II toetus. Kuningas saatis tunnustatud humanisti Arias Montano selle ettevõtmise ülevaatajaks (Montanole viitab ka tema tunnuslause EYPHKA (Heureka) tiitellehe all vasakul nurgas koos allegoorilise

alasti mehe kujutisega, mida Montano mujalgi kasutas²⁶). Montanot abistasid teised Hispaania, Belgia ja Prantsuse lingvistid, ent korrektuuri lugemisega tegelesid veel paljud Plantini kaastöölised, teiste hulgas ka ta tütre. Trükkimisega alustati 1568 ja jõuti lõpule 1572. Kokku trükiti 1213 polüglottpiiblit. Ühe köitmata kogumiku hind oli 70 kuldnat, mis oli tol ajal märkimisväärne summa, kuna üks keskmine perekond teenis umbes 50 kuldnat aastas.²⁷

Polüglottpiibli väljaandmisel tegi Plantin koostööd selliste kunstnike ja graveerijatega nagu Christpijn van den Broeck (1523 – u. 1591), Pieter van der Heyden (u. 1530 – pärast 1572), Pieter Huys (u. 1519 – u. 1581/1584), Jan Wierix (1549–1618/1620) ja Philipp Galle (1537–1612).

26 - Vrd. Arias Montano sissekannet Johannes Vivianuse *album amicorum*'is Hollandi Kuninglikus raamatukogus Haagis (Koninklijke Bibliotheek, 74 F 19 [fol. 20r], vt. <https://www.europeana.eu/portal/it/record/92075/89DAFA799ADC85366F42BE0F07F4950C493DA448.html>).

27 - Vt. Christophe Plantin – teedrajav piibli trükkal. Liht- ja oskustööliste palgad kõikusid suuresti. Plantini trükiste hindu on võrreldud ka chitusemeistri selli päevapalgaga (umbes 7 stuiverit = 7/20 kuldnat/floriini), mis tähendab, et 250-päevase tööaasta puhul tulnuks polüglottpiibli ostmiseks töötada 200 päeva. Plantini oskustööliste palgad olid 2 või rohkemgi korda kõrgemad. Vt. Hanselaer. De Prijs van Antike Teksten (kelle allikaks palgaandmete kohta on Scholliers. Loonarbeid) ja Imhof. An Author's Wishes, lk. 205.

16. Euripides (u. 484 – 406 e.Kr.).

Tragoediae XIX. Toim. Gulielmus Canterus (Willem Canter).

Antwerpen: Christophe Plantin, 1571.

Εὐριπίδου ΤραγωδίαΙΘ [Ἑννεακαίδεκα]. Euripidis Tragoedia XIX. In Qvibvs Praeter Infinita Menda Svblata, carminum omnium ratio hactenus ignorata nunc primum proditur: opera Gvlielmi Canteri Vltraiectini. – Antvverpiae: Ex officina Christophori Plantini, Regij prototypographi, M. D. LXXI. – [32], 809, [38] lk.; 16° (12 cm). – Signatuurid: *8, **8, A–Z8, a–z8, Aa–Gg8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Dedikatsioonid: Marcus Laurinus, Niccolò Ardinghelli (Nicolaus Ardinghellus).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1144.

Kohaviit: R II d 376 (4 II A-3069)

Kõide: poolnahkkõide, köiteseljal punane nahketikett kuldtrükis seljatiitliga ja kuldtrükis dekoor; kaante välis- ja siseküljel marmoreeritud paber; värvitud plokilõige.

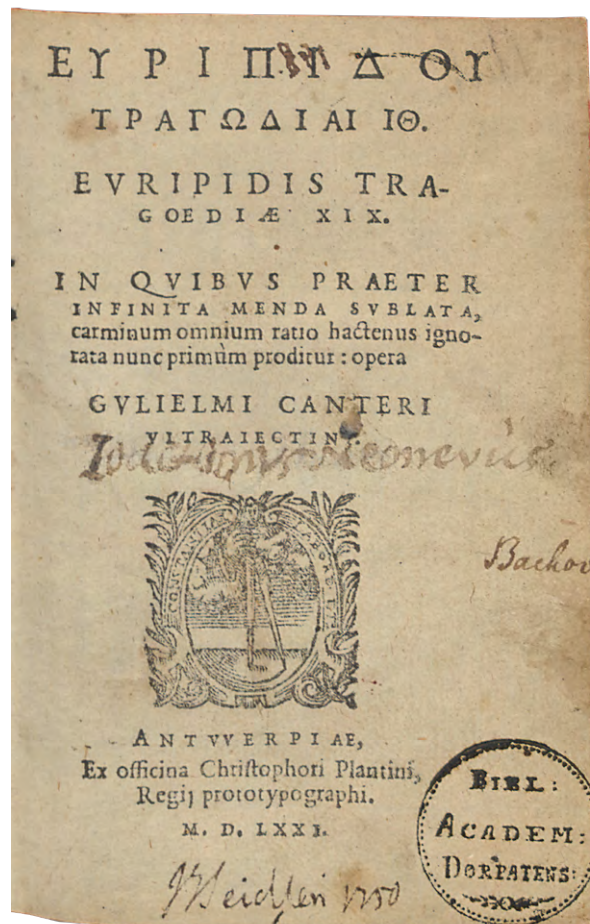
Provenients: Joachimus Nesnerus [?]; Bachov; J. G. Seidler.

Märkused: tiitellehel sissekirjutused: *Joachimus Nesnerus* [?]; *Bachov*; *J. G. Seidleri* 1750; tekstis käsikirjalised märkmed.

Euripides oli vanakreeka tragöödiakirjanik.

“Tragoediae XIX” sisu: “Hekabe”, “Orestes”, “Foiniiklannad”, “Medeia”, “Hippolytos”, “Alkestis”, “Andromache”, “Hiketiidid”, “Iphigeneia Aulises”, “Iphigeneia tauride juures”, “Rhesos”, “Troojalannad”, “Bakhandid”, “Kükloop”, “Herakleidid”, “Helena”, “Ion”, “Herakles”, “Elektra”.

Raamatu sisule eelnevad toimetaja Willem Canteri (1542–1575) kreekakeelne proosavormis dedikatsioon Marcus Laurinusele, Euripidest puudutav katkend Aulus Gelliuse “Atika öödest”, W. Canteri uued lugemid ja Euripidese tragöödiade ladinakeelne värsivormis kokkuvõte, samuti epigrammid Euripidese kohta ning Manuel Moschopoulouse ja Thomas Magistrose Euripidese lühielulood.

Raamatu lõpus W. Canteri tekstikriitilised märkused (lk. [810–832]) ning samuti Canteri koostatud valimik Euripidese sententsidest vanakreeka ja ladina keeles “Euripidis Sententiae aliquot insigniores breviter collectae, & Latinis versibus redditae a Gulielmo Cantero. Eiusdem Euripidis aliae sententiae a Stobaeo citatae, et Latinis versibus redditae ab eodem Gul. Cantero” (14 lk.).

Tragöödia “Elektra” väljaande aluseks on Pietro Vettori väljaanne aastast 1545, millest on võetud ka Vettori pühendus kardinal Niccolò Ardinghellile ja Vettori koostatud ladinakeelne teose sisukokkuvõte (*argumentum*). Canteri Euripides oli oma ajal väga hinnatud just selle kooriosade meetrika mõistmise ja sellest lähtuva teksti esitamisviisi tõttu ning kuulus väikesele formaadile vaatamata Plantini kõige kallimate trükiste hulka.

17. Hesychios Mileetosest (6. saj.).

De his qui eruditionis fama claruere liber (kreeka k.).

Toim. Hadrianus Junius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

Ἡσυχίου Μιλησίου Ὡλουστρίου, Περὶ τῶν Ἐν Παιδείᾳ Διαλαμψάντων Σοφῶν. Ex Bibliotheca Ioannis Sambuci Pannonij Tirnauiensis. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini Prototypographi Regij, CIO. IO. LXXII. – 48 lk.; 8° (17 cm). – Signatuurid: A–B8, Γ8. – Antiikva, antiikvakursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Joannes Sambucuse (János Zsámboky) proosavormis dedikatsioon Ogier Ghislain de Busbecqile (Busbequius).

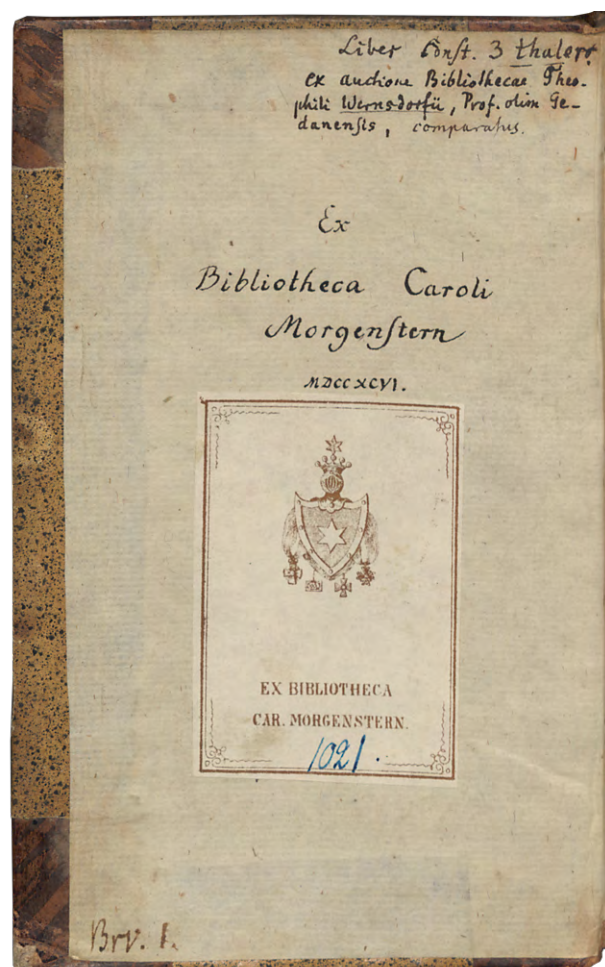
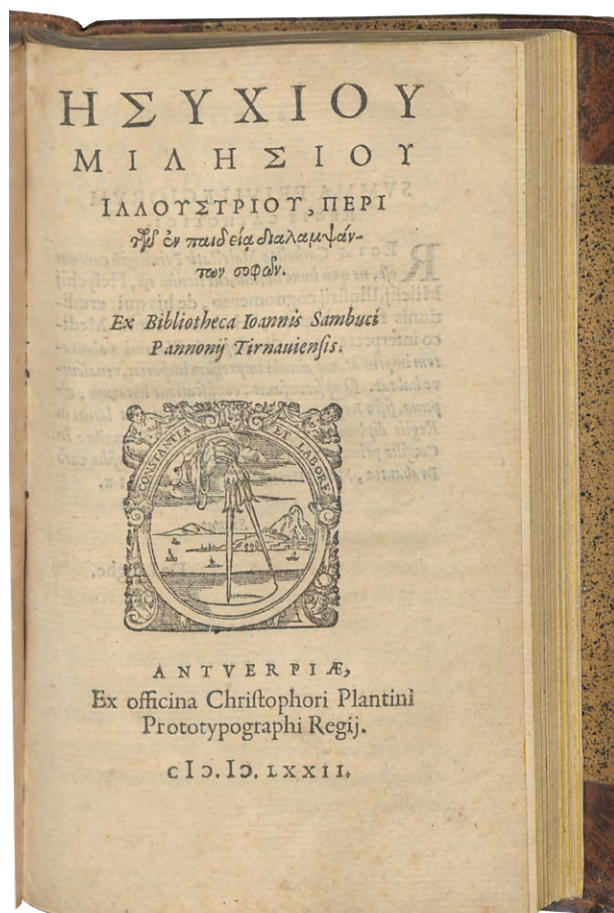
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1323.

Kohaviit: R Mrg 1021 (konvoluut) (Mrg 1582)

Köide: poolnahkköide, köiteseljal kuldtrükis seljatiitlid ja dekoratsioon, värvitud plokilõige.

Provenients: Danzigi (praegune Gdańsk, Poola) akadeemilise gümnaasiumi orientaalkelte professor, rektor ja pastor Gottlieb Wernsdorf (1717–1774); Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: 4 trükist (sh. ka nr. 17–18, ülejäänud kaks ei ole plantiinid) sisaldava konvoluudi 3. alligaat; eksliibris: Karl Morgenstern; esikaane siseküljel sissekirjutused: *Liber const. 3 thalero[s] ex auctione Bibliothecae Theophili Wernsdorffii, Prof. olim Gedanensis, comparatus.; Ex bibliotheca Caroli Morgenstern MDCCXCVI*; tiitellehel sissekirjutus: *Caroli Morgenstern MDCCXCVI*.

18. Hesychios Mileetosest (6. saj.).

De his qui eruditionis fama claruere liber. Tõlk. Hadrianus Junius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

Hesychii Milesii, Illvstrij Cognomento, de his qui eruditionis fama claruere, Liber: Hadriano Ivnio Medico interprete. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Prototypographi Regij, CIO. IO. LXXII. – 78 lk.; 8° (17 cm). – Signatuurid: A–E8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Teose alguses väljaandja ja tõlkija Hadrianus Juniuse (Adriaen de Jonghe) proosavormis dedikatsioon mõjukale Hollandi võimukandjale Cornelius Bickerile, lõpus pöördumine lugeja poole.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1324.

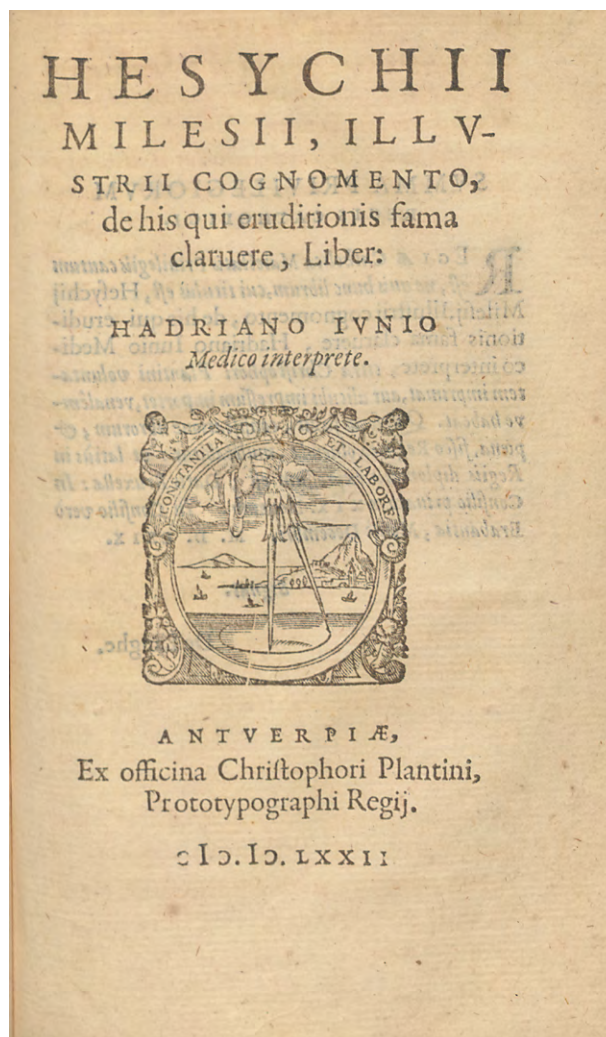
Kohaviit: R Mrg 1021 (konvoluut) (Mrg 1582)

Kõide: poolnahkkõide, köiteseljal kuldtrügis seljatiitlid ja dekoratsioon, värvitud plokilõige.

Provenients: Danzigi (praegune Gdańsk, Poola) akadeemilise gümnaasiumi orientaalkeelte professor, rektor ja pastor Gottlieb Wernsdorf (1717–1774); Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: 4 trükist (sh. ka nr. 17–18, ülejäänud kaks ei ole plantiinid) sisaldava konvoluudi 4. alligaat; eksliibris: Karl Morgenstern; esikaane siseküljel sissekirjutused: *Liber const. 3 thalero[s] ex auctione Bibliothecae Theophili Wernsdorffii, Prof. olim Gedanensis, comparatus.; Ex bibliotheca Caroli Morgenstern MDCCXCVI.*; tiitellehel sissekirjutus: *Caroli Morgenstern MDCCXCVI.*

Hesychios Mileetosest oli kreeka leksikograaf ja ajaloo-kirjutaja. Kirjastuse konvoluut sisaldab Hesychiose teose “Õpetatuse poolest silma paistnud tarkadest” kreekakeelset originaalteksti (nr. 17), tõlget ladina keelde ja tõlkija tekstikriitilisi kommentaare (nr. 18). Hesychiose kreekakeelse teksti aluseks on Ungari humanisti Joannes Sambucuse (János Zsámboky, 1531–1584) valduses olnud käsikiri, mille on toimetanud Hadrianus Junius (Adriaen de Jonghe, 1511–1575).

19. Fabricius Boderianus, Guido (Le Fèvre de La Boderie, Guy) (1541–1598).

Dictionarium Syro-Chaldaicum.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

Dictionarivm Syro-Chaldaicvm, Gvidone Fabricio Boderiano Collectore Et Avctore. – Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus Prototypographus Regius, M. D. LXXII. – [4], 12, 198 lk.; 2° (40 cm). – Signatuurid: []2, a6, A–Q6, R4 (R4 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, heebrea tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Puulõikes chisinitaalid. – Dedikatsioon: Benito Arias Montano (Benedictus Arias Montanus).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 644 VI 4 A.

Kohaviit: R II b 87t (4 II C-54)

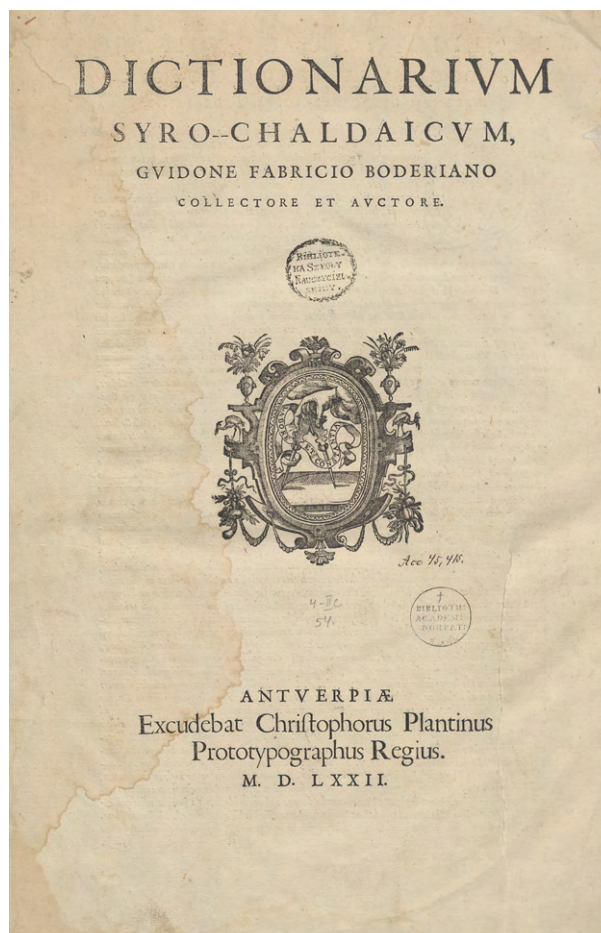
Köide: poolnahkköide, punane plokilõige.

Provenients: täpsemalt tuvastamata õpetajate seminari raamatukogu Poolas (tempel: Biblioteka Szkoły Nauczycielskiej); saabunud TÜ raamatukokku anonüümse kingitusena 1877. a. (tulme: Acc. 45415).

Märkused: raamatus tempel: Biblioteka Szkoły Nauczycielskiej.

Guido Fabricius Boderianus (Guy Le Fèvre de La Boderie) oli prantsuse orientalist, humanist, luuletaja ja filoloog. Tuli oma venna Nicolas'ga Antwerpeni, et assisteerida Arias Montanot Polüglottpiibli väljaandmisel.

Süüria-aramea sõnaraamat moodustab ühe osa Polüglottpiibli 6. köitest e. *Apparatus*'est.

20. Solinus, Gaius Julius (3. saj.).

[*Opera*]. Toim. Martinus Antonius Delrio.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

C. Iulii Solini Polyhistor, A Martino Anton. Delrio Emdatvs. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini Typographi Regij. CIO. IO. LXXII. – 240 lk.; 8° (16 cm). – Signatuurid: a–p8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeeet motoga: Constantia et labore. – Piltinitsiaal N. – Dediatsioon: kardinal Antoine Perrenot de Granvelle. – Sisaldab ka: Johannes Camersi (1447–1546) Solinuse elulugu (lk. 23–30).

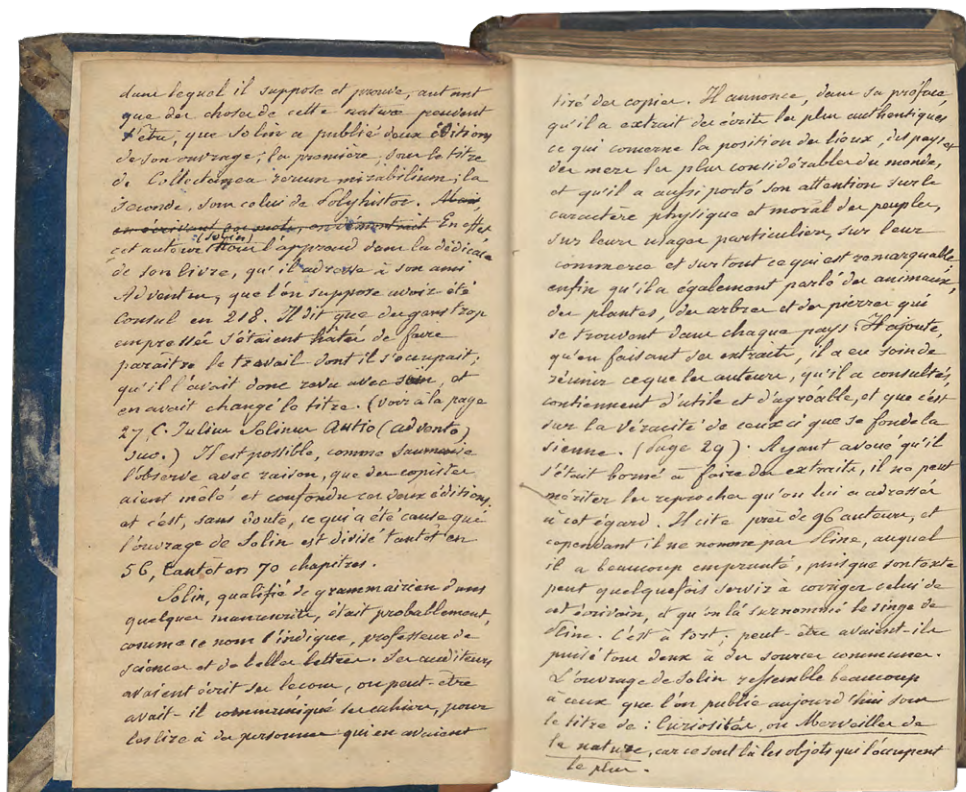
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2220.

Kohaviit: R II 1920:4502 (4 II A-11162)

Köide: poolnahkköide, seljal kuldtrükis dekoor.

Provenients: flaami vaimulik, jesuiit, Antwerpeni ülikooli kõnekunsti professor Andreas Schott (1522–1629); saadud 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1920:4502).

Märkused: 2 trükist (nr. 20–21) sisaldava kirjastuskonvoluudi 1. alligaat; esikaane siseküljel tempel: *Ex libris v. Liphart*; tiitellehel endise omaniku sissekirjutus: *Ex libris And. Scoti Andouerpiani*; ette ja taha juurdekõidetud lehtedel käsikirjaline Solinuse ja Delrio elulugu ning sisukord prantsuse keeles.

21. Delrio, Martinus Antonius (1551–1608).

In C. Iulii Solini polyhistore emendationes.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1572.

Martini Antonii Delrio In C. Iulii Solini Polyhistore Emendationes. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini Typographi Regij. CIO. IO. LXXII. – 63 lk.; 8° (16 cm). – Signatuurid: A–D8 (D8v tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeeb motoga: Constantia et labore. – Piltinitsiaal A.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1065.

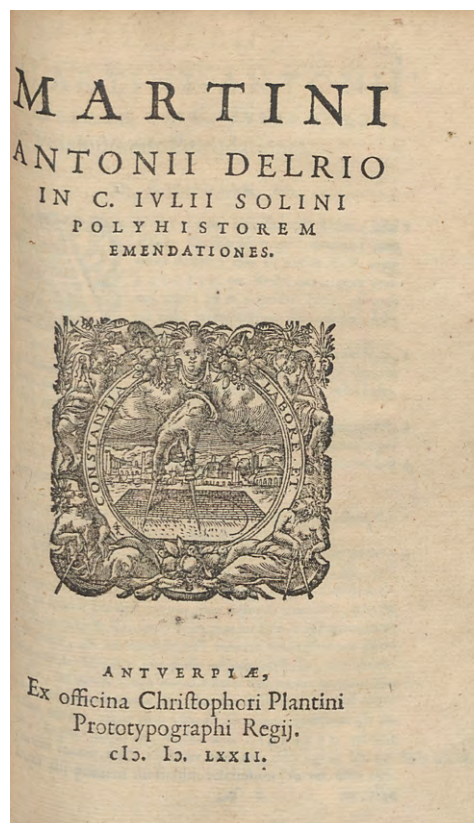
Kohaviit: R II 1920:4502 (4 II A-11162)

Köide: poolnakköide, seljal kuldtrükiis dekoor.

Provenients: flaami vaimulik, jesuiit, Antwerpeni ülikooli kõnekunsti professor Andreas Schott (1552–1629); saadud 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1920:4502).

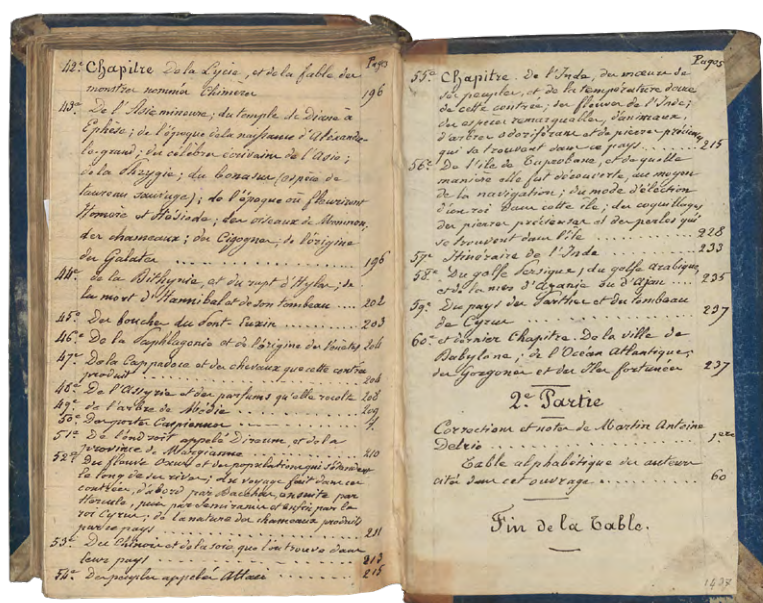
Märkused: 2 trükist (nr. 20–21) sisaldava kirjastuskonvoluudi 2. alligaat; esikaane siseküljel tempel: Ex libris v. Liphart; tiitellehel endise omaniku sissekirjutus: *Ex libris And. Scoti Andouerpiani*; ette ja taha juurdeköidetud lehtedel käsikirjaline Solinuse ja Delrio elulugu ning sisukord prantsuse keeles.

Gaius Julius Solinus oli rooma paradoksograaf. Tema geograafiaalane kompendium sisaldab huvitavaid märkmeid ja lugusid geograafiast, loodusest ja ajaloost. Selle kirjutamisel tugines Solinus eriti Plinius Vanema "Loodusloole".²⁸ Teos on tuntud pealkirjade "De mirabilibus mundi" ("Maailma

imed"), "Collectanea rerum memorabilium" ("Mäletamisväärsate asjade kogumik") ja "Polyhistor" all.

Kirjastuse konvoluut sisaldab ka Hispaania päritolu jesuiidi, filosoofia- ja teoloogiaprofessori Martinus Antonius Delrio kommentaare Solinuse "Polyhistorile". Solinuse tekst ja Delrio kommentaarid Solinuse teosele on avaldatud eraldi väljaannetena, aga kuuluvad kokku ning neid müüdi koos.

22. Dionysios Periegetes (u. 1/2. saj.).

De situ orbis liber. Toim. Andreas Papius.

Musaios (5.–6. saj.).

Hero et Leander. Toim. Andreas Papius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1575.

Διονυσίου Ἀλεξανδρέως Περιήγησις. Dionysii Alexandrini De Situ Orbis Liber, Interprete Andrea Papio Gandensi. Μουσίου Τὰ Καθ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον. Musæi Hero Et Leander, Eodem Interprete. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij, M. D. LXXV. – 189, [2] lk.; 8° (20 cm). – Signatuurid: A–M8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Ladinakeelne värsivormis dedikatsioon: Carolus de Croy.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1084.

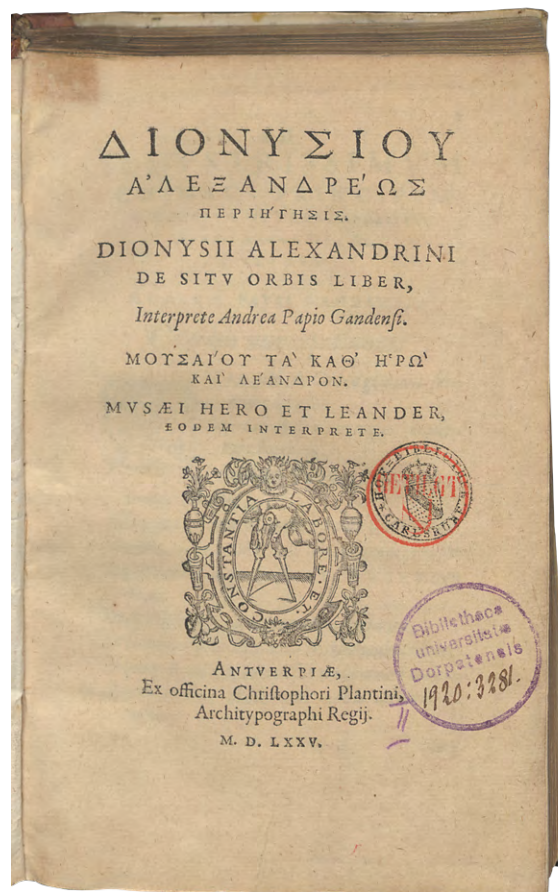
Kohaviit: R II 1920:3281 (4 II A-11048)

Köide: pärgamentköide nahkseljaga.

Provenients: Großherzogliche Hof- und Landesbibliothek (Karlsruhe, praeguse Badeni Liidumaa Raamatukogu Karlsruhes eelkäija); saadud 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1920:3281).

Märkused: esikaane siseküljel tempel: Ex libris v. Liphart; tiitellehel tempel: Getilgt. Hof-Bibliothek Karlsruhe [= Großherzogliche Hof- und Landesbibliothek (Karlsruhe)].

Dionysios Periegetes oli kreeka geograaf, Hadrianuse-aegne luuletaja, pärit Aleksandriast. Ta kirjutas u. 124. a. ladusas heksameetris maailmakirjelduse, rakendades periegeesi (kr. 'rändamine, kirjeldus') vormi. See etnograafilisi ja ajaloolisi andmeid sisaldav, aga vananenud ainesel põhinev õpetlik luuleteos oli väga populaarne, seda kommenteeriti tihti ja tõlgiti ladina keelde. Keskajal kasutati seda kooliraamatuna.²⁹ Musaios oli hilisantiikajal tegutsenud kreeka poeet ja grammatik, kirjutas 340 heksameetrist koosneva epüllioni "Hero ja Leandros", alates renessansiajast väga populaarse ning paljusid kunstnikke ja poeete inspireerinud armastusloo.

Rööptekstid kreeka ja ladina keeles. Lisaks Andreas Papiuse paralleeltekstilisele tõlkele on avaldatud ka Priscianuse ladinakeelne tõlge Dionysiose teosest "Prisciani Periegesis e Dionysio. Ex emendatione Andreae Papii Gandensis". Teoste järel Andreas Papiuse tekstikriitilised ja sisulised kommentaarid "Andreae Papii In Varias Dionysii Lectiones Notæ", "Andreae Papii Gandensis In Prisciani E Dionysio Periegesin Notæ" ja "Andreae Papii Notæ in Mysævm".

23. Justinianus I, Bütsantsi keiser (u. 482 – 565).

Corpus iuris civilis. 1.–5. kd. Toim. Ludovicus Charondas (Louis Le Caron).

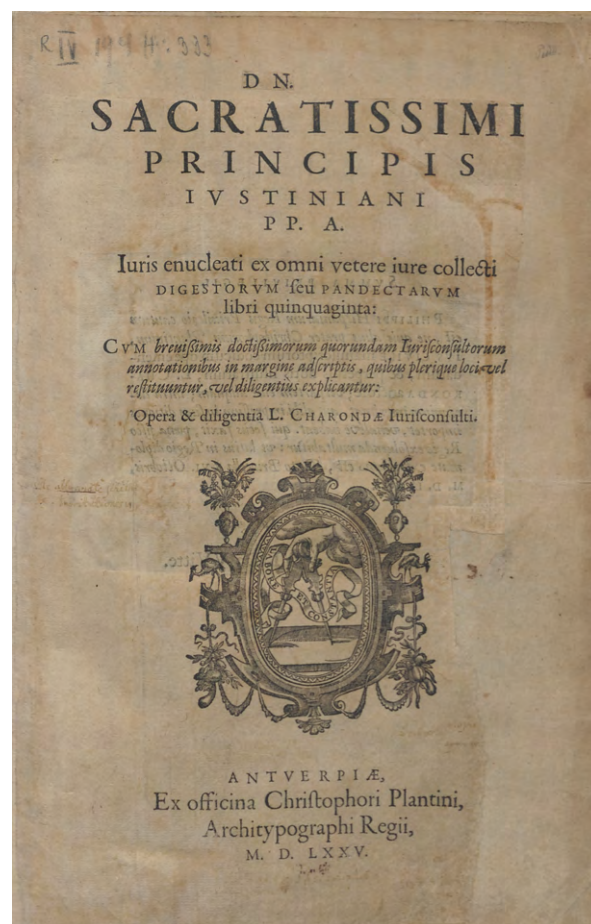
Antwerpen: Christophe Plantin, 1575.

I. Dn. Sacratissimi Principis Iustiniani PP. A. Iuris enucleati ex omni vetere iure collecti Digestorum seu Pandectarum libri quinquaginta: Cum brevissimis doctissimorum quorundam Iurisconsultorum annotationibus in margine adscriptis, quibus plerique loci vel restituuntur, vel diligentius explicantur: Opera & diligentia L. Charondæ Iurisconsulti. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regii, M. D. LXXV. – [36], 805, [5] lk.; 2° (34 cm). – Signatuurid: *8, **10, A–B6, C–Z8, a–z8, Aa–Ee8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Christophe Plantini proosavormis dedikatsioon Frederico Perenotole. – Francesco Torelli (Franciscus Taurellius) proosavormis dedikatsioon Firenze hertsogile Cosimo I de' Medicile.

II. Codicis Dn. Iustiniani Sacratiss. Principis PP. Avg. Repetitæ Prælectionis Lib. XII. Permvltis Græcis Latinisque Constitutionibus, inscriptionibus, legum contrariarum & obscurarum interpretationibus, argumentis, siue summariis, ut vocant, præter alias editiones aucti & locupletati, opera & diligentia L. Charondæ Iurisconsulti. Accesservnt Chronici canones, fasti regii et consulares usque ad Iustiniani mortem ex optimis auctoribus collecti, Ant. Contio I.C. auctore. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regii, M. D. LXXV. – 494, [2] lk.; 2° (34 cm). – Signatuurid: AA–ZZ8, aa–hh8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid.

III. Authentica Seve Novellæ Constitvtiones Dn. Iustiniani Sacratiss. Principis, Cum veteri tralatione, Græcis nunc primùm Ant. Contij I.C. opera apposita. Acceßit etiam Georgii Haloandri versio collata cum Græco Scrimgeri exemplari. Et plures quæ hactenus desiderabantur additæ sunt constituones. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini Architypographi Regii, M. D. LXXV. – 246, [2], 138, [2] lk.; 2° (34 cm). – Signatuurid: A6, B–P8, Q6 (Q6 tühi), Aaa–Hhh8, Iii6 (Iii6 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Constantia et labore. – Ehisinitsiaalid.

IV. Iustiniani Imperatoris Edicta. Item Ivstini, Tiberii, ac Leonis, Aliorvmqve Imperatorvm Constitvtiones. Henrico Agylæo, Et Enimundo Bonefidio I.C. Interpretibus. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regii, M. D. LXXV. – 1–66, [2], 73–126 [i.e. 122], [2] lk. – Signatuurid: AAa6–BBb6, CCc–DDd8, EEe6 (EEe6 tühi), FFF–GGg8, HHh–Iii6. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka

tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid.

V. Dn. Iustiniani PP. A. Institvtionvm [Iuris] Libri IIII. Compositi per Tribonianvm v. magnificum & Exquæstorem sacri palatii, & Theophilum, & Dorotheum vv. Illustres & antecessores. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regii, M. D. LXXV. [1575]. – 59, [105] lk.; illustreeritud; 2° (34 cm). – Signatuurid: aA–cC8, dD6, A–D8, E–F6, G8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Kolofoon: Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus, Architypographus Regius, Anno M. D. LXXV. XVI. Kal. Apr.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1035 III 15 B I–V.

Kohaviit (1. eksemplar): R IV Ma 5 (4 IV B-3005)

Kõide: pärgamentkõide, värvitud plokilõige.

Provenients: Helmstedti advokaat Johann Jeremias Weyell.

Märkused: 5 osa ühes köites; 1. osa tiitellehest tükk välja lõigatud; 1. osa lõpus lehel Ee8v ja ühel juurdekleebitud lehel käsikirjaline register "Index Titvlorum Qvi In Pan-

dectis Continentur, Iuxta Seriem Literarvm Digestvs. Prior numerus librum, posterior titulum significat" (A–S); 2. osa tiitellehel sissekirjutus: *Joh. Ger. Weyell Helmst. 1711 d. 10 7bris*; sisaldab käsikirjalisi märkmeid; puuduvad tühjad lehed: Q6, Iii6 (3. osa) ja EEe6 (4. osa).

Kohaviit (2. eksemplar): R IV 1944:333 (4 IV B-3132)

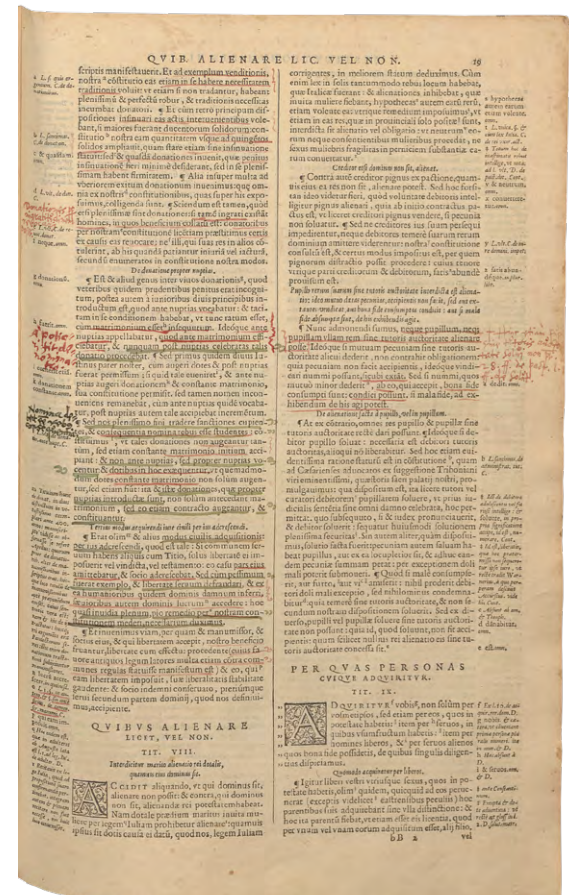
Köide: restaureeritud nahkköide, seljal kuldtrükiis dekoor, pritsitud plokilõige.

Märkused: 5 osa ühes köites; sisaldab käsikirjalisi märkmeid; puudub tühi leht Iii6 (3. osa) ja lõpust registrid (l. G1–8).

Louis Le Caroni (1534–1613) toimetatud 5-köiteline Rooma õiguse kogu on välja antud glossideta ja koosneb järgmistest osadest: "Pandectae", "Ex repetita praelectione", "Novellae", Justinianuse ja tema järglaste hilisemad ediktid, "Institutionum libri IIII". Samal aastal andis Plantin välja ka 6-köitelise glossidega varustatud "Corpus iuris civilis'e".

Rööpetekst kreeka ja ladina keeles.

Käsikirjalised märkmed ja allakriipsutused.

24. *Novum Testamentum* (süüria k.).

Antwerpen: Christophe Plantin, 1575.

[Diyatīqī hedattā] Novvm Domini Nostri Iesv Christi Testamentvm Syriace. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij, M. D. LXXV. – 380, [20] lk.; 24° (11 cm). – Signatuurid: A–Z8, a–b8. – Antiikva, heebrea ja kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Tekst kulgeb tagant ettepoole. – Sisaldab ka: Variæ Lectiones Ex Novi Testamenti Syrici Manuscripto Codice Coloniensi Nvper A Franc[isco] Raph[elengio] Collectæe.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 668.

Kohaviit: R III II 44 (4 III A-3372)

Kõide: puukaantega restaureeritud pruun nahkköide, pimetrükis dekoor, kullatud plokilõige.

See süüriakeelne Uus Testament oli algselt mõeldud avaldamiseks koos kahekümneneljätkkaustas heebreakeelse Vana Testamendiga, mille Plantin andis välja 1574. a. Süüriakeelne tekst on trükitud heebrea tähtedega.

25. Lobelius (de L'Obel), Matthias (1538–1616).

Plantarum seu stirpium historia.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1576.

Plantarvm Sev Stirpivm Historia, Matthiae de Lobel Insvlani. Cui annexum est Adversariorvm Volvmen. Reliqua sequens pagina indicabit. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini Architypographi Regij, M. D. LXXVI. – 671 [i.e. 675], [1] lk.; illustreeritud; 4° (30 cm). – Signatuurid: A–L4, M6, N–Z4, a–z4, Aa–Zz4, AA–PP4. – Antiikva, antiikva-kur-siiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Tiitelleht puulõikes chisraamis. – Ehisinitsiaalid, puulõikes illustratsioonid. – Gratulatsioon: Franciscus Hemus. – Sisaldab ka: De Svccedaneis, Imitatione Rondeletii, E Cvivs Fragmentis Et Prælectionibvs Hæc Fere Decerpta Svnt (lk. 657 [661]–671 [675]).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1578 I.

26. Lobelius (de L'Obel), Matthias (1538–1616);

Pena, Pierre (u. 1535 – u. 1605).

Nova stirpium adversaria.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1576.

Nova Stirpium Adversaria, Perfacilis Vestigatio, Lvcvlen-
taqve Accessio Ad Priscorum, præsertim Dioscoridis, &
Recentiorum, Materiam Medicam: Auctoribus Petro Pena
Et Matthia De Lobel Medicis. Quibus acceßit Appendix
cum Indice variarum linguarum locupletissimo. Eodem M.
De Lobel Avctore. Additis Gvillielmi Rondelletii aliquot
Remediorum formulis, nunquam antehac in lucem editis. –
Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum Architypogra-
phum Regium, M. D. LXXVI. – [4], 471, [1]; 15, [1], 24,
[15] lk.; illustreeritud; 4° (30 cm). – Signaturoid: []2, A-
Z6, Aa–Pp6, Qq–Rr4; †4, ††4, *4, **4, ***4, ****4, *****4. –
Kolofoon: Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus,
Architypographus Regius, Anno M. D. LXXVI. VII. Calend.
Avgvsti. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitelleht puulõikes
chisraamis. – Ehisinitsiaalid. – Sisaldab rohkelt puulõikes
illustratsioone, puulõiked on omistatud Antonij van Leestile ja
Gerard Janssen van Kampenile. – Sisaldab ka: Guillaume Ron-
delet' traktaati "Formulæ aliquot" ja mitmekeelset registrit.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1578 II.

Kohaviit: R X 759 (konvoluut) (4 X B-2681)

Kõide: renessansskõide: puust kaantega maarjas-
park-nahkkõide, pimeetrukis raamornament, kõite seljal
reljeefsed kaksikkõitmed, linasest niidist kaptaalid,
metallsulgurite vastused, sulgurid puuduvad.

Märkused: kirjastuskonvoluut.

Matthias Lobelius (de L'Obel) oli flaami arst ja botaanik, õppis Montpellier' ülikoolis, kus oli meditsiiniprofessori Guillaume Rondelet' (Guilielmus Rondeletius, 1507–1566) õpilane ja sõbrunes Pierre (Petrus) Penaga (u. 1535 – u. 1605). Lobelius moodustas koos teiste Madalmaade kuulsate botaanikutega Rembert Dodoensi (1517–1585) ja Carolus Clusiusega (Charles de L'Écluse, 1526–1609) nn. botaanilise triumviraadi. Ta täiustas oma eelkäijate töid ja rühmitas taimi nende väliste tunnuste alusel. Tänu sellisele klassifitseerimisele sai tema töö verstaapostiks taimesüsteematika ajaloos. 1703 nimetas prantsuse botaanik Charles Plumier (1646–1704) Matthias Lobeliuse auks kellukaliste sugukonda kuuluva taimeperekonna lobeeliaks (*Lobelia*). Hiljem võttis nimetuse üle Carl von Linné.

"Plantarum seu stirpium historia" oli Lobeliuse teine taime-
raamat. Esimene oli prantsuse arsti ja botaaniku Pierre
Penaga kahasse kirjutatud ja Londonis 1571. a. Thomas Pur-
footi välja antud "Stirpium adversaria nova", mille kordus-
trüki pealkirjaga "Nova stirpium adversaria" andis Plantin
välja koos "Plantarum seu stirpium historia"ga 1576. a.

Raamat on varustatud rohkete puulõikeillustratsioonidega. Ligikaudu pooli puuklotse oli Plantin juba varem kasutanud Clusiuse ja Dodoensi botaanikaalastes teostes, kuid suure osa tellis ta just selle väljaande jaoks. Plantin palkas Dodoensi, Clusiuse ja Lobeliuse taimeraamatute jaoks ainult parimaid kunstnikke. Arhiivimaterjalidest selgub, et ta maksis aastatel 1575–1576 Madalmaade puulõikajale Antonij van Leestile (u. 1545 – u. 1592) Lobeliuse raamatu 708 taimejoonise eest kokku 460 kuldnat ja 9 stuiverit ning tema kolleegile Gerard Janssen van Kampenile 1575. a. 74 joonise eest kokku 56 kuldnat ja 10 stuiverit.³⁰ Tänu illustatsioonide suurepärasele kvaliteedile ja rahvusvahelisele müügivõrgustikule olid need väljaanded vaatamata kõrgele hinnale väga nõutud. Raamatud inspireerivad veel tänapäevalgi taimesõpru kogu maailmas.

30 - Voet. The Plantin Press, 3. kd, lk. 1410–1411.

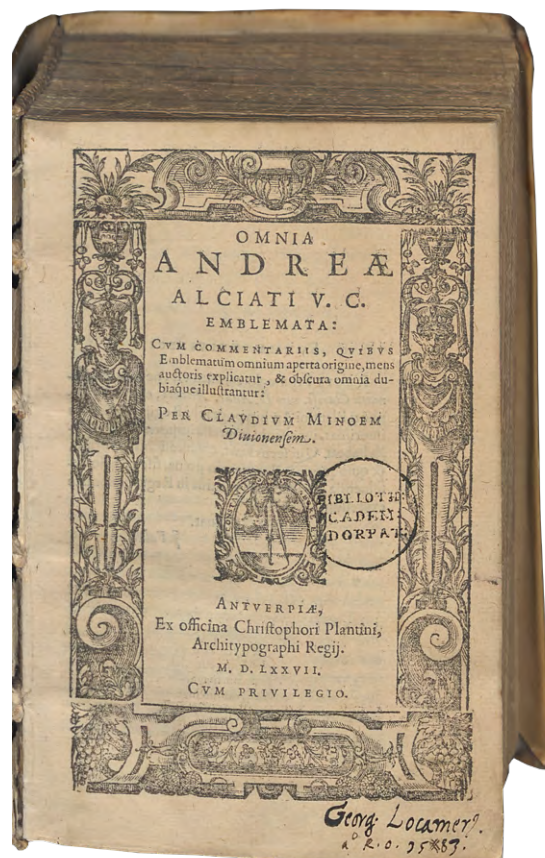
27. Alciato, Andrea (1492–1550).

Omnia emblemata. Toim. ja komm. Claudius Minos (Claude Mignault).

Antwerpen: Christophe Plantin, 1577.

Omnia Andreae Alciati V. C. Emblemata: Cvm Commentariis, Qvibvs Emblematum omnium aperta origine, mens auctoris explicatur, & obscura omnia dubiaque illustrantur: Per Clavdivm Minoem Diuionensem. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij, M. D. LXXVII. – 732, [2] lk.; illustreeritud; 8° (18 cm). – Signatuurid: A–Z8, a–z8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Tiitelleht puulõikes ehisraamis, ehisnitsiaalid, lõppvinjetid, 197 puulõikeillustratsiooni. – Kolofoon: Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus Architypographus Regius, Anni M. D. LXXVII. Mense Iulio. – Claudius Minos eessõna (pöördumine lugeja poole). – Gratulatsiooniluuletused: Nicolas Goulu (Nicolaus Gulonius) (kreeka k. ja sama luuletus ladina k., tõlkija P. Pinellus Vindocinensis), Claudius Pactus (ladina k.), Jean Boucher (Ioannes Buchaeus) (ladina k.), Robertus Uvidius (Vuidius) (ladina k.) ja François Juret (Franciscus Iuretus) (ladina k.).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 27.

Kohaviit: R XVI 441 (4 XVI A-9676)

Kõide: pärgamentkõide, murtud servad, pimestrukis joon- ja taimornamentidega dekoor, puntsimistehnikas ornamenteeritud plokilõige, seosepaelad puuduvad.

Provenients: saksa vaimulik Georg Locamer (u. 1557 – enne 1611); saksa vaimulik, Toruńi Maarja kiriku pastor Christoph Heinrich Andreas Geret (1686–1757). Pärast viimase surma kanti ta raamatukogu laiali, kusjuures osa raamatuid jõudis Toruńist pärit dr. J. G. Schultzi kätte, kes kinkis 1803 osa oma raamatukogust Tartu ülikooli raamatukogule. Enne Geretit oli raamatul veel vähemalt üks omanik, sellele osutavad käsikirjaline aastaarv 1690 eeslehel üleval paremas nurgas ja sama lehe keskel hind 1 fl. ehk 1 kulden.³¹

Märkused: esikaane siseküljel Christoph Heinrich Andreas Gereti vappeksliibris tekstiga: Bibliothecae Christophori HeINRICi Andreae Geret, S. Maj. Prussicae in Iudicio Regni Sacro, Principis item Onoldini in rebus Sanctoribus, Consilarii, Sacrorum repurgatorum eorumdemq[ue] Ministerii apud Thorunenses Primarii et Senioris; tiitellehel sissekirjutus: Georg. Locamerus

Christoph Heinrich Andreas Gereti vappeksliibris.

a^o R. O. 15 # 83; vahelehestatud eksemplar, vahelehtedel käsikirjalised pühendused Georg Locamerile, mille autorid on Johannes Pappus, Nicolaus Reusner, Melchior Junius, Johann Hartmann Beyer, Leonhard Hutter, Andreas Brettius, Petrus Aldenhovius (Altenhof), Melchior Pistoris von Seus(e)litz, Paulus Alberus; sisaldab käsikirjalisi märkmeid.

Andrea Alciato oli Itaalia jurist ja humanist, keda peetakse emblemaatika isaks. Tema embleemiraamat³² ilmus esimest korda 1531. a. Augsburgis. Üldse on teost välja antud üle 200 korra. Raamatus on 197 embleemi³³, aga 196 puulõiget, kuna 61. ja 62. embleemi jaoks on kasutatud ühte ja sama puulõiget. Osadel puulõigetel (embleemid 1, 4, 6, 21 ja 22) on puulõikaja A. Nicolai monogramm.

Tartu ülikooli raamatukogus leiduv eksemplar on tähelepanuväärne selle poolest, et esiteks on see seni teadaolevalt ainus 16. sajandi album Eesti mäluasutustes ja seega ka vanim siinne. Teiseks on see praegu teada olevaist ainus reisialbum Eestis, milles käsikirjalised pühendsissekanded on kogutud teose valgetele vahelehtedele, mitte tühja albumisse. Kolmandaks sisaldab trükis 16. sajandi lõpu Euroopa juhtivate humanistide sissekandeid.³⁴

Raamatu esimene teadaolev omanik, Saksamaalt pärit teoloog Georg Locamer (u. 1557 – enne 1611), kasutas teost 1583. aasta 12. oktoobrist kuni 1584. aasta 5. veebruarini käsikirjalise reisialbumina, kui õppis Strasbourgi akadeemias ja Heidelbergi ülikoolis.

Sissekirjutused on ladina ja kreeka keeles ning pärinevad enamasti Kreeka ja Rooma autoritelt, aga ka kirikuisa Gregorioselt Nazianzosest ning Erasmuselt Rotterdamist. Üks luulekatkend on tõenäoselt sissekandja omalooming.³⁵

Andrea Alciato (1492–1550).

Portree raamatust: Paul Freber, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

Embleemi näide: ülal moto, keskel pilt ja pildi all epigrammilik luuletus.

32 - "Embleem kui XVI sajandi algul tekkinud kirjandus- ja kunstžanr koosneb pildist (*pictura, imago*), sententsilisest pealiskirjast (*lemma*) ja enamasti ladina-keelsest selgitusepigrammist (*explicatio*). Embleemi keskne osa on allegooriline pilt teatud kohast, taimest, loomast, sündmusest inimese elus, piibli- või mütoloogilisest stseenist. Paljudel embleemidel kujutatud motiividega seostus aegamisi terve emblemaatiline tähendusväli, nõnda et ühte motiivi või pilti võis kasutada eri kontekstis. Et pilti peidetud sügavam, allegoorilist sisu ning pildi ja pealiskirja seost esile tuua, loodi selgituseks epigramm. Paljudel juhtudel on traditsioonilist embleemi laiendatud pikemate proosaselgitustega, kus on toodud hulk argumente ja tsitaate esitatud mõtte tõenduseks, mõnikord aga koosneski selgitus vaid proosatekstist. Embleemiraamatute mõju barokk-kirjandusele oli väga tugev, neid soovitati kasutada nii luuletajatel, kõnemeestel kui ka pastoritel. Emblemaatika mõju võib näha paljudes eluvaldkondades, see peegeldub nii ilmalikus kui ka religiooses kirjanduses ja maalikunstis, seina- ja laekauinistustel, tarbekeraamikal ja kahlitel, medalitel jne." (Kaju. Põhjasõja peegeldusi ühes toonases reisialbumis, lk. 103).

33 - Vt. ka G. Puu bakalaureusetöö "Loomade kujutamine Andrea Alciato embleemiraamatus". Tartu, 2012 (http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/47831/puu_ba_2012.pdf).

34 - Vt. Kaju, Viiding. Vanim humanistlik *album amicorum* Eestis.

35 - Vt. samas.

Sissekanded ja tõlked³⁶:

Johannes Pappus (1549–1610) – Strasbourgi teoloogiaprofessor ja luterlaste juht (lk. 252 järel)

SISSEKANNE:

Νανζιανζηνου [Sic!]

Νήπιος, ὅστις ἀνακτα θεοῦ λόγον αἰὲν ἔοντα

Οὐ σέβει· ἰσοθέως, οὐρανίῳ πατρός.

Νήπιος, ὅστις ἀνακτα λόγον βροτὸν ἔνθα φανέντα

Οὐ σέβει· ἰσοθέως οὐρανίῳ λόγου.

Τέμνει δ' ἢ μέγαλοι πατρός λόγον ἢ ἐλόγοιο

Μορφὴν ἀνδρομένην, καὶ πάχος ἡμέτερον.

Joh[annes] Pappus D[octo]r scr[ibebat] Argen- | torati
12. octobr[is] 1583.

TÕLGE:

Nazianzose [Gregoriose värsid]:

On rumal, kes Sõna, Valdjat, mis igikestev, ei austa
võrdselt kui Jumalat, kes Isa taevane on.

On rumal, kes Sõna-Valdjat, nüüd surelikku, ei austa
võrdselt kui Jumalat, nii Sõna taevase moel.

Siin Isa suure ta lõikamas on Sõna välja ja palgeid,
kui Sõna meil inimnäol ainegi maisema sai. [Tlk. J. Päll]

Kirjutas doktor Johannes Pappus Straßburgis 12. oktoobril
1583.

Nicolaus Reusner (1545–1602) – professor, humanistlik õigusteadlane, polühistor ja poeet (lk. 332 järel)

SISSEKANNE:

Φέρε, καὶ φέρου

Fer, sic fère, quod est | necesse ferre.

Sophoclis

Χρὴ ἐκ θεῶν τὸ | μὲν φέρον καλῶς φέρειν.

Nicolaus Reusne- | rus V[triusque] J[uris] D[octo]r | scr[ibe-
bat] Argentinae | Jdib[us] Octobr[is] MD | XXXIII.

TÕLGE:

[Palladase epigrammist, “Kreeka antoloogia,” 10.73.1:]

Kannata ning lase kanda end.

Kanna (nii lased kanda end), mida on paratamatu kanda!

Sophokleselt [mugandatud tsitaat tragöödiast “Oidipus
Kolonoses”]:

Jumalate antut tarvis kanda kaunil moel. [Tlk. J. Päll]

Kirjutas mõlema õiguse doktor Nicolaus Reusner Straßbur-
gis oktoobrikuu iididel [= 15. oktoobril] 1583.

Johann Hartmann Beyer (1563–1625) – loodusteadlane (lk. 555 ees)

SISSEKANNE:

Homer[us] in Βατραχ[ομνομαχία]

ἔχει θεὸς ἐκδικὸν ὄμμα.

Haec pio doctoque D[omino] M[agistro] Geor- | gio Locam-
ero in p[er]petuam | sui memoria[m] scripsit Johan- | nes
Hartmannus Beier Fra[n]- | cofurtensis | 17. Cal[endas]
Nov[embris] | An[no] MDLXXXIII.

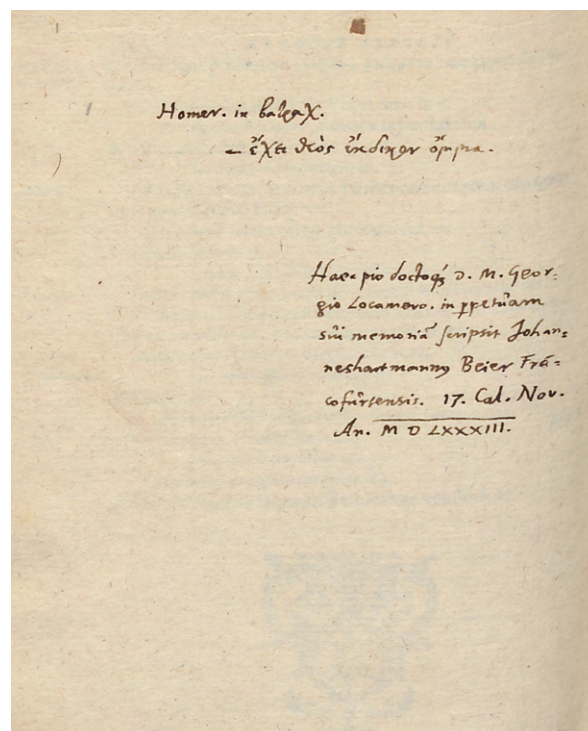
TÕLGE:

Homerose “Konnade ja hiirte sõjas” [värss 97]:

... kuid õiged on alati jumala silmad ...

[Tlk. Jaan Bergmann, redigeerinud Henrik Visnapuu].

Need [sõnad] kirjutas vagale ja õpetatud magistriisandale
Georg Locamerusele igaveseks mälestuseks endast Johann
Hartmann Beyer Frankfurdist novembrikuu 17. kalendidel
[= 16. oktoobril] 1583. aastal.

36 - Osaliselt on kasutatud transkriptsiooni ja tõlkeid artiklist Kaju, Viiding. Vanim humanistlik *album amicorum* Eestis.

Melchior Junius (1545–1604) – Strasbourgi akadeemia kõnekunstiprofessor ja rektor (lk. 480 järel)

SISSEKANNE:

Seneca

Pulchrum eminere est inter illustres viros:

Consulere patriae: parcere afflictis: fera

Caede abstinere: tempus atque irae dare:

Orbi quietem: seculo pacem suo.

Haec summa Virtus: petitur hac coelum uia.

Melchior Junius Wittenbergensis: rector Argent[oratensis] Acad[emiae] | scribebat 16 Octob[ris] | 1583.

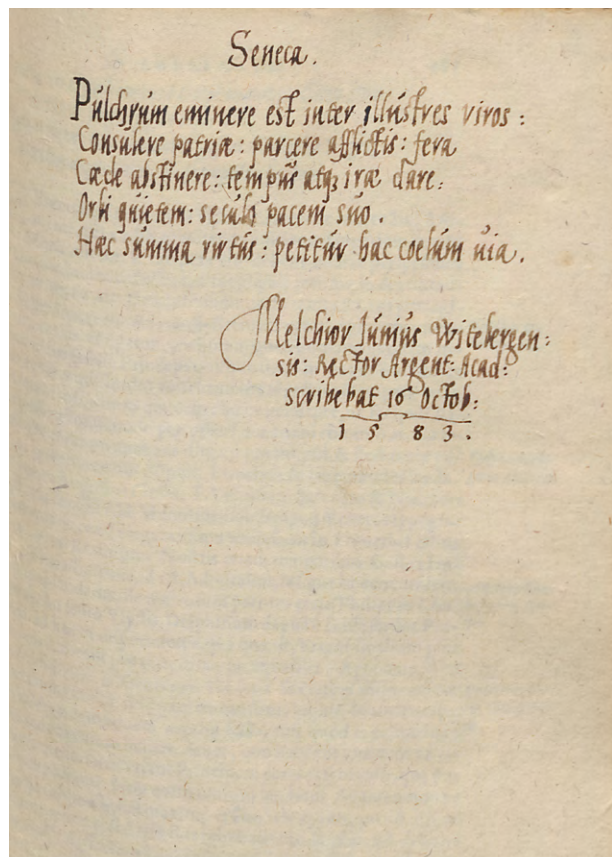
TÕLGE:

[Seneca omistatud tragöödiast “Octavia”, vārsid 472–476]

On kaunis silma paista suurte meeste reas,
hoolt sünnimaa eest tunda, säästa vaevatuid,
end hoida mõrvast, lasta raevul lahtuda,
rahu anda ajale, kindel järg maailmale.

See suurim voorus, see on tee, mis taeva viib. [Tlk. F. Puksoo].

Kirjutas Melchior Junius Wittenbergist, Straßburgi akadeemia rektor, 16. oktoobril 1583.

Leonhard Hutter (1563–1616) – teoloog, Wittenbergi ülikooli professor, ortodoksse luterluse juhtfiguur (lk. 564 järel)

SISSEKANNE:

Erasmus. lib[ro] 6. Apoph[thegmatum]

Croesum Lidorum regem, hac ratione pacem | bello praetulisse affirmat, quod pacis tempore | filii sepelirent patres: in bello contra patres | sepelirent liberos.

Haec ornatissimo D[omino] M[agistro] Georgio | Locameri, τῆς μνείας ἕνεκα | scripsit Leonhartus Huterus | Ulmen- sis. 17. Cal[endas] Novemb[ris] | An[no] MDXXCIII.

TÕLGE:

Erasmus kinnitab “Apophthegmata” kuuendas raamatus, et lüüdlaste kuningas Kroisos eelistas sõjale rahu sel põhjusel, et rahu ajal matavad pojad isasid, sõja ajal seevastu matavad isad lapsi.

Need [sõnad] kirjutas chituimale magistriisandale Georg Locamerusele mälestuseks Leonhard Hutter Ulmist. Novembrikuu 17. kalendidel [= 16. oktoobril] 1583. aastal.

Petrus Aldenhovius (Altenhof) (u. 1565 – ?) (lk. 616 järel)

SISSEKANNE: [Hipparchos, fr. 2]

Πολύ γ' ἐστὶ κτήμα τιμώτατον,

Ἄπασιν ἀνθρώποισιν εἰς τὸ ζῆν τέχνη.

Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα καὶ πόλεμος καὶ μεταβολαὶ
τύχης ἀνάλωσαν, ἡ τέχνη δὲ σώζεται.

Doctissimo et ornatissimo Viro, | D[omi]no M[agistro] Georgio Locameri, com- | mensali et olim condiscipulo sua- | vissimo amicitiae ergo adscri- | psi Petrus Aldenhovius | Heidelb[ergae] Non[is] Feb[ruarii] | [15]84.

TÕLGE:

On kaugelt hinnatuim see kõigi meeste seas,
ja lausa aare, kui on oskus elada neil.
Sest kõike muud ju laastab sõda ja see,
kui muutub saatus, ent see kunst alal hoiab vaid.

Õpetatuimale ja chituimale mehele, magistriisand Georg Locamerusele, oma lauakaaslasel ja kunagisele kaasõpilasele kirjutasin meeldivaima sõpruse tõttu [mina,] Petrus Aldenhovius. Heidelbergis veebruarikuu noonidel [= 5. veebruaril] 1584.

Andreas Brett(ius) (u. 1560 – mitte enne 1616) – reaallhumanist (lk. 588 järel)

SISSEKANNE:

X[ριστός]

Ἡ μὲν, ἐν τοῖς τοῦ θεοῦ, ἀλήθεια· ἡ δὲ, ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων, φρό-|νησις.

Haec, quod amicorum fert consuetudo recepta,

Et tibi, picta meae sint monumenta manus.

O mihi quem Virtus, Doctrinaque fecit amicum,

Et placiti mores, cum probitate pari.

Vive diu felix, quotandemcunque locorum

devenias, Summo te comitante DEo.

Haec Virtute spectata, et literarum | elegantia ueneranda
[sic!] d[omino] Magistro | Georgio Locamero, in sui, et
pristi- | nae conversationis memoriam, Ar- | gentorato
propediem discessuro, scri- | bebat Andr[eam] Brettius,
Vratislaviensis, Sil[esius] die Octobris 15. Anni la- | bentis
Christiani. MDLXXXIII.

Melchior Pistoris von Seus(e)litz (lk. 618 järel)

SISSEKANNE:

Maritale coniugium sic comparatum | est natura, ut non
solum iucundissima, verum | etiam utilissima vitae societas
iniretur, et ne | genus humanum temporis longinquitate |
occideret: propter hoc mas cum femina | est coniunctus.

Fortuna non mutat genus.

Ornatissimo d[omi]no M[agistro] Geor- | gio Locamero
commensali | iucundissimo in perpetuam sui me- | moriam
haec reliquit Mel- | chior Pistoris a Seuselitz | Heid[elbergae]
non[is] Feb[ruarii] a[nn]o 84.

Paulus Alberus (lk. 622 järel)

SISSEKANNE:

Nil foedum dictu, visuque haec limina tangat, | Intra quae
puer est.

Ornatissimo D[omi]no M[agistro] Georgio | Locamero,
scribebat memoriae | et amicitiae ergo | Paulus Albe- | rus
Haynensis. Argent[orati] A[nn]o 83 | 17 Oct[obris].

TÖLGE:

Ärgu astugu üle selle läve, millest seespool on laps, midagi
kõnelemiseks ega nägemiseks rüvedat.

Ehituimale magistriisandale Georg Locamerusele kirjutas
mälestuse ja sõpruse tõttu Paulus Alberus Hagenast.
Straßburgis 17. oktoobril [15]83. aastal. [Tlk. K. Kaju, K.
Viiding.]

TÖLGE:

Kristus.

Jumala asjus on tõde, inimeste asjus arukus.

Nii nagu sõpradel on tava hea, minu käest võta kingiks
ausammas, mille su auks maalised siin minu käed.

Sõbraks teinud on mulle su voorus ja teadmisteküllus
ning tasakaalukas meel, nii nagu kombedki sul.

Nüüd ela kaua sa õnnelik olles ja paikades kõigis
ikka las kaasas käib suur Jumal saatjana sul!

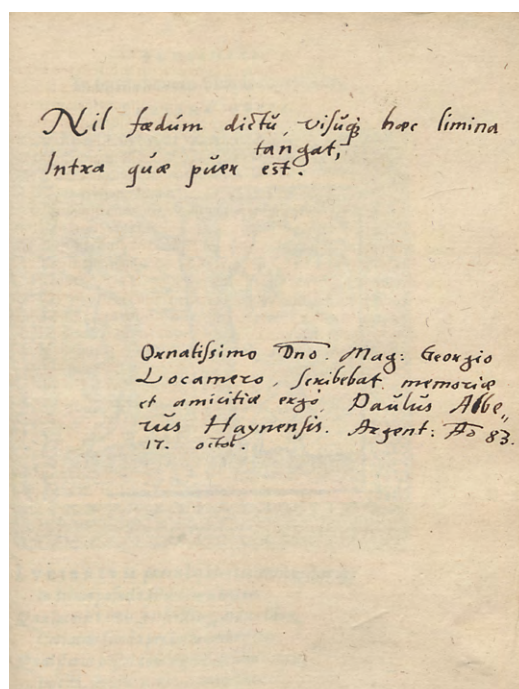
Selle kirjutas silmapaistvalt vooruslikule ning teadmiste
elegantsuse tõttu austusväärsele magistriisandale Georg
Locamerusele, kes ruttab Straßburgist lahkuma, mälestuseks
endast ja kunagisest suhtlusest Andreas Brettius Wroclawist
Sileesias oktoobrikuu 15. päeval käesoleval 1583. Kristuse
aastal.

TÖLGE:

Abielu on looduse poolt sisse seada nõnda, et astutakse üht-
lasi nii meeldivaimasse kui ka kasutoovaimasse elukaaslusesse
ning et inimsugu aegade kestvuses ei häviks. Seepärast on
mees ühendatud naisega.

Õnn ei muuda päritolu.

Ehituimale magistriisandale, meeldivaimale laudkondlasele
Georg Locamerusele jättis need [read] igaveseks mälestuseks
endast Melchior Pistoris von Seuselitz. Heidelbergis veeb-
ruarikuu noonidel [5. veebruaril] [15]84. aastal. [Tlk. K.
Kaju, K. Viiding.]

28. Lipsius, Justus (1547–1606).

Ad Annales Corn. Taciti liber commentarius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1581.

Ivsti Lipsi Ad Annales Corn. Taciti Liber Commentarius, Sive Notæ. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij. M. D. LXXXI. – [16], 481, [29] lk.; illustreeritud; 8° (17 cm). – Signatuurid: *8, A–Z8, a–i8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitel-lehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinit-siaalid. – Gratulatsiooniluuletused: Jan Leernout (Ianus Lernutius) (ladinakeelne ood), Nicolaus Dalius (ladinakeelne epigramm), Jan Cornets de Groot (I. Grotius) (ladinakeelsed luuletused), Gasparus Schuermannus (ladinakeelne elegia), François (Franciscus) Modius (ladinakeelne elegia), Janus Gulielmus (ladinakeelne elegia).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1561.

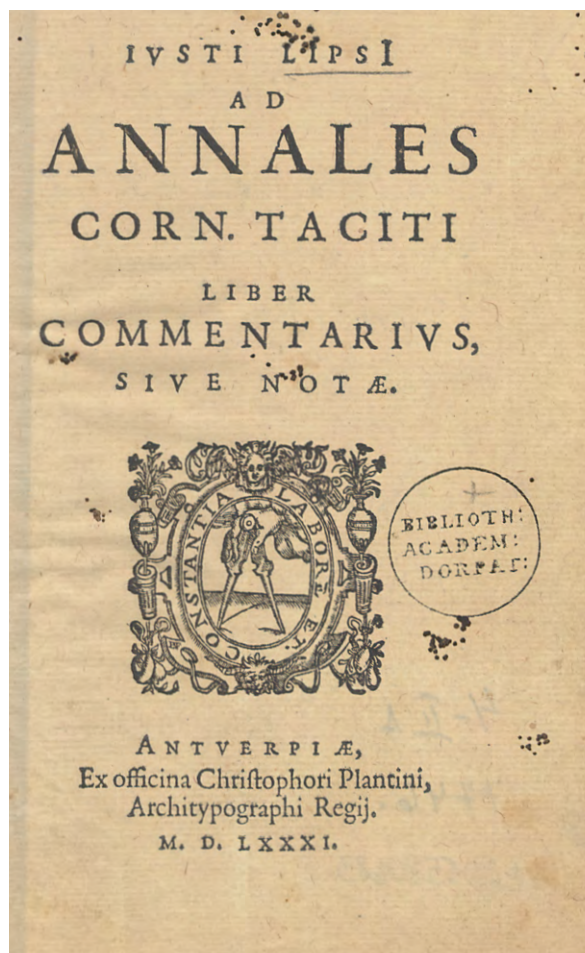
Kohaviit: R II e 731p (4 II A-7746)

Köide: pappköide, käsikirjaline seljatiitel.

Märkused: tühi leht i8 puudub.

Justus Lipsiuse kommentaarid Tacituse teosele “Annaalid” (*Annales*), mis kirjeldab Rooma riigi ajalugu aastatel 14–96.

Justus Lipsius oli flaami päritolu filosoof ja keeleteadlane, Madalmaade 16. sajandi teise poole kuulsaim humanist, Christophe Plantini ja Jan I Moretuse isiklik sõber. Plantin ja Moretus andsid välja pea kõikide tema teoste *editio princeps*’id. Jan I Moretuse poeg Balthasar I Moretus, kes oli tema õpilane, andis aastal 1637, pärast Lipsiuse surma, välja tema kogutud teosed (“Opera omnia”). Lipsiuse lemmikantiikautorid olid Tacitus ja Seneca.

Justus Lipsius (1547–1606).

Portree raamatust: Paul Freber, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

29. Orsini, Fulvio (Ursinus, Fulvius) (1529–1600).

In omnia opera Ciceronis notæ.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1581.

Fvlvii Vrsini In Omnia Opera Ciceronis Notæ. – Antverpiæ,
Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij.
M. D. LXXXI. – 293, [1] lk.; 8° (17 cm). – Signatuurid:
A–S8, T4 (T4 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka
tähestik. – Tiitellehel signeeet motoga: Labore et constantia. –
Ehisinitsiaal N. – Kolofoon: Antverpiæ, Excudebat
Christophorus Plantinus Architypographus Regivs, Anno
CIO. IO. LXXXI.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2350.

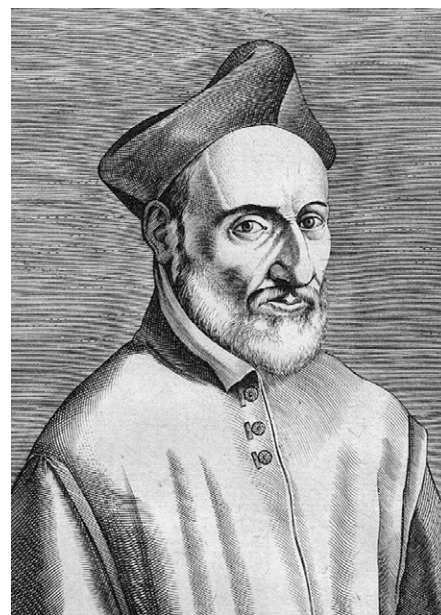
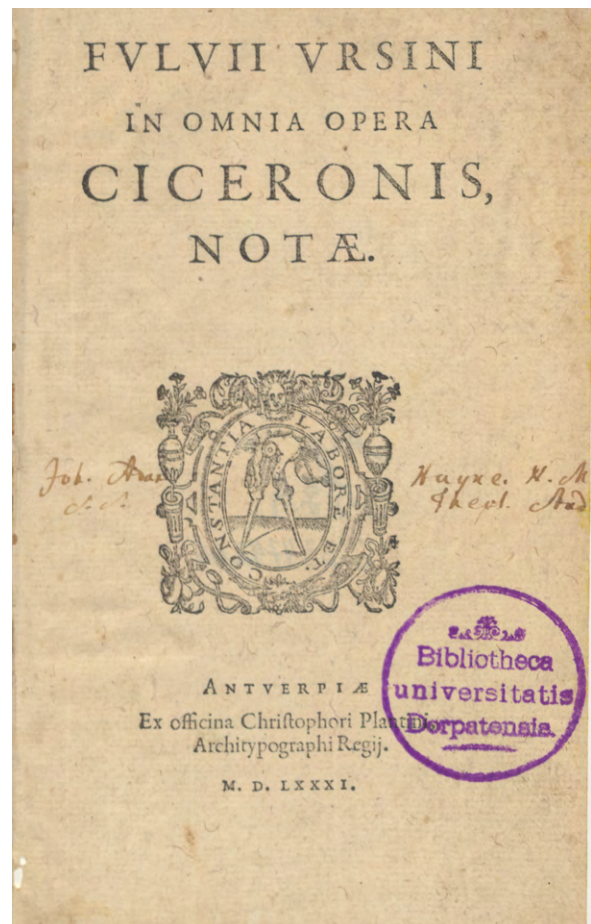
Kohaviit: R Mrg 2526 (Mrg 3529)

Köide: pappköide, värvitud plokilõige.

Provenients: Joh. Adam Hayne; Karl Morgenstern
(1770–1852).

Märkused: esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bibliotheca
Car. Morgenstern; köitelehel autogramm: *Morgenstern*
1797; tiitellehel sissekirjutus: *Joh. Adam Hayne. N. M.*
S.S. Theol. Stud.; tühi leht T4 puudub.

Fulvio Orsini oli itaalia humanist ja ajaloolane, kes sai tänu
kardinal Granvelle'i soosingule avaldada oma töid Plantini
juures, sealhulgas ka "Märkused Cicero kogutud teoste."

Fulvio Orsini (1529–1600).

Tundmatu kunstnik. Vaselõige.

Portree raamatust: Philipp Galle, Theodoor Galle. *Italarum doctrina
illustrum imagines*, Antverpiæ, 1600. (CC)

30. Arnobius (4. saj.).

Disputationum adversus gentes libri septem. Toim.
Theodorus Canterus.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.

Arnobii Disputationum Adversus Gentes Libri Septem, recogniti & aucti. Ex Bibliotheca Theodori Canteri Ultraiectioni, cuius etiam Notae adiectae sunt. – Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini. M. D. LXXXII. – 285, [1] lk.; 8° (18 cm). – Signatuurid: A–S8 (A8 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signee motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid, lõppvinjetid. – Dedikatsioon: Germain Vaillant de Guéris (Germanus Valens Guellius Pimpontius). – Gratulatsioon: Johan van Heurne (Ioannes Huernius) (ladinakeelne epigramm).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 596.

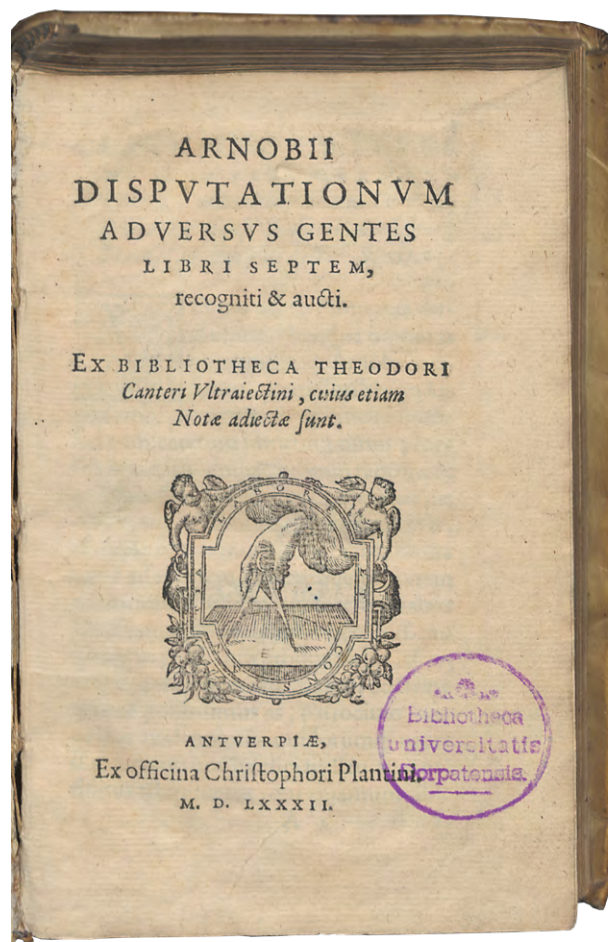
Kohaviit: R Mrg 2580 (Mrg 3595)

Kõide: pärgamentkõide, murtud servad, pimetrükis joonraam, esikaanel trükivärviga initsiaalid ZSC ja aastaarv 1590, nahkrihmad puuduvad.

Provenients: Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bibliotheca Car. Morgenstern ja sissekirjutus: *Mstn. 1825*; sisaldab käsikirjalisi märkmeid.

Arnobius oli Põhja-Aafrikas elanud kristlik apologet. Tuntud oma paganlusevastase teose "Adversus gentes libri VII" ("Seitse raamatut paganate vastu") järgi, mille esma-trükk ilmus 1542. a. Roomas trükkal Franciscus Priscianensis juures Faustus Sabaeuse toimetatuna.

31. Buchanan, George (1506–1582).

Paraphrasis psalmorum Davidis poetica.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.

Paraphrasis Psalmorum Davidis Poetica Multo Quam Antehac Castigatior; Auctore Georgio Buchanano, Scoto, poetarum nostri sæculi facile principe. Adnotata ubique diligenter carminum genera. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini. M. D. LXXXII. – 285, [1] lk.; 12° (11 cm). – Signatuurid: A–S8 (S8 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaal F. – Kolofoon: Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus, Anno Anno CIO. IO. LXXXII. XIX. Kal. Mart. – Dedikatsioon: Šotimaa kuninganna Mary I (ladinakeelne epigramm). – Sisaldab ka: George Buchanani “Hymnus Matutinus ad Christum” (lk. 276) ja Adolf van Meetkercke (Adolphus Mekerckus) “Canticum Simeonis ab Adolpho Mekercko Παρραφασθέν. Luc. 2.” (lk. 285).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 847.

Kohaviit: Bergm 111 (Bergm A-94)

Köide: punane marokkäänköide, kuldtrükis dekoor, kullatud plokilõige.

Provenients: Antonius Fridericus Hamburgist; Ruhja pastor Gustav Bergmann (1749–1814).

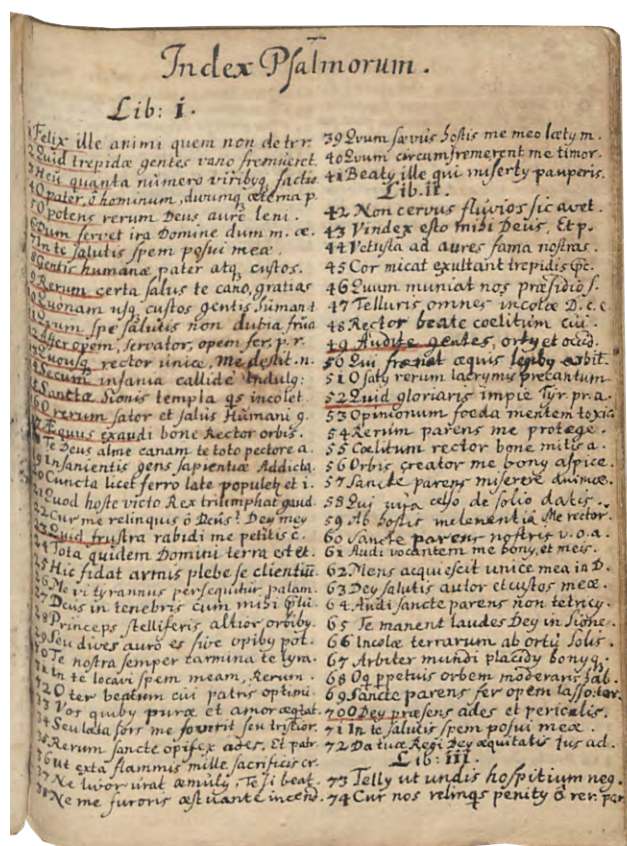
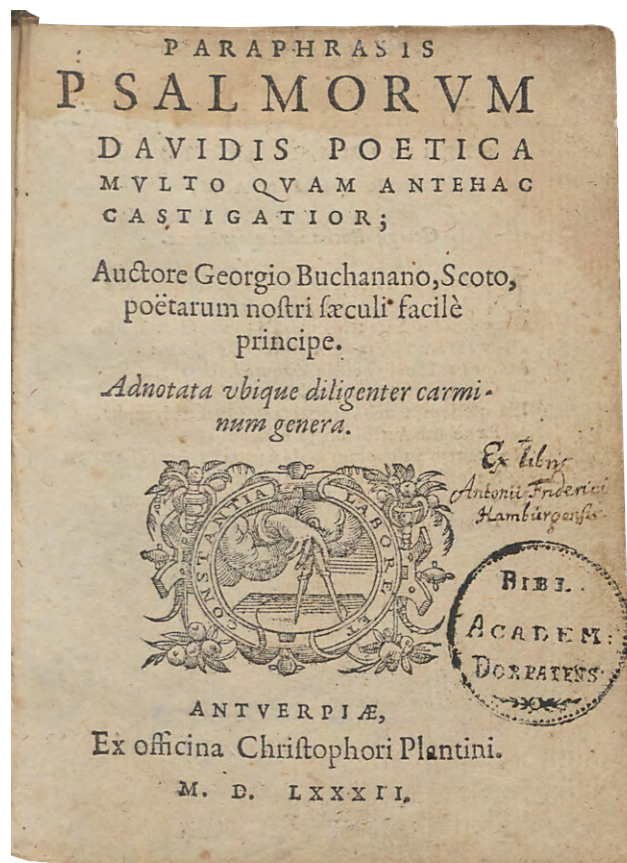
Märkused: tiitellehel sissekirjutus: *Ex libris Antonii Friderici Hamburgensis*; esikaane siseküljel kleebis: Bibl. Bergm. N 111; juurdeköidetud ees- ja tagalehtedel käsikirjalised tekstid; defektne: lk. 7–12 puuduvad.

Eeslehe alumisele osale on raamatu omanik üles tähendanud märkmed oma imelisest pääsemisest merehädast:

Anno 1663, auff Schiff Cours Jansen Schiff. d. [Mittwoch] 14/24 Octob[ris] vor mittag in der See außen vor dem Amelander gat, da man uns daß loch vorn in daß Schiff siegelte;

Inter d. [Montag] 19/29 et d.[Dienstag] 20/30 Octob[ris] auff dem Watten bey Ameland den erschrocklichen sturm außgehalten undt durch Gottes Gnade erhalten worden.

Sissekirjutusest võib välja lugeda, et raamatu omanik sõitis kolmapäeval, 14./24. oktoobril 1663. a. laevaga Amelandi merekitsusekaudu Waddenzee³⁷, kus esmaspäeval–teisipäeval, 19./29.–20./30. oktoobril 1663. a. hirmsa tormi kätte jäädi, aga vastu peeti ja Jumala armust pääseti.

Käsikirjaline psalmide register “Index Psalmorum” juurdeköidetud tagalehel.

37 - Waddenzee – Põhjamere osa, Friisi saarte ja Hollandi mandri vaheline laht, varem osa Zuiderzeest

Aastatel 1673–1674 elas ja tegutses raamatu omanik Stockholmis, nagu osutavad käsikirjalised sissekanded eeslehel:

Anno 1673. Holmia.

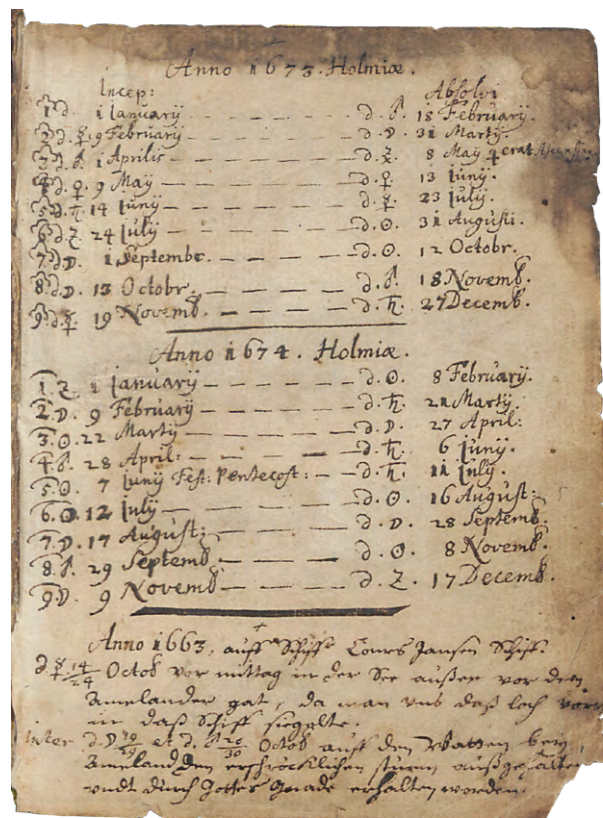
Incep:	Absolvi
1. d. 1. Ianuarij	d. ♂ ³⁸ 18. Februarij.
2. d. ♀ 19. Februarij	d. ☉ 31. Martij.
3. d. ♂ 1. Aprilis	d. ♄ 8. Maij quod erat Ascension. [...]
4. d. ♀ 9. Maij	d. ♀ 13. Iunij.
5. d. ♀ 14. Iunij	d. ♀ 23. Iulij.
6. d. ♄ 24. Iulij	d. ☉ 31. Augustii
7. d. ☉ 1. Septembr.	d. ☉ 12. Octobr.
8. d. ☉ 13. Octobr.	d. ♂ 18. Novembris.
9. d. ♀ 19. Novembris.	d. ♀ 24. Decembris.

Anno 1674. Holmia.

1. ♄ 1. Ianuarij	d. ☉ 8. Februarij.
2. ☉ 9. Februarij	d. ♀ 21. Martij.
3. ☉ 22. Martij	d. ☉ 27. April:
4. ♂ 28. April:	d. ♀ 6. Iunij.
5. ☉ 7. Iunij Fest: Pentecost:	d. ♀ 11. Iulij.
6. ☉ 12. Iulij	d. ☉ 16. August:
7. ☉ 17. August:	d. ☉ 28. Septembris.
8. ♂ 29. Septembris	d. ☉ 8. Novembris.
9. ☉ 9. Novembris	d. ♄ 17. Decembris.

Juurdekõidetud tagalehele on käsitsi kirjutatud psalmide register “Index Psalmorum”.

Šoti õpetlase ja ajaloolase George Buchanani Vana Testamendi psalmide parafrasid kordustrükk. Piibli raamatute värssparafrasid olid alates renessansiajast väga populaarne kirjandus. Buchanani psalmiparafrasid kogumik (mille 1566. aasta trükk Stephanuselt sisaldas ka kreeka keelseid parafrase) oli nende hulgas üks enim armastatuid ja nägi palju kordustrükke, olles paljudes koolides (teiste hulgas Tartu ülikoolis) kasutusel ka õpikuna.

Käsikirjalised sissekanded eeslehel.

George Buchanan (1506–1582).
Portree raamatust: Paul Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd.
Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

38 - 17. sajandil oli veel tavaks kasutada nädalapäevade tähistamiseks planeedimärke:

- ☉ – dies Lunae – esmaspäev
- ♂ – dies Martis – teisipäev
- ☿ – dies Mercurii – kolmapäev
- ♃ – dies Jovis – neljapäev
- ♀ – dies Veneris – reede
- ♄ – dies Saturni – laupäev
- ☼ – dies Solis – pühapäev

32. Cicero, Marcus Tullius (106–43 e.Kr.);
Demosthenes (384–322 e.Kr.);
Terentius Afer, Publius (u. 190 – 159 e.Kr.).
Sententiae.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.

Sententiæ Ciceronis, Demosthenis, Ac Terentii. Dogmata Philosophica. Item, Apophthegmata quædam pia. Omnia Ex ferè ducentis auctoribus, tam Græcis quàm Latinis, ad bene beatèque viuendum dilige[n]tissimè collecta. Aucto- rum nomina sequentes pagellæ indicant. – Antverpiæ, Ex officina Christoph. Plantini, M. D. LXXXII. – [32], 478, [1] lk.; 8° (12 cm). – Signatuurid: A–B8 (B8 tühi), A–Z8, Aa–Gg8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Kolofoon: Antverpiæ Excudebat Christophorus Plantinus, Anno CIO. IO. LXXXII. Mense Maio. – Tiitelleht puulõikes ehis- raamis, ehisinitsiaalid.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 988.

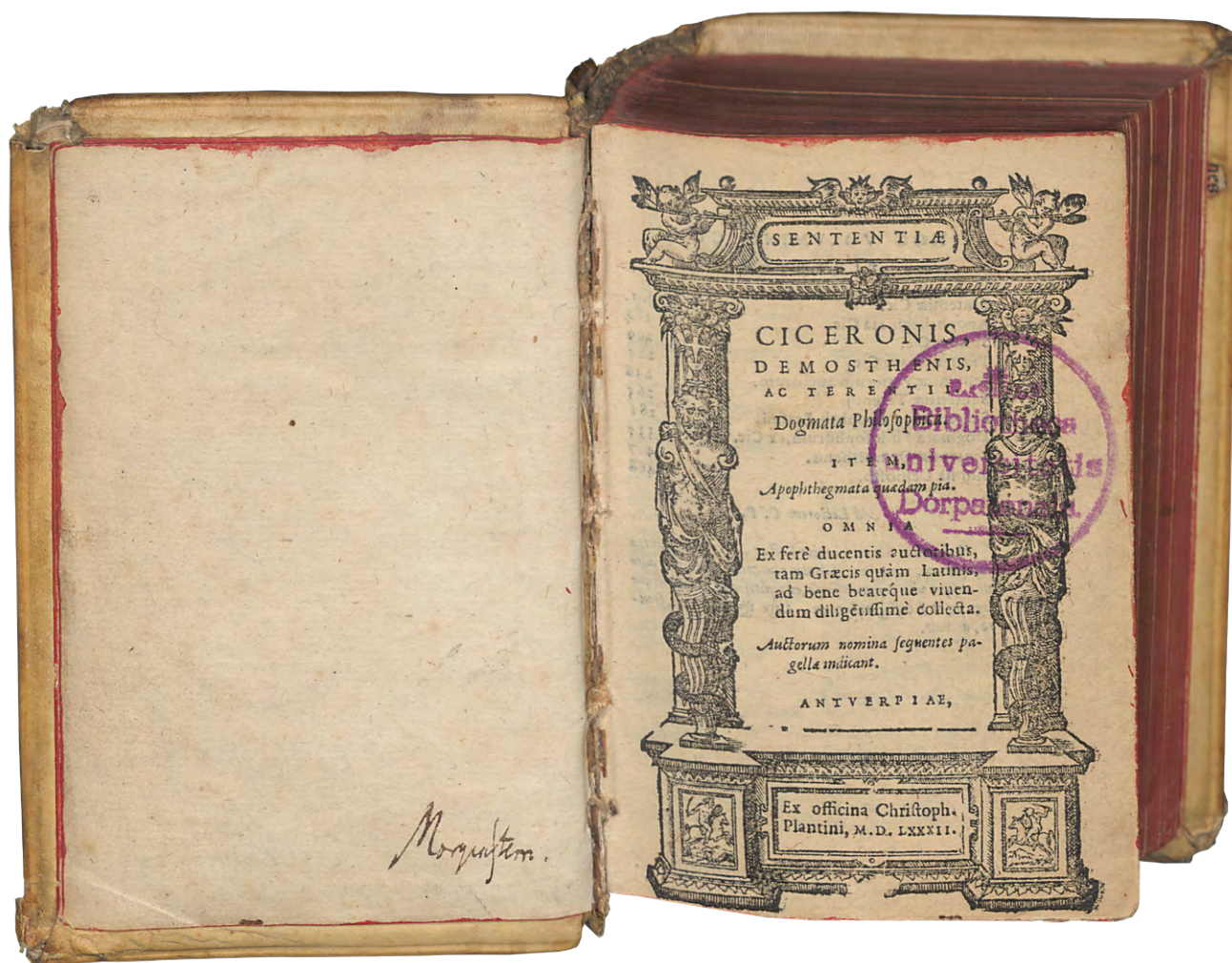
Kohaviit: R Mrg 3548 (Mrg 5009)

Kõide: pappkaantega valge nahkkõide, trükivärviga ja pimetrükis ornament, värvitud plokilõige, paelsulgurid puuduvad, käsikirjaline seljatiitel.

Provenients: Reinhard Mosbach von Lindenfels kingib raamatu 1594. a. Christophorus Furerile; Karl Morgenstern (1770–1852).

Märkused: esikaane siseküljel eksliibris: Ex Bibliotheca Car. Morgenstern; sissekirjutus: *Artes ac eruditio nobilissima [est] hominis nobilitas, pulcerrimaeq[ue] divitiæ*; eeslehel sissekanne raamatu kinkimise kohta: *Ex donatione D. Reinhardi Mosbach a Lindenfels, accepit me Ao. 1594 Altorphij Christophorus Furerer*; eeslehe pöördel sissekirjutus: *Morgenstern*.

Sententsikogumikke armastati koostada juba antiikajast alates, siinses kogumikus on Cicero, Demosthenese ja Terentiususe ning filosoofide sententsid. Selle pealkirjaga kogumikke ilmus neil aastail mitmelt kirjastajalt.

33. Polybios (u. 200 – u. 120 e.Kr.).

De legationibus. Toim. Fulvio Orsini (Fulvius Ursinus).
Antwerpen: Christophe Plantin, 1582.

Ἐκ τῶν Πολυβίου τοῦ Μεγαλοπολίτου Ἐκλογαὶ Περί
Πρεσβειῶν. Ex libris Polybii Megalopolitani Selecta De
Legationibus; Et alia Quæ sequenti pagina indicantur:
Nunc primum in lucem edita. Ex bibliotheca Fulvi[i]
Vrsini. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini,
M. D. LXXXII. – [8], 447, [1], 182 lk.; 4° (22 cm). – Signa-
tuurid: []4, A–Z4, a–z4, Aa–Kk4, A–Z4 (Z4 tühi). –
Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel
signeet motoga: Labore et constantia. – Päisliist, lõppvinjett,
chisinitiaalid. – Tiitellehe pöördel: Fragmenta ex historiis
quæ non extant: Dionysii Halicarnassei: Diodori Siculi:
Appiani Alexandrini. Dionys. Cassii Nicaei de Legationibus.
Dionys. Lib. LXXIX. et LXXX. imperfectus. Emendationes
in Polybium impressum Basileæ per Ioannem Heruagium
Anno M. D. XXIX. – Dedikatsioon: kardinal Antoine
Perrenot de Granvelle. – Sisaldab ka: Fulvii Vrsini Notæ in
Polybium.

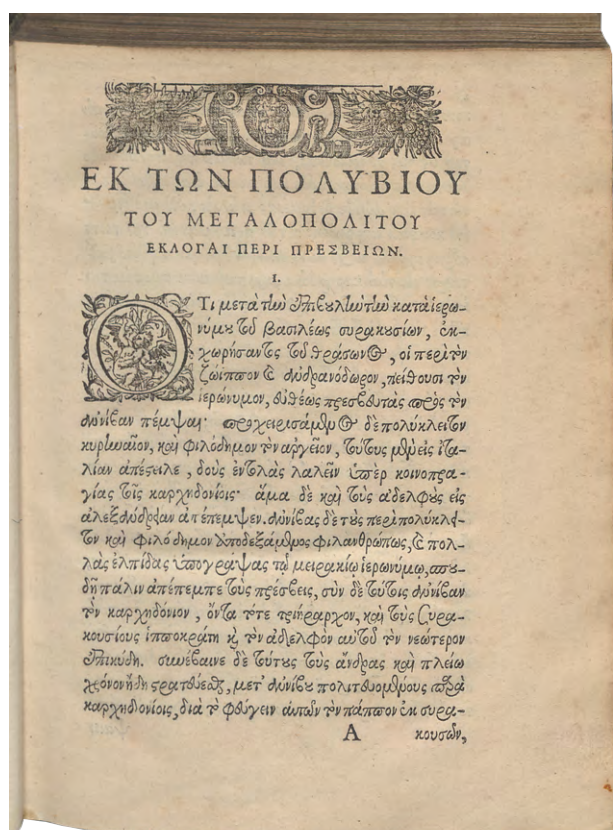
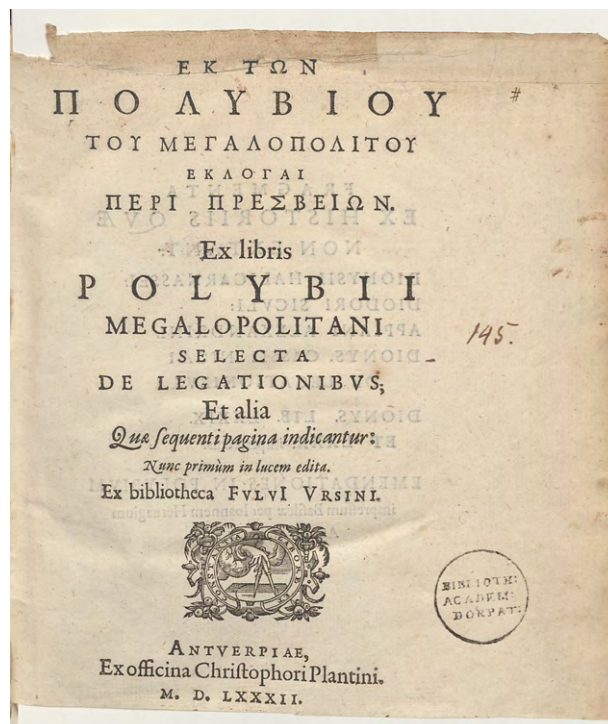
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2081.

Kohaviit: R II d 739 (4 II A-4228)

Köide: pärgamentköide.

Märkused: tiitellehel alt tükk ära lõigatud.

Polybios oli kreeka ajaloolane. Valitud katkendid Polybiose
“Maailma ajaloost” rahvusvaheliste suhete (*de legatio-
nibus*) probleemide kohta. Lisatud on ka teiste kreeka
autorite – Dionysiose Halikarnassosest (1. saj. e.Kr., lk. 295–
312), Diodorose Sitsiiliast (u. 80 – u. 29 e.Kr., lk. 313–333),
Appianose (u. 100 – u. 170, lk. 334–372), Cassius Dio
(u. 155 – u. 235, lk. 373–447) – katkendeid samal teemal.
Kreekakeelsetele originaaltekstidele järgnevad itaalia õpet-
lase Fulvio Orsini ladinakeelsed kommentaarid ja paran-
dused.

Teksti kaunistavad puulõikes päisliist ja chisinitiaalid.

34. Doneau, Hugues (1527–1591).

Commentarius ad titulum Institutionum de actionibus.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

Hvgonis Donelli Ivrisconsulti Commentarijs Ad Titulum Institutionum De Actionibvs. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum, CIO. IO. LXXXIV. – [16], 455 lk.; 8° (16 cm). – Signatuurid: †8, A–Z8, a–e8, f4. – Antiikva, antiikvakursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constansia [sic!]. – Ehisinitsiaalid, chisliist.

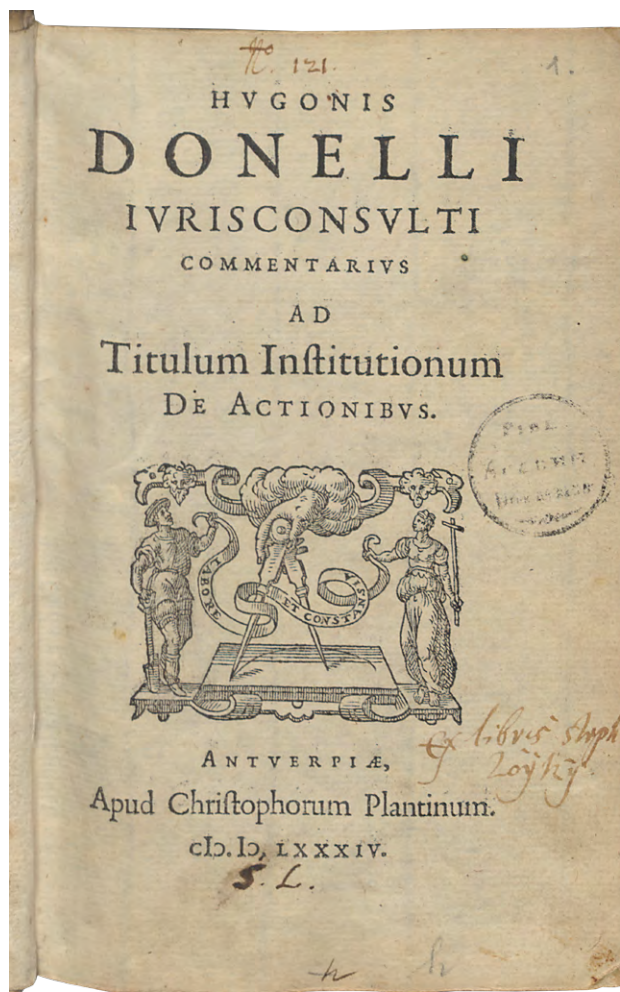
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1105B.

Kohaviit: R IV Mb 25 (konvoluut) (4 IV A-13673)

Köide: pärgamentköide, kaantel pimetrükis raamjooned, murtud servad, köitepaelad puuduvad; pritsitud plokilõige.

Provenients: Stephanus Loytzius; õigusteadlane, Tartu linna ja ülikooli sündik, advokaat Johann Karl Wilhelm Friedrich von Hezel; saabunud TÜ raamatukokku 1818. a.

Märkused: 2 trükist (nr. 34–35) sisaldava konvoluudi 1. alligaat; tiitellehel sissekirjutused: *Ex libris Steph. Loytzij.* ja number *No 121*; initsiaalid *S. L.*

35. Doneau, Hugues (1527–1591).

Commentarius ad titulum Digestorum, de rebus dubiis.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

Hvgonis Donelli Ivrisconsvlti Commentarijs Ad Titulum Digestorum, De Rebus Dvbiis. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum, ClO. IO. LXXXIV. – 111 lk.; 8° (16 cm). – Signatuurid: A–G8. – Tiitellehel signeeet motoga: Labore et constansia [sic!]. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Ehisinitsiaal R.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1104B.

Kohaviit: R IV Mb 25 (konvoluut) (4 IV A-13673)

Köide: pärgamentköide, kaantel pimetrukis raamjooned, murtud servad, köitepaelad puuduvad; pritsitud plokilõige.

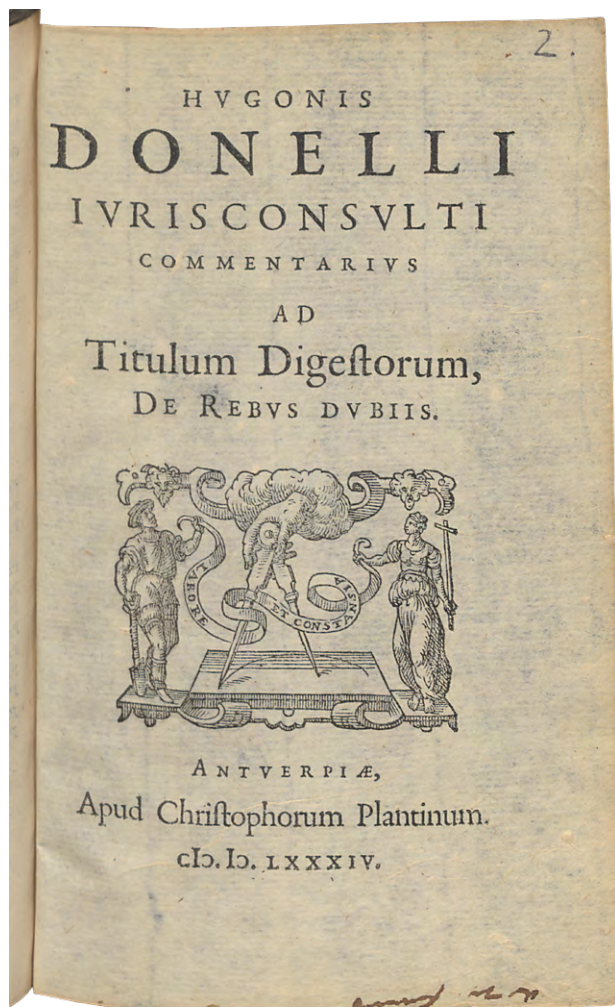
Provenients: Stephanus Loytzius; õigusteadlane, Tartu linna ja ülikooli sündik, advokaat Johann Karl Wilhelm Friedrich von Hezel; saabunud TÜ raamatukokku 1818. a.

Märkused: 2 trükist (nr. 34–35) sisaldava konvoluudi 2. alligaat; tiitellehel sissekirjutused: *Ex libris Steph. Loytzij.* ja number *No 121*; initsiaalid *S. L.*

Hugues Doneau oli prantsuse jurist, kellest sai varakult kalvinist. Heidelbergi, Leideni ja Altdorfi ülikooli professor. Ta oli esimene rooma eraõiguse ulatusliku süsteemi rajaja.

Kirjastuse konvoluut sisaldab kaht Hugues Doneau teost: kommentaari Justinianuse “Institutsioonide” alajaotusele “Hagidest” (4.6) ja käsitlust “Digestide” alajaotusest “Ebaselgetest asjadest” (34.5).

Teosed on trükitud Leidenis *Officina Plantiniana*’s, kuid osa eksemplare said tiitellehe Antwerpeni trükikoja andmetega.

36. **Kallimachos** (u. 310 – u. 240 e.Kr.).

Hymni, epigrammata et fragmenta (kreeka ja ladina k.). Tõlk. ja toim. Bonaventura Vulcanius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

Callimachi Cyrenaei Hymni, Epigrammata Et Fragmenta, Qvæ Exstant. Et separatim, Moschi Syracvsii, Et Bionis Smyrnaei Idyllia. Bonaventura Vvlcancio Brygensi Interprete. Cum Annotationibvs eiusdem; et Indice copioso. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum. M. D. LXXXIII. – [16], 272, [16] lk.; 16° (13 cm). – Signatuurid: *8, A–S8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitelhel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid, chisliistud. – Dedikatsioon: Janus Dousa (Jan van der Does). – Gratulatsioonid: Carolus Rocasius (epigramm ja ood ladina keeles), Adriaan Blyenburg (Adrianus Blyenburgus) (ood ladina keeles), Dominique Baudier (Dominicus Baudius) (luuletus ja epigramm ladina keeles), Jan Gruter (Ianus Gruterus) (elegia ladina keeles), Bernardinus à Montevaldono (ladinakeelne luuletus), Johann Esich (Iohannes Eychius) (ladina- ja kreeka keelne luuletus).

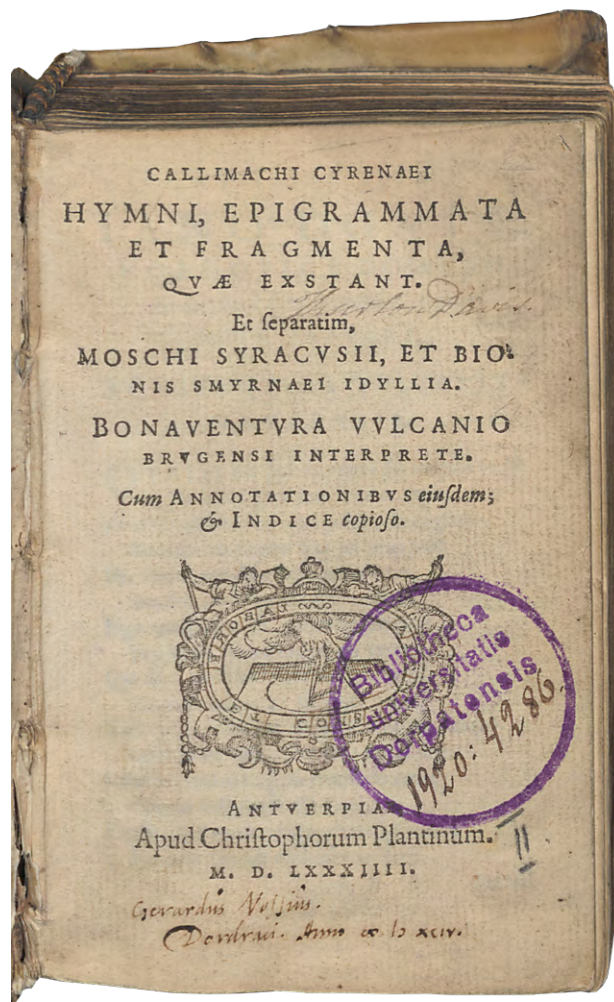
Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 870B.

Kohaviit: R II 1920:4286 (4 II A-11158)

Köide: pärgamentköide, murtud servad, köitepaelad puuduvad.

Provenients: raamat on kuulunud vähemalt kahele Oxfordi ülikooli Exeteri kolledži üliõpilasele: Geo. Cabbellile ja Newton [?] Davisele; teisi omanikke: Beaumont [?]; hollandi õpetlane, humanist ja teoloog Gerardus Joannes Vossius (1577–1649), kes siirdus 1595 õppima Leideni ülikooli, kus õppis muuhulgas Bonaventura Vulcaniuse juures kreeka keelt, promoveerus 1598. aastal filosoofiadoktoriks; saadud 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1920:4286).

Märkused: 2 trükist (nr. 36–37) sisaldava kirjastuskonvoluudi 1. alligaat; eeslehe paremalt ülevalt nurgast tükk ära lõigatud; eeslehel sissekirjutused: *Geo. Cabbell. Coll. Exon. Oxon.*; eeslehe pöördel: ... *Beaumont [?]; Newton [?] Davis. Coll. Exon: Oxon.*; tiitelhel sissekirjutused: *Newton Davis; Gerardus Vossius Dordraci Anno CIO IO XCIV.*

37. **Moschos** (2. saj. e.Kr.);

Bion Smürnast (2. saj. e.Kr.).

Idyllia (kreeka ja ladina k.). Tõlk. ja toim. Bonaventura Vulcanius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

Μόσχου Συρακουσίου Βίωνος Σμυρναίου Ειδύλλια. Moschi Syracusii, Bionis Smyrnaei Idyllia. A Bonaventura Vulcanio totidem numeris Latine reddita. Cum Notis eiusdem. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum. M. D. LXXXIV. – 95 lk.; 16° (13 cm). – Signatuurid: a–f8. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid, ehisliistud. – Dedikatsioon: Justus Lipsius. – Gratulatsioon: Franco Duicquius (epigramm ladina keeles). – Sisaldab ka: Geraard Falckenburgi “Ioannis Flemingi epitaphium” (kreeka ja ladina k., lk. 64–69); Angelo Poliziano (Angelus Politianus), Janus Dousa ja Henri Estienne'i (Henricus Stephanus) ladinakeelsed värsstõlked (lk. 70–80).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1721B.

Kohaviit: R II 1920:4286 (4 II A-11158)

Köide: pärgamentköide, murtud servad, köitepaelad puuduvad.

Provenients: raamat on kuulunud vähemalt kahele Oxfordi ülikooli Exeteri kolledži üliõpilasele: Geo. Cabbellile ja Newton [?] Davisele; teisi omanikke: Beaumont [?]; hollandi õpetlane, humanist ja teoloog Gerardus Joannes Vossius (1577–1649), kes siirdus 1595 õppima Leideni ülikooli, kus õppis muuhulgas Bonaventura Vulcaniuse juures kreeka keelt, promoveerus 1598. aastal filosoofiadoktoriks; saadud 1920. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1920:4286).

Märkused: 2 trükist (nr. 36–37) sisaldava kirjastuskonvoluudi 2. alligaat; eeslehe paremalt ülevalt nurgast tükk ära lõigatud (“Sum ...”); eeslehel sissekirjutused: *Geo. Cabbell. Coll. Exon. Oxon.*; eeslehe pöördel: ... *Beaumont [?]; Newton [?] Davis. Coll. Exon: Oxon.*; tiitellehel sissekirjutused: *Newton Davis; Gerardus Vossius Dordraci Anno CIO IO X CIV.*

Kallimachos oli hellenistlik luuletaja ja õpetlane, Aleksandria luuletajateringi tähtsaim esindaja. Tema säilinud tööde kreeka keelse originaalteksti väljaandjaks ja ladina keelse tõlke autoriks on Bonaventura Vulcanius.

Hellenismiaja bukooliliste kreeka luuletajate Moschose (pärit Sürakuusast) ja Bioni (pärit Smürnast) idüllile anti sageli välja üheskoos (sageli ka koos Theokritose idüllidega), need olid renessansiajal väga populaarsed (eriti nt. Moschose “Europe” ja “Bioni surm” ning Bioni “Adonise surm”) ning neid jälgendati sageli. Vanakreeka poeetide idüllidega koos on avaldatud Vulcaniuse ja Plantini kaasaegse humanisti Geraard Falckenburgi (1538–1578) mälestuseks viimase kirjutatud kreekakeelne epitaaf Johannes Flemingile (Jean Flemingue, surn. 1568, Plantini kaasaegne poeet ja metseen Antwerpeni lähedast Wijnegemist)³⁹, mis jälgendab Bioni idüllil ja millele on lisatud (arvatavasti Falckenburgi enda) ladinakeelne tõlge. Epitaaf ilmus esmakordselt 1580. aastal Plantini kaastöölise, flaami humanisti Johannes Goropius Becanuse (Jan van Gorp) dialoogi “Vertumnus” (mille osalised on Goropius, Fleming ja Falckenburg) lisana. Bonaventura on siia lisanud ka teiste humanistide (Angelo Poliziano, Janus Dousa, Henri Estienne'i) kuulsaid tõlkeid bukoolikute idüllidest.

Teos trükiti Leidenis *Officina Plantiniana*'s, kuid osa eksemplare said tiitellehe Plantini Antwerpeni trükikoja andmetega.

39 - Vt. Biographie Nationale, Vol. 7, lk. 107 (<http://www.academicroyale.be/academie/documents/FichierPDFBiographieNationaleTome2048.pdf>).

38. Stanyhurst, Richard (1547–1618).

De rebus in Hibernia gestis, libri quattuor.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1584.

Richard Stanihursti Dubliniensis De Rebus In Hibernia Gestis, Libri Quattuor, Ad carissimum suum fratrem, clarissimumque virum, P. Plunketvm, Dominum Baronem Dunsaniae. Acceßit his libris Hibernicarum rerum Appendix, Ex Sylvestro Giraldo Cambrensi peruetusto scriptore collecta; Cum eiusdem Stanihursti adnotationibus. Omnia nunc primùm in lucem edita. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum, M. D. LXXXIII. – 264, [8] lk.; 4° (22 cm). – Signatuurid: A–Z4, a–l4. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signee motoga: Labore et constansia [sic!]. – Ehisinitsiaalid. – Dedikatsioon: Patrick Plunkett, lord Dunsany (P. Plunketus, Baro Dunsaniae).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2228B.

Kohaviit: R XIIIb 1930:5082 (4 XIIIb A-23500)

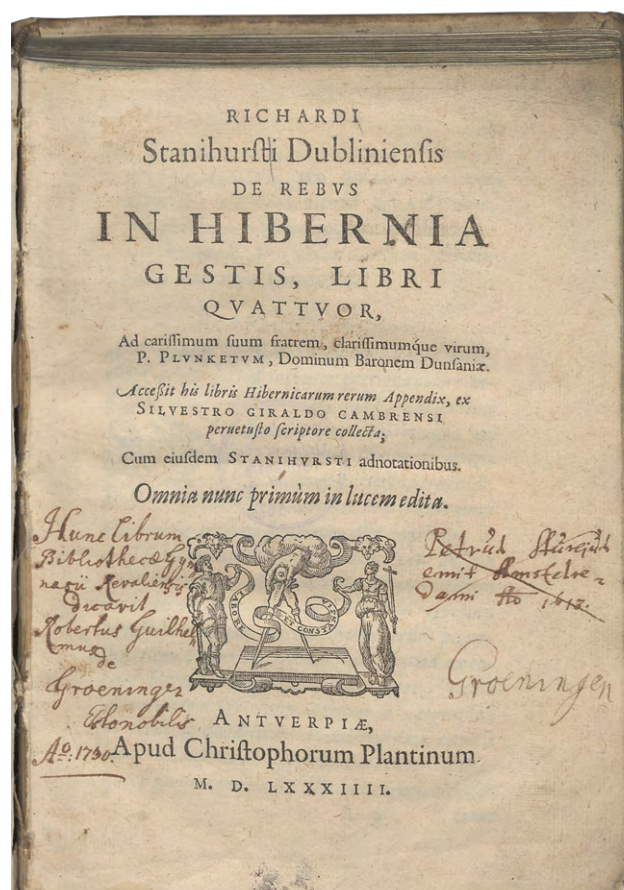
Kõide: pärgamentkõide, värvitud plokilõige.

Provenients: Petrus Sturejus ostis raamatu Amsterdamis 1613. a.; 1730. a. kinkis Robert Wilhelm von Groeninger (arvatavasti hilisem Leedi ja Mõisamaa mõisate omanik) raamatu Tallinna gümnaasiumi raamatukogule; saadud 1920. aastail Tallinna linna poeglaste humanitaar-gümnaasiumilt.

Märkused: esikaane siseküljel pruuni tindiga: 693, musta tindiga: III 456 (Tallinna gümnaasiumi raamatukogu kohaviidad⁴⁰); tiitellehel sissekirjutused: *Hunc librum Bibliothecae Gymnasii Revaliensis dicavit Robertus Guillelmus de Groeninger Esto nobilis. A[nn]o 1730.*; *Petrus Sturejus emit Amstelredami A[nn]o 1613; Groeningen.*

Richard Stanyhurst oli anglo-iiri õpetlane. Siirdus 1579 Madalmaadesse, esmalt Leidenisse, siis Antwerpeni. Teadmata ajal läks üle katoliku usku.

Raamat sisaldab Iirimaa varasemat ajalugu kuni Henry II-ni; lisaks katkendeid Walesi 12. sajandi historiograafil Giraldu Cambrensiselt. Teos on trükitud Leidenis *Officina Plantiniana*'s, kuid osa eksemplare said tiitellehe Antwerpeni trüki-koja andmetega.

40 - Catalogus systematicus librorum Bibliothecae fundamentalis Gymnasii Revaliensis, I. kd., l. 103.

39. Tacitus, Publius Cornelius (u. 55 – u. 120).

Opera. Toim. Justus Lipsius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1585.

C. Cornelii Taciti Opera Quæ Exstant, Ex Ivsti Lipsi[i] editione vltima: & cum ejusdem ad ea omnia Commentariis aut Notis. Scripta et addita ab eodem singulis libris Breviaria valdè ad memoriam, et Historiæ lucem. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum. CIO. IO. LXXXV. – [12] lk., [1] kokkumurtud l., 251, [1] lk. – Signatuurid: *6, A–X6. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Piltinitsiaalid. – Dedikatsioonid: Saksa-Rooma keiser Maximilian II, Joannes Sambucus (János Zsámboky) (lk. 220). – Lk. [4]: *Iustus Lipsius Christophoro Plantino S. dico.* – Gratulatsiooniluuletused (ladina k.): Jan Leernout (Ianus Lernutius), Johannes Poschius.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 2279B.

Kohaviit: R II 1918:6369 (4 II B-1195)

Köide: renessanssköide: puust kaantega maarjaspark-nahkköide, pimetrükis raamornament, köite seljal reljeefsed kaksikköitmed, linasest niidist põimitud kaptaalid, nahkrihmaga metallsulgurid, ülemine metallsulgur puudub, punane plokilõige.

Provenients: Konstanzi jesuiitide kolleegium; saadud 1918. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1918:6369).

Märkused: 3 trükist (nr. 39–41) sisaldava kirjastuskonvoluudi 1. alligaat; esikaane siseküljel musta tindiga arvatavasti kunagine kohaviit: *V III 7*; tiitellehel sissekirjutus: *Collegij Societatis Jesu Constantiae. A[nn]o 594* (hiljem maha kriipsutatud).

40. Lipsius, Justus (1547–1606).

Ad Annales C. Taciti liber commentarius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1585.

Ivsti Lipsi[i] Ad Annales Cor. Taciti Liber Commentariivs. – Antverpia, Apud Christophorum Plantinum. CIO. IO. LXXXV. – [8], 187 lk.; illustreeritud; 2° (34 cm). – Signatuurid: **4, a–p6, q4. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Piltinitsiaalid. – Gratulatsiooniluuletused (ladina k.): Jan Leernout (Ianus Lernutius), Nicolaus Dalius, Jan Cornets de Groot (I. Grotius).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1562B.

Kohaviit: R II 1918:6369 (4 II B-1195)

Köide: renessanssköide: puust kaantega maarjas-park-nahkköide, pimetrükis raamornament, köite seljal reljeefsed kaksikköitmed, linasest niidist põimitud kaptaalid, nahkrihmaga metallsulgurid, ülemine metallsulgur puudub, punane plokilõige.

Provenients: Konstanzi jesuiitide kolleegium; saadud 1918. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1918:6369).

Märkused: 3 trükist (nr. 39–41) sisaldava kirjastuskonvoluudi 2. alligaat; esikaane siseküljel musta tindiga: *V III 7*; tiitellehel sissekirjutus: *Collegij Societatis Jesu Constantiae. A[nn]o 594* (hiljem maha kriipsutatud).

41. Lipsius, Justus (1547–1606).

Ad libros Historiarum [Taciti] notae.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1585.

Ivsti Lipsi[i] Ad Libros Historiarvm Notae. – Antverpiæ, Apud Christophorum Plantinum. CIO. IO. LXXXV. – [8], 48, [21] lk.; 2° (34 cm). – Signatuurid: Aa4, Bb–Ee6, Ff–Hh4. – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Dedikatsioon: Andreas Dudithius. – Gratulatsiooniluuletused (ladina k.): François (Franciscus) Modius, Janus Gulielmus.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1563B.

Kohaviit: R II 1918:6369 (4 II B-1195)

Köide: renessanssköide: puust kaantega maarjaspark-nahkköide, pimestrukis raamornament, köite seljal reljeefsed kaksikköitmed, linasest niidist põimitud kaptaalid, nahkrihmaga metallsulgurid, ülemine metallsulgur puudub, punane plokilõige.

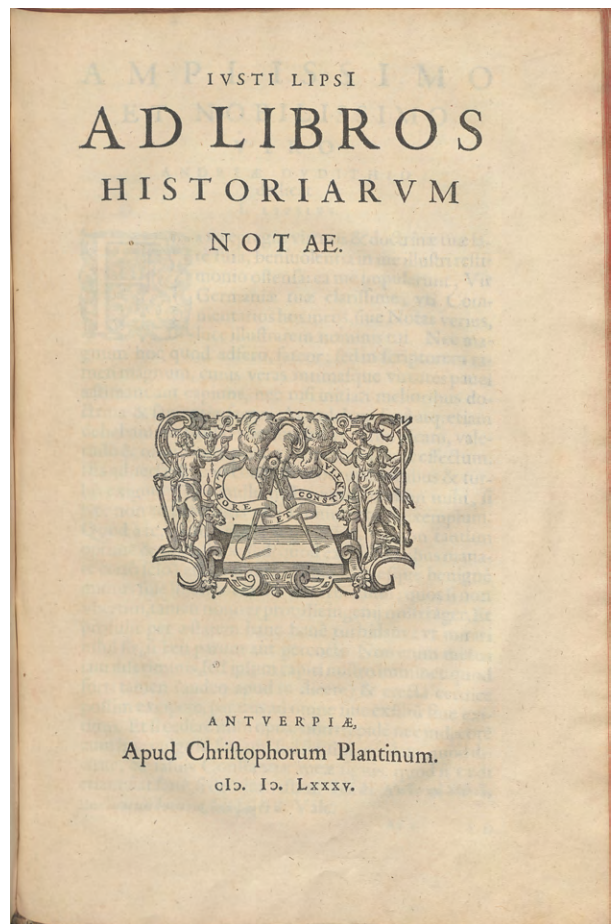
Provenients: Konstanzi jesuiitide kolleegium; saadud 1918. a. Raadi mõisnike von Liphartide kogust (tulme: 1918:6369).

Märkused: 3 trükist (nr. 39–41) sisaldava kirjastuskonvoluudi 3. alligaat; esikaane siseküljel musta tindiga: *V III 7*; tiitellehel sissekirjutus: *Collegij Societatis Jesu Constantiae. A[nn]o 594* (hiljem maha kriipsutatud).

Publius Cornelius Tacitus oli rooma ajaloolane ja kõnemees.

Lipsiuse 3. täiendatud Tacituse teoste väljaanne. Sisaldab: “Annales” (lk. 1–140), “Historiae” (lk. 141–220), “Germania” (lk. 221–228), “Agricola” (lk. 229–238), “Dialogus Quintiliani” (lk. 239–251).

“Annales” ja “Historiae” (“Ajalugu”) kirjeldavad Rooma keisririigi ajajärku Augustuse surmast Domitianuse mõrvmiseni (14–96), seejuures “Historiae” ajavahemikku 69–96. “Germania” on geograafilis-etnograafiline uurimus, mis kirjeldab germaanlaste päritolu, elu ja maad ning germaani hõime. “Agricola” on austav järelehüüe Tacituse

aastal 93 surnud äiale ja väejuhile Julius Agricolale. Teoses “Dialogus Quintiliani” (üldiselt tuntud kui “Dialogus de oratoribus”, e. k. “Dialoog kõnemeestest”) esitab Tacitus oma käsitluse kõnekunsti mandumisest ja selle põhjustest Roomas.

Tekstidega kaasnesid eraldi tiitellehe ja paginatsiooniga Justus Lipsiuse kommentaarid “Liber commentarius” (1581. a. väljaande kordustrükk) ja “Ad libros Historiarum notae”. Nii tekstid kui ka kommentaarid on trükitud Leidenis *Officina Plantiniana*’s, aga said tiitellehe Plantini Antwerpeni trükikoja andmetega.

42. Sacrosancti et oecumenici concilii Tridentini ... canones et decreta.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1586.

Sacrosancti Et Oecumenici Concilii Tridentini, Pavlo III. Ivlio III. et Pio IIII. Pontif. Maximis Celebrati, Canones Et Decreta. His nunc recens accesserunt Duorum eruditissimorum virorum D. Iohannis Sotealli Theologi, et Horatii Lvtii Iuriconsulti, vtilissimæ ad marginem annotationes: quibus Sacre scripturæ, superiorum Conciliorum, iuris Pontificij, veterum Ecclesiæ patrum, tum citata, tum consonantia loca, fideliter indicantur. Additæ præterea sunt ad finem, Pii IIII. Pontificis maximi Bullæ, vnâ cum triplici vtilissimo Indice. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M. D. LXXXVI. – [16], 268, [83] lk.; 8° (17 cm). – Signaturoid: *8, A–Y8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 907.

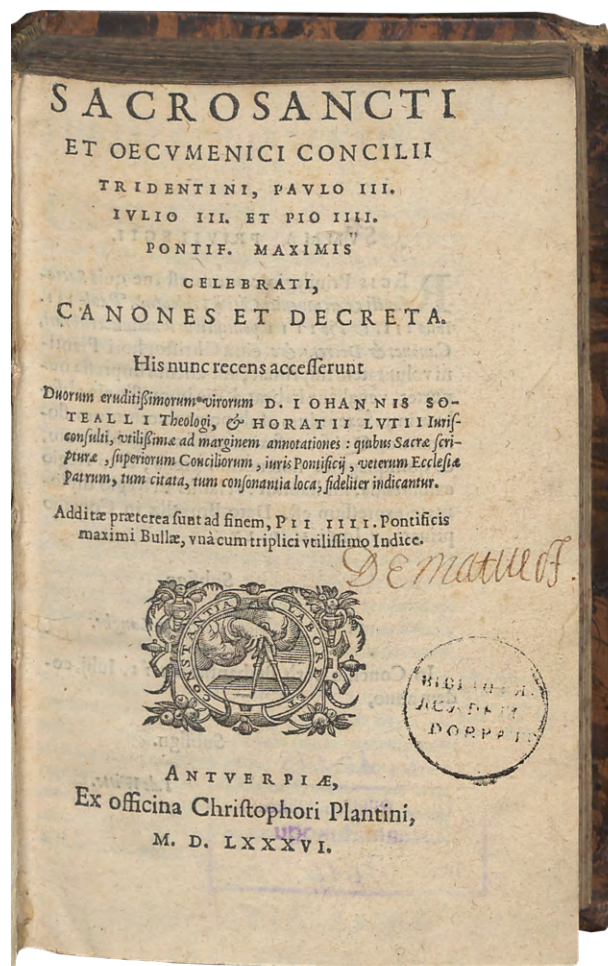
Kohaviit: Alxd 2865 (Alxd 1616)

Kõide: pruun nahkkõide, seljal kuldtrügis dekoor ja seljatiitel, pritsitud plokilõige.

Provenients: Peeter I aegne Vene riigimees ja diplomaat krahv Andrei Matvejev (1666–1728); kindralleitnant Pavel Aleksandrov (1808–1857).⁴¹

Märkused: tiitellehel tindiga: *De Matueof.*

Trento kirikukogu (1545–1563)⁴² otsused koos lisaga (lk. [393–437]), mis hõlmab paavst Pius IV-lt pärinevaid dokumente ja Girolamo Ragazzoni kõnet (*Oratio*), millega suleti Trento kirikukogu 9. ja viimane sessioon 3.–4. detsembril 1563. a. 1571. a. väljaande kordustrukk. Teised Antwerpeni kirjastajad olid väljaande turule toonud juba aastatel 1564, 1565 ja 1566, aga Plantin tegi mõned olulised täiendused: ta lisis ääremärkused, tsiteerides allikaid, mille kohta otsuseid tehti, ja viited nendele. Märkustega on väljaande varustanud Madalmaade teoloog, Cambroni kloostris Pühakirja professor Joannes Soteallus (?–1567) ja itaalia jurist Horatius Lutus (Orazio Luzi, 1541–1569), nagu on ka tiitellehel märgitud ja põhjalikumalt selgitanud Plantin cessionas lugejale.

41 - Kindralleitnant Pavel Konstantinovitš Aleksandrovi (1808–1857) kogu saabus TÜ raamatukokku 1832. aastal. Kogu koosneb kahest varasemast kollektsioonist – nn. suurest raamatukogust, mis oli kuulunud Peterburi TA presidendile I. A. Korffile, ja Marmorpalae raamatukogust, mille omanikuks oli krahv G. Orlov. Aleksandrov sai mõlemad kogud paranduseks oma isalt suurvürst Konstantin Pavlovitšilt. Enamiku raamatutest kinkis Aleksandrov Helsingi ülikoolile, õigusteaduslikud raamatud koos käsikirjalise kataloogiga Tartu ülikoolile. Kogu suurus on 2953 köidet, kogu tähis on Alxd. Osa raamatuid pärines krahv Andrei Artamonovitš Matvejevi (1666–1728) kogust. Vt. Niina Vorobjova. Keisrikogast Tartu raamatuvaramusse.

42 - Katoliku kiriku kontsiil, mille põhieesmärk oli vastata reformatiooni väljakutsele kiriku uuendamiseks.

43. Guicciardini, Lodovico (1521–1589).

Descrittione di tutti i Paesi Bassi.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1588.

Descrittione Di M. Lodovico Guicciardini, Gentilhommo Fiorentino, Di Tvtti I Paesi Bassi, Altrimenti Detti Germania Inferiore. Con tutte le carte di Geographia del paese, & col ritratto naturale di molte terre principali; Riueduta di nuovo, et ampliata per tutto la terza volta dal medesimo autore. Al Gran' Re Cattolico Don Filippo D'Avstria. Con ampliſſimo Indice di tutte le cose piu memorabili. – In Anversa, Apresso Christofano Plantino, Stampatore Regio. – M. D. LXXXVIII. – [24], 432, [18] lk., [137] l. illustratsioon; illustreeritud (vasegravüürid, puulõige): frontispiss, kaardid, plaanid, portree; 2° (31 cm). – Signatuurid: *6, **6, A–F6, G4, H2, I–Z6, a–p6, q4 (q4 tühi). – Antiikva, antiikva-kursiiv, kreeka tähestik. – Tiitelhel signeer motoga: Labore et constantia. – Piltinitsiaalid, ehisliitud, tiitelheht vaselõikes ehisraamis. – Sisaldab 78 vaselõikes kaarti ja linnaplaani. – Frontispissil Madalmaade allegooriline kujutis, Chrispijn van den Broeck järgi graveerinud Abraham de Bruyn (A. D. B.). – Tiitelhehe pöördel Madalmaade 17 provintsi vaselõikes vapid. – Lehel *3r kunstide ja teaduste allegoorilised kujutised Hispaania kuninga Felipe II portreega, lehel *3v L. Guicciardini puulõikes vapp, signeeritud: AVL (= Antonij van Leest). – Dedikatsioon: Hispaania kuningas Felipe II. – Gratulatsiooniluuletused: Nicolaus Grudius (ladina k.), Gaspar Schetz (Gasparus Schetus) (ladina k.), Justus Lipsius (ladina k.), Alexander Schrijver (Grapheus) (ladina k.), Johannes Latomus (ladina ja hollandi k.), Theodorus de Berty (ladina k.), Geraard Falckenburg (Gerardus Falckenburgius) (kreeka k.), Stephano Ambrosio Schiappalaria (itaalia k.), Senno Poggini (itaalia k.), Ant. Olivier (prantsuse k.).

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 1280.

Kohaviit: R XIIIa 627 (4 XIIIa B-1799)

Kõide: pärgamentkõide.

Provenients: saksa jurist Christoph Adam Rinder (1688–1766).

Märkused: esikaane siseküljel vappeksliibris tekstiga: Christophorus Adamus Rinder I.V.Dr.

Antwerpenis elanud itaalia kaupmehe ja ajaloolase Lodovico Guicciardini rohkete kaartide, linnaplaanide ja linnavaadetega varustatud Madalmaade majandus- ja poliitilis-geograafiline ülevaade, mida peetakse esimeseks ühe riigi igakülgeks käsitleks. Raamat oli väga populaarne 16. ja 17. sajandil, sellest ilmus palju kordustrükke ja tõlkeid teistesse keeltesse, teose mõjukust näitab ka dedikatsioon Felipe II-le ning lisatud pühendusluuletuste suur arv, keeleline mitmekesisus ning nende autorite mõjukus. Käesolev on Plantini teine itaaliakeelne väljaanne (esimene 1581, prantsuse k. 1582). Sisaldab 78 vaselõikes⁴³ linnakaarti, -plaani ja -vaadet.

43 - 16. sajandil hakkasid kirjastajad raamatute illustreerimisel üha enam kasutama vaselõiget e. vasegravüüri. Vaselõige on sügavtrükitenõuetus, mille puhul kujutis saadakse mehaaniliselt töödeldud plaadilt, kusjuures jälgendi jätavad süvendid, kuhu värv on sisse pressitud. Sellist vaskplaati ei olnud võimalik asetada trükitilasse ja trükkida koos trükitüüpidega, mistõttu muutusid illustratsioonid iseseisvaks, tekstist lahuse trükitavaks elemendiks. Vaselõiked olid küll kallimad kui puulõiked, kuid võimaldasid rohkem varjundeid ja peenemaid jooni. Suunanäitajaks 16. sajandi teisel poolel Lõuna-Madalmaades oli Plantin, kes otsustas kindlalt kvaliteedi kasuks.

44. Belon, Pierre (Bellonius, Petrus) (1517–1564).

De neglecta stirpium cultura, atque earum cognitione libellus. Tõlk. Carolus Clusius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1589.

Petri Bellonii Cenomani Medici De neglecta Stirpium Cultura, atque earum cognitione Libellus: Edocens qua ratione Siluestres arbores cicurari & mitescere queant. Carolvs Clvsivs Atrebas è Gallico Latinum faciebat. – Antverpiæ, Ex Officina Christophori Plantini, Architypographi Regij. M. D. LXXXIX. – 78 [i.e. 87] lk.; 8° (19 cm). – Signatuurid: A–E8, F4. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitellehel signeet motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 638.

Kohaviit: R V M 180 (konvoluut) (4 V A-13387)

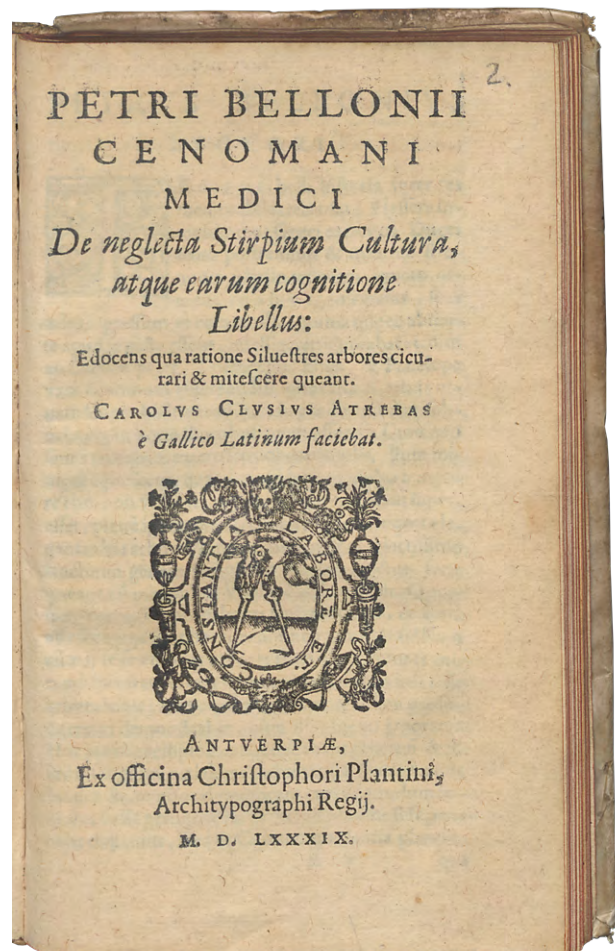
Kõide: pärgamentkõide, kaantel pimetrukis raamjooned ja taimornament, värvitud plokilõige.

Märkused: 2 trükist sisaldava konvoluudi 2. alligaat.

Pierre Belon oli silmapaistev prantsuse loodusteadlane, väsimatu reisija nii Euroopas kui ka Lähis-Idas, kirjanik ja diplomaat, professor Sorbonne'is. Beloni teose "Les remonstrances sur le default du labour & culture des plantes, & de la cognoissance d'icelles. Contenant la maniere d'affranchir & apprivoiser les arbres sauvages" (Paris, Cavellat, 1558) tõlge ladina keelde, tõlkinud Carolus Clusius (Charles de L'Écluse, 1526–1609).

Oma traktaadis loetleb Belon hulga eksootilisi puid, mida oleks kasulik Prantsusmaale sisse tuua ja kutsub üles Pariisi meditsiinikolledžit eksootiliste taimede aklimatiseerimiseks aeda rajama.

Raamat anti välja ilma privileegita (*approbatio*), mis oli tol ajal erakordne.

Pierre Belon (Petrus Bellonius, 1517–1564).

Portree raamatust: Paul Freber, *Theatrum virorum eruditione clarorum*. 2. kd. Nürnberg, 1688. (TÜR, R XV 65a)

45. Belon, Pierre (Bellonius, Petrus) (1517–1564).

Plurimarum singularium et memorabilium rerum in Graecia, Asia, Aegypto, Iudaea, Arabia, aliisque exteris provinciis ab ipso conspectarum observationes, tribus libris expressae. Tõlk. Carolus Clusius.

Antwerpen: Christophe Plantin, 1589.

Petri Bellonii Cenomani, Plurimarum Singularium & memorabilium rerum in Graecia, Asia, Aegypto, Iudaea, Arabia, aliisque exteris Prouinciis ab ipso conspectarum Observationes, tribus Libris Expressae. Carolus Clusius Atrebas è Gallicis Latinas faciebat. – Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij. M. D. LXXXIX. – [16], 495 lk.; illustreeritud (43 puulõiget); 8° (18 cm). – Signatuurid: *8, A–Z8, a–h8. – Antiikva, antiikva-kursiiv. – Tiitelhel signeeb motoga: Labore et constantia. – Ehisinitsiaalid. – Dedikatsioon: Hessen-Kasseli maakrahv Moritz, kardinal François de Tournon. – Gratulatsioon: Franciscus (F. F. F.) Raphelengius.

Bibl.: Voet, The Plantin Press, nr. 639.

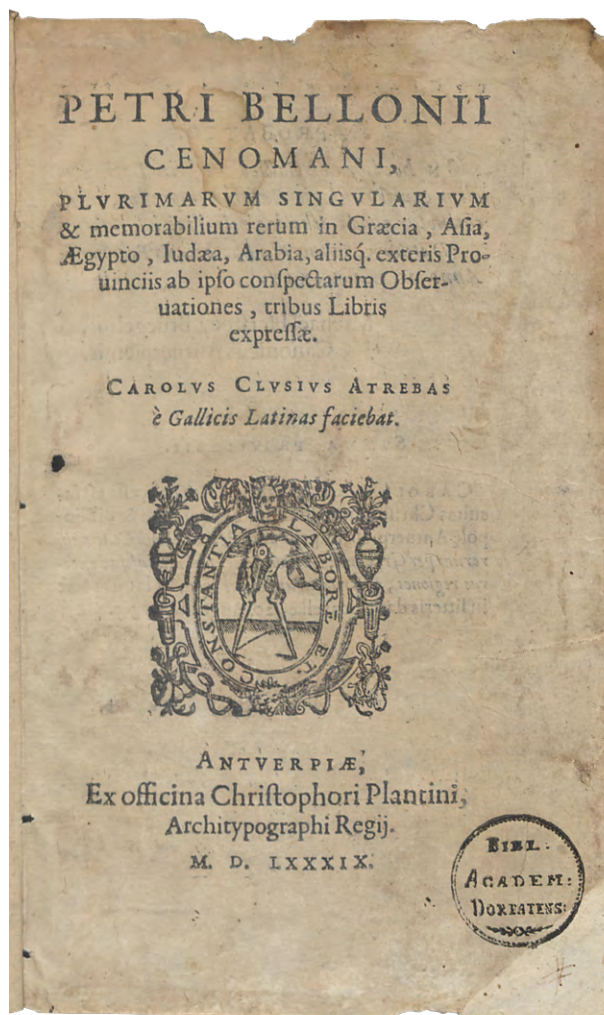
Kohaviit: R XIIIa 211 (4 XIIIa A–2078)

Kõide: pappkõide kaetud marmoreeritud paberiga.

Provenients: saksa filosoof, kirjanik ja folklorist, “tormi ja tungi” teoreetik Johann Gottfried von Herder (1744–1803).⁴⁴

Märkused: esikaane siseküljel eksliibris: Bibliotheca Herderiana; viimane leht h8 puudub.

1546. a. reisis Pierre Belon koos Prantsuse kuninga saadiku d'Aramoniga (Gabriel de Luetz, u. 1508–1553/1554) Konstantinoopolini, järgmisel aastal aga teise saadiku Jean de Fumeliga Egiptusesse, külastades ka Siinaid ja Palestiinat. Koos d'Aramoni, prantsuse loodusteadlase Pierre Gilles'i (1490–1555) ning maadeavastaja ja kosmograafi André Thevet'ga (1516–1590) järgnes ta hiljem sultan Suleimanile tema sõjakäigul Pärsia vastu. Prantsusmaale naasis ta aastal 1549. Nagu pealkiri ütleb, on tegemist autori märkmetega selle kohta, mida ta Osmanite riigis nägi, pöörates erilist tähelepanu taimedele, looma-

dele ja elanike kommete. Beloni teose “Les observations de plusieurs singularitez et choses memorables, trouvées en Grece, Asie, Iudée, Egypte, Arabie, et autres pays estranges, redigées en trois livres” tõlge ladina keelde. Esmatrükk ilmus Pariisis 1553. a. Benoît Prévost’ trükikojas. Väljaanne sisaldab 43 puulõiget, suures osas kopeeritud Plantini 1555. a. prantsuskeelsest väljaandest. Kuna 1555. a. väljaande puuklotsid müüdi 1562. a. oksjonil maha, lasi Plantin Pieter van der Borchtil prantsuskeelse väljaande järgi uued pildid joonistada; puuklotsid lõi (kõik või osaliselt) Gerard Janssen van Kampen.⁴⁵

44 - Johann Gottfried von Herderi raamatukogu oksjon toimus 1805. a. Weimaris. Seda reklaamiti laiemalt ja trükikataloogi levitati üle maailma. Suuremate ostjate hulka kuulus ka Tartu ülikooli raamatukogu. Kokku omandas Tartu ülikool oksjonilt üle 500 teose. Ostetud raamatud saadeti merd pidi Riiga, aga laevaga juhtus tormi ajal Riia lahes õnnetus ja randlased röövistasid selle lasti. Osa raamatuid päästeti, aga raamatukogu loobus neist, et saada kätte kindlustusraha. Hiljem ostis raamatukogu Riias korraldatud oksjonilt kõik päästetud, kuid vee läbi kannatada saanud raamatud, kokku 170 köidet. Need olid ajaloolised, kirjanduslikud ja filosoofilised teosed, paljud neist trükitud 16. sajandil. Vt. Tankler. Erakogud Tartu Ülikooli Raamatukogu komplekteerimisallikana 19. sajandil, lk. 123.

45 - Vt. Voet. The Plantin Press, I. kd., lk. 275.

Kasutatud kirjandus

Almási, Gábor. The Uses of Humanism: Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589), and the Republic of Letters in East Central Europe. Leiden, Boston, 2009.

Antiigileksikon. Tallinn, 1985.

Béresniaki, Daniel. Symbole der Freimaurer. Wien, 1998.

Biographie Nationale [de Belgique]. Vol. 1–44. Bruxelles, 1866–1986 (<http://www.academieroyale.be/fr/la-biographie-nationale-volumes/>).

Bowen, Karen Lee; Imhof, Dirk. Christopher Plantin and Engraved Book Illustrations in Sixteenth-Century Europe. Cambridge, 2008.

Cambier, Guy. Attribution du manuscrit de Florence, Laur. 39.38 à Niccolò Niccoli. – Scriptorium, 2, 1965, lk. 236–243.

Catalogus systematicus librorum Bibliothecae fundamentalis Gymnasii Revaliensis Imperatoris Nicolai Primi: [käsikiri]. [Tallinn], 1890–1928. 1. kd. (Eesti Rahvusraamatukogu, RK 11.157).

Christophe Plantin – teedrajav piibliürikal. – Vahitorni veebiraamatukogu (<https://www.jw.org/et/raamatukogu/ajakirjad/w20061115/Christophe-Plantin-teedrajav-piibli%C3%BCkkal/>).

Crawford, Michael Hewson. Antoine Morillon, Antiquarian and Medallist. – Journal of the Warburg and Courtauld Institutes, 61, 1998, lk. 93–110.

Delfos, Leo. Der goldene Zirkel: die Antwerpener Offizin Plantin-Moretus 1555–1866. – Tradition: Zeitschrift für Firmengeschichte und Unternehmerbiographie. Jg. 1958. Frankfurt, 1958, lk. 79–[97].

Drucker Plantin und Nachfolger (http://www.drucker-marken.de/images/druck/pdf/buch_47a_Plantin.pdf).

Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland. Band 14. Berlin. Teil 1. Hildesheim etc., 1995.

Hanselaer, Johan. De Prijs van Antieke Teksten gedrukt door Plantijn. – Ex officina Plantiniana. Ed. Marcus de Schep- per, Francine de Nave. Antverpiae, 1989, lk. 337–347.

Havre, Gustave van. Marques typographiques des imprimeurs et libraires anversoises. I–II. Anvers, 1884.

Imhof, Dirk. Chapter 8. An Author's Wishes versus a Publisher's Possibilities. – Illustrated Religious Texts in the North of Europe, 1500–1800. Ed. Els Stronks, Adam Morton, Feike Dietz, Marc Van Vaeck, Lien Roggen. Burlington, 2014, lk. 205–220.

Kaju, Katre. Põhjasõja peegeldusi ühes toonases reisialbumis. – Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi. XXXIX. Tartu Ülikool ja Põhjasõda. Tartu, 2011, lk. 100–122.

Kaju, Katre; Viiding, Kristi. Vanim humanistlik *album amicorum* Eestis: Alciato “Embleemid” Georg Locameruse reisialbumina. – Tuna. 1/2014, lk. 42–73.

Koning, Jan de; Uffelen, Gerda Alida van; Zemanek, Alicja; Zemanek, Bogdan. Drawn after Nature: The Complete Botanical Watercolours of the 16th-Century Libri Picturati. Zeist, 2008.

Nave, Francine de. The Plantin-Moretus Museum: Printing and Publishing Before 1800. Antwerp, 2004.

Plantini-Moretuste muuseumi muuseumijuht (https://www.museumplantinmoretus.be/sites/plantinmoretus/files/MPM_DE_BW.klein__0.pdf).

Rooses, Max; Denucé, Jean (ed.). Correspondance de Christophe Plantin. Vol. 1–9. Antwerpen, 1883–1918.

Scholliers, Etienne. Loonarbeid en honger. De levensstandard in de XVe en XVIe euws te Antwerpen. Antwerpen, 1960.

Steinrück, Martin. Liebe und Gegenliebe (Eunap, VS, 5.1.4, 5.2.2–5.2.7 und 6.8.3 ff.). – *Quattuor Lustra*. Ed. Ivo Volt, Janika Päll. Tartu, 2012, lk. 127–135.

Stenhouse, William. Visitors, Display and Reception in the Antiquity Collections of Late-Renaissance Rome. – *Renaissance Quarterly*, 58.2, 2005 (<https://doi.org/10.1353/ren.2008.0771>).

Taal, Kersti. Gustav Bergmann ja tema memoriaalkogu Tartu Ülikooli Raamatukogus. – *Tartu Ülikooli Raamatukogu töid*, 11. Tartu, 2000, lk. 108–116.

Tankler, Hain. Erakogud Tartu Ülikooli Raamatukogu komplekteerimisallikana 19. sajandil. – *Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat*, 1996, lk. 115–132.

Voet, Leon. *The Golden Compasses. A History and Evaluation of the Printing and Publishing Activities of the Officina Plantiniana at Antwerp in Two Volumes. I–II*. Amsterdam, 1969–1972.

Voet, Leon. *The Plantin Press (1555–1589): a Bibliography of the Works Printed and Published by Christopher Plantin at Antwerp and Leiden. I–VI*. Amsterdam, 1980–1983.

Wolkenhauer, Anja; Scholz, Bernhard F. *Typographorum Emblemata: The Printer's Mark in the Context of Early Modern Culture*. Berlin, 2018.

Vorobjova, Niina. Keisrikojast Tartu raamatuvaramusse: näitus Tartu Ülikooli Raamatukogus, detsember 1995 – märts 1996. Tartu, 1995.

Kasutatud on CC litsentsi alusel vabakasutuses olevaid fotosid.

TARTU ÜLIKOOL
raamatukogu